

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 33

FÖRSTA KAMMAREN

1965

---

2 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 2 november

Sid.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition	3
--	---

Tisdagen den 2 november förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.30.

Justerades protokollet för den 26 nästlidne oktober.

Vid föredragning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet inkommit framställningar angående vissa lönetillägg från dels riksdagens justitieombudsman, dels riksdagens militieombudsman, hänvisades framställningarna till bankoutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 32—38, memorial nr 39 och utlåtande nr 40, statsutskottets utlåtanden nr 141—144 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 55—60.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Föredrog Kungl. Maj:ts proposition nr 145, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391), m. m.

Herr TALMANNEN yttrade:

I anslutning till frågan om remiss av den nu föredragna propositionen hålles en allmän debatt, höstens remissdebatt.

We have the pleasure to see a delegation from the Dutch parliament listening to the beginning of our debate.

We wish them a very hearty welcome and are very pleased to see them here.

Ordet lämnades härefter till herr HOLMBERG (h), som anförde:

Herr talman! I den här höstremissdebatten finns det inte något svenskt valresultat att diskutera. Däremot har vi valerfarenheter från andra länder,

och av dem kan man också dra slutsatser för svensk politik. En slutsats ligger nära till hands. Det norska och även det tyska valet har visat, att socialdemokratien alls inte är något evighetsfenomen. Det börjar bli klart för allt fler människor, att de förutsättningar socialismen en gång utgått från, nämligen fattigsamhällets förutsättningar, inte längre finns i de moderna industristaterna, och att socialismen inte lyckats anpassa sig till de förändrade förhållanden, som den själv varit med om att skapa.

Gäller denna slutsats även för svenska förhållanden? Kan man säga att det även i Sverige finns ett klart orsakssammanhang mellan den socialistiska politik som förs och de misslyckanden som drabbar samhällsutvecklingen och samhällsplaneringen på område efter område?

Ja, otvivelaktigt har man rätt att säga det. Även i vårt land är en reaktion mot den förda politiken på väg. Allt större grupper märker ju, att de fortgående prisstegringarna är förödande för de enskilda inkomsttagarna. De märker det ständigt skärpta skattetrycket, bostadsbristen och den bristande planeringen, men även misslyckandena på utbildningens område, för att nämna några exempel.

Regeringen själv tycks även ha insett, att någonting måste göras. Den tycks vara medveten om att utvecklingen annars glider den ur händerna, precis som hände med regeringen Gerhardsen i Norge. Men vilken ändring i politiken kan vi vänta?

Den senaste politiska utvecklingen här i Sverige tyder på en stark vänstervridning, där högskatte- och reglerings-tänkandet bara kommer att göra bristerna större och trycket på de enskilda människorna hårdare. I stället för att

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

angripa t. ex. orsakerna till de ständiga prisstegringarna föredrar regeringen att förstärka de egna maktpositionerna genom att driva fram press- och parti-stöd. I stället för att bemöda sig om att förhindra direkt standardsänkning för stora grupper inkomstagare ägnar sig regeringen med hans excellens herr statsministern Erlander i spetsen åt ett gräl med herr Wrigstad i Expressen. Hur intressant statsministern än finner dispyten med herr Wrigstad vara är jag övertygad om att inkomstagarna är mer intresserade av att veta vad den socialdemokratiska regeringen har för recept mot t. ex. löneförstöringen.

Socialdemokratien har, ibland med viss rätt, beskyllt den borgerliga oppositionen för kraftlöshet. Men vem är det egentligen, som nu är splittrad och kraftlös om inte den regering, som resignerat godtar en lavinartad prisstegring och som också godtar att stora grupper inkomstagare i allt vanligare inkomstlägen tvingas leva på en standard, som är lägre än vad de tidigare hade?

Även på andra områden kan vi iaktta, hur regeringen tvekar att ta ställning och hur därför inflytandet från den mer fördomsfria socialistiska riktningen, kommunisterna, blivit allt starkare.

Mest uppmärksammas har i sommar och i höst utrikesdebattens förändrade karaktär varit. Kring den svenska utrikespolitikens huvudlinje har det länge rått enighet mellan de demokratiska partierna. Samförståndet har emellertid medfört, att någon mera allmän och kontinuerlig utrikesdebatt inte förekommit. Därmed har utrymmet minskat för mer sansade och väl övervägda ställningstaganden, när den utrikespolitiska händelseutvecklingen tagit en mer dramatisk vändning. I stället har mer eller mindre väl underrättade grupper av tidningsmän, politiker, kulturpersonligheter m. fl. velat fatta ståndpunkter för de övriga och styra opinionen. Detta har enligt min mening i sin tur lett

till, att vad vi har av utrikesdebatt blivit både ryckigt, onyanserat och tendentiöst.

I vissa frågor, t. ex. vietnamfrågan, har denna tendens renodlats. Alltjämt är det visserligen en klar skillnad mellan regeringens officiella uppfattning och t. ex. regeringstidningarna Aftonbladets och Stockholms-Tidningens USA-fientliga hållning. Men statsrådet Palmes gävletal i somras ger en antydning om att det även i regeringen kan finnas kretsar, som skulle vilja solidariser sig med den fjärrstyrda vietcongerillan och förmå den svenska opinionen att acceptera den som en för »nationell och social frigörelse» arbetande organisation. Denna tolerans för en utrikespolitisk vänstervridning kan också vara ett uttryck för en inrikespolitisk värdering. Det gäller tydligen för socialdemokraterna att av taktiska skäl inte fjärma sig för långt från den kommunistiska uppfattningen.

Vad den amerikanska utrikespolitiken beträffar är det naturligtvis ingen som kräver, att man i varje detalj skall acceptera den. Vad vi däremot måste hålla ögonen öppna för är det ofrånkomliga faktum, att USA i dag fortfarande är den makt, som i vågskålen mellan demokrati och diktatur väger upp det kommunistiska blocket. Europa står fortfarande för splittrat och svagt för att ännu på länge kunna lämna ett avgörande bidrag i det avseendet. Även om man i vissa stycken klart ogillar de amerikanska metoderna, måste man respektera det engagemang för demokrati och frihet som USA tagit och bibehållit. Som neutral nation har vi skyldighet att införa världsoptionen ge uttryck för vår uppfattning, men vi har inte råd att inta sådana extrema ståndpunkter i den utrikespolitiska debatten som inom västvärlden *kan* skapa missuppfattningar om var vi egentligen står. När förtroendet för svensk utrikespolitik efter många år lyckats tränga ut och denna börjat bli allmänt accepterad och uppskattad av omvärlden, får inrikes-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

politiska värderingar av taktisk eller annan art inte äventyra vad som under stor möda byggt upp.

Den radikalisering av utrikesdebatten, som vi just nu upplever, är emellertid bara en del av en större och allvarligare helhet. Jag tänker bland annat på den förändrade inställning till livs- och moralfrågor, som tränger fram i landet. Den frigörelse från förmynderi över åsikts- och privatlivsfrågor, som en modern tid och ungdom kräver, kan helt förfelas, om olustiga intermezzon som reklamerandet av pornografiantologier, hädelseromaner, sexfilmer och anordnandet av sexhappeningar utgör, uppfattas som uttryck för en bredare opinion.

Det är därför, herr talman, viktigt, att den av justitieministern tillsatta utredningen om en översyn av strafflagens bestämmelser om trosfrid, uppvigling och sårande av tukt och sedlighet också uppmärksammar det missbruk av friheten, som vi redan sett vissa tecken på.

Herr talman! I uttalanden av både löntagarnas och arbetsgivarnas organisationer inför de stundande löneförhandlingarna har sammanhanget mellan lön och inflation betonats kraftigare än på länge. Orsaken är given. Inte på nära tio år har vi upplevt en så kraftig prisstegring som vi nu gör. Har man som vi inom högerpartiet den allmänna politiska ambitionen, att vi även i framtiden skall kunna öka vår produktion och konsumtion av varor, tjänster, fritid, nöjen och andra ting, är det helt enkelt nödvändigt att slå vakt om grunden för denna ökning, nämligen förtroendet för penningvärdet.

Att detta förtroende nu saknas, visar sig på flera områden. Markvärdestegringar och markvärdesspekulationer är ett av exemplen. En avgörande orsak till att enskilda sparare och företag köper mark och fastigheter är att de vill ha sina pengar värdebeständigt placerade. Människorna vill skydda sig mot inflationen. Men samtidigt som de på

detta sätt söker skydda sig själva och sitt personliga sparande, drivs efterfrågan på mark och därmed priserna upp. Detsamma gäller aktiemarknaden. Det är naturligt, att allt fler lägger sina sparmedel i aktier, där de är värdekyddade. Det gör Metallarbetarförbundet — något som vi fick höra av herr Hagnell, som för en tid sedan med stolt het berättade att värdet av aktieportföljen stigit från 3,5 till 5 miljoner.

Helt vid sidan härav förekommer också grov spekulation i mark, där oförtjänta markprisstegringar kan stoppas i fickan hos både enskilda och s. k. allmännyttiga företag. Det är intressant att se, hur den socialdemokratiska diskussionen förs på denna punkt. Alldeles riktigt söker man komma till rätta med den osunda markspekulationen — och åtgärder som är direkt inriktade på detta område är enligt min mening fullt naturliga. Men socialdemokraterna drar sig tydligen dessutom inte för att slå in på vägar, som i realiteten leder till en kommunalisering av mark och fast egendom, framför allt inom städernas intressesfär. I stället för att vidga möjligheterna för människorna att placera sina ofta små sparmedel värdetryggt inriktar sig regeringen av allt att döma på en straffbeskattning av fast egendom och av aktier med socialiseringsviljan som pådrivande kraft. Mer dogmatiskt bunden kan man väl inte vara.

Kan verkligen regeringen tänkas komma åt roten och upphovet till prisstegringarna och penningvärdesförsämringen på det här sättet. Alldeles uppenbarligen är dessa metoder helt förfelade när det gäller att komma åt inflationen.

Inom högerpartiet har vi på ett annat sätt försökt lösa de här frågorna. Regeringens prisstegringspolitik, anser vi, måste ersättas av en inflationsbekämpande politik. Vi har därför i ett handlingsprogram krävt samlade åtgärder på sju olika punkter, byggda på den liberala ekonomiens grunder, för att

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

komma till rätta med prisstegringarna. Åtgärderna är sådana, för att citera en liberal tidning, att de bör kunna ligga till grund för ett gemensamt borgerligt handlingsprogram.

Av de sju punkterna är kravet på *en mer moderat ökningstakt när det gäller den offentliga konsumtionen och de offentliga investeringarna* den angelägnaste åtgärden. Skall penningvärdet kunna stabiliseras, så får ökningen av statens och kommunernas utgifter inte ske snabbare än den årliga ökningen av produktionen.

Åtgärd nr 2 är *en skattereform, uppbyggd i stort sett enligt den demokratiska överenskommelse som träffades förra året i skatteberedningen* med bl. a. förslag om en planmässig revidering och omarbetning av skatteskalorna och en omläggning av omsättningsskatten till mervärdeskatt.

Åtgärd nr 3 är *en stimulans av det enskilda sparandet*.

Men, herr talman, det komplicerade mönster av starka krafter som det svenska samhället är uppbyggt av gör det också nödvändigt för regeringen att vinna organisationernas och företagarnas stöd i en inflationsbekämpande politik. Den fjärde åtgärden som vi föreslår är därför *en aktivering av organisationerna i kampen mot prisstegringarna*. Det samma gäller företagarnas känsla av ansvar för en måttfull pris- och löneutveckling. Men detta förutsätter återhållsamhet och moderation från samhällets sida när det gäller den offentliga sektorns utgifter och krav på skatteinkomster.

Åtgärd nr 5 hänför sig till arbetskraftstillgången. *Det gäller att förbättra tillgången på arbetskraft, där bristen är besvärligast, genom ökad, planmässig invandring*.

Som åtgärd nr 6 framlägger vi förslag om att *de statliga och kommunala investeringarna skall anpassas till näringslivets av konjunkturen och efterfrågan varierande investeringsvolym*. Med andra ord måste man i första hand se till

att de tunga investeringarna i kommunal och statlig regi varierar med konjunkturen. Under förutsättning av att statens direkta krav på kommunerna och landstingen mildras bör detta vara möjligt.

Slutligen är det för det sjunde nödvändigt att *bostads- och hyrespolitiken inordnas i den fria marknaden systematiskt och att regeringen släpper sitt planhushållningsgrepp* över dessa två viktiga sektorer i svenskt ekonomiskt liv.

Herr talman! Dessa förslag gör inte alls anspråk på att täcka in alla de områden som kan angripas, och det har ej heller gjorts någon systematisk skillnad mellan finanspolitiska och penningpolitiska åtgärder. Det är emellertid viktigt att man i den politiskt-ekonomiska debatten i riksdagen inte försöker smita undan ansvaret för inflationsutvecklingen. Riksdagen och regeringen har ju skyldighet att ange den nödvändiga ramen för det ekonomiska handlandet och föregå med gott exempel. Vi får därför inte släppa kontrollen över den offentliga sektorns utgiftsutveckling och samtidigt fortsätta med produktionshämmande och kostnadsfördyrande beskattningsåtgärder. Och detta motiverar en direkt fråga till regeringen: Är regeringen beredd att redan i höst dra upp riktlinjerna för ett antiinflationsprogram och framlägga det för riksdagen, eller tänker regeringen låta tiden och prisstegringarna bara löpa?

Jag nämnde inledningsvis att de inledda löneförhandlingarna på ett annat sätt än tidigare lagt vikt vid sambandet mellan lön och skatt. Det kanske fordrar någon närmare utveckling.

Den vanliga inkomstagaren nöjer sig ofta med att hålla reda på hur stor löneökning han fått från det ena året till det andra, men visst märker han att allting blir dyrare, och han har väl också en aning om att skatterna tenderar att stiga. Hur mycket prisstegringarna och skatteskärpningarna åter upp av lönehöjningarna har han däremot inte så lätt att konstatera. Men det går inte

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

i ett fritt samhälle att lura människorna hur länge som helst. Förr eller senare kommer fakta fram, antingen från politiskt håll eller genom de intresseorganisationer som är så typiska för vårt samhälle och som vi har så många av.

Det händer ibland att vi politiker har olika uppfattningar t. o. m. om fakta. Det är inte omöjligt att det är detta som har gjort det så svårt för de vanliga människorna att följa med den politiska debatten. Där det är svårt att få fram absolut exakta uppgifter har vi en tendens att låta vår samhällsuppfattning mer eller mindre påverka vår syn. Men när det gäller de direkta skatternas verkningar för den enskilde individen finns det inte utrymme för några reella skillnader mellan de politiska partierna. Det är nämligen ingen konst att med givna förutsättningar räkna ut skatten för en enskild person år från år. Därmed kan man också exakt visa, hur mycket av inkomsten som är kvar sedan skatten betalats och vad den enskilde alltså själv förfogar över. Med hjälp av levnadskostnadsindex kan man också jämföra konsumtionsmöjligheterna under de olika åren och se ifall dessa blivit större eller mindre.

Det var, herr talman, en sådan utredning som jag lät göra när jag i högerpartiets TV-program i september visade att en löntagare som 1963 hade 25 000 kronor — alltså en ganska god lön — under året 1965 skulle ha behövt nästan en 19-procentig löneförbättring för att behålla samma standard som han hade 1963. Det enda bemötande jag fick gick ut på att jag glömt förbättringarna i samhället under de två åren, t. ex. höjningarna av barnbidragen. Och visst har barnbidragen sedan 1963 stigit mer än penningvärdeförsämringen; 1963 utgick barnbidragen med 550 kronor per barn mot 900 kronor från den 1 juli i år. Räkna jag då med att 25 000-kronorsmannen har ett barn under 16 år kommer jag fram till en nödvändig löneökning inte på 19 procent,

men på 17 procent, och med två barn på nära 16 procent. Den löneökningen behöver han för att behålla 1963 års standard. Jag tror därför att en sådan omräkning inte förändrar någonting i sak. Löntagaren har fått en försämrad standard under åren 1964 och 1965 på grund av regeringens skattepolitik och bristande förmåga att komma till rätta med inflationen.

Till precis samma resultat har Saco kommit i en senare offentliggjord utredning som för övrigt sträcker sig ända tillbaka till 1957. Den utredningen visar för de statsanställda Saco-medlemmarna att lönen efter skatt, räknad i fast penningvärde, blivit lägre under 1964 och 1965, vare sig det gäller gifta eller ogifta och oavsett om båda makarna i ett äktenskap arbetar eller inte.

Jag vet inte om TCO utarbetat motsvarande jämförelsematerial; att organisationen kommit fram till samma slutsatser rörande den faktiska standardutvecklingen under de två senaste åren som Saco framgår emellertid tydligt av olika uttalanden från TCO. För övrigt har ju även SR — Statstjänstemännens riksförbund — varit inne på liknande tankegångar.

Det är mot den bakgrunden, herr talman, som vi i riksdagen har skyldighet att begrunda den roll den direkta beskattningen och inte minst progressiviteten spelar för penningvärdet.

Bland de praktiska åtgärder som statsmakterna kan vidta är självfallet en skattelindring den främsta. Denna måste omfatta *alla* samhällsgrupper. Visserligen drabbas låglönegrupperna och alla de som lever på pension, socialförsäkring och annan ersättning, som inte följer med den allmänna uppskjutningen av löner och inkomster, särskilt hårt av inflationen. Man får därför inte förvåna sig över att just sådana grupper blir särskilt bittra och missnöjda. Men jag tror att en skattesänkning *enbart* för låglönegrupperna inte har en tillräckligt bromsande effekt

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

på inflationen. Därför är det ett intresse även för de låga inkomsttagarna att marginalskatten minskar för mellan- och höginkomstgrupperna, eftersom det är den höga progressiviteten i skatteskalorna som är inflationsdrivande. Man kan uttrycka det på det sättet, att alla inkomstgrupper här har ett sammanfallande intresse.

Herr talman! Häromdagen samlades EFTA:s ministerråd i Köpenhamn för att under en vecka behandla de förslag till förhandlingsaktivitet gentemot EEC och till en vidareutveckling av EFTA som man gav experter i uppdrag att utarbeta redan i våras. Rådet träffades i ett läge där sjustaternas möjligheter — alltså även våra egna möjligheter — att sälja till de sex stött på vissa icke obetydliga svårigheter. För svenskt vidkommande vet vi t. ex. att vår totala export under första halvåret 1965 stigit med drygt 9 procent. Men vi vet också att exporten till EEC ökat med endast 4 procent. Vi vet vidare, vilket är allvarligt, att en rad svenska företag med oro ser på denna utveckling och att flera företag garderat sig själva genom att flytta innanför EEC:s tullmurar.

Till detta kanske man kan lägga det faktum att inte bara England utan kanske också Österrike och Danmark i första hand tycks vara på väg att med större allvar söka en närmare kontakt med EEC.

Herr talman! Från svensk sida har vi i för liten utsträckning bevakat Sveriges plats i europamarknaden. Jag har en känsla av att regeringen gett intryck av att vad vi kan göra är att räkna med EFTA under överskådlig tid framöver och vi inom oppositionen har kanske väl blåögt accepterat regeringens hållning på den punkten. Men det har gjorts under en tid, då inom EEC en långsam samordning skett, inte bara på det rent handelspolitiska planet. Även den gemensamma sociallagstiftning som EEC-länderna eftersträvar har börjat ta mer konkreta former. På samma sätt har

frågan om den gemensamma arbetsmarknaden inom EEC, om än långsamt, dock avancerat. Detsamma gäller frågan om en mer enhetlig skatte- och finanspolitik inom sexblocket.

Allt detta kräver naturligtvis en noggrannare uppmärksamhet från svensk sida. Men inte bara detta. Det fordras också en mer målmedveten aktivitet, en effektivare beredskap och kanske framför allt ett helhjärtat accepterande av själva europatanken.

Tyvärr har, av tekniska skäl, någon redogörelse ännu inte getts från EFTA:s ministermöte i Köpenhamn. Men jag hoppas att en sådan information skall kunna lämnas av handelsministern i dag. Den informationen bör då också ingripa en redogörelse för hur regeringen såväl inom EFTA som i sin inhemska politik söker möta den nya handelspolitiska situationen. Jag utgår från att en sådan beredskapsplan finns. Jag utgår också från att den innehåller åtgärder för hur vi, dels inom EFTA, dels som enskild nation, skall möta de samordningsåtgärder på bl. a. arbetsmarknadens och finanspolitikens områden som håller på att vidtagas mellan EEC-länderna.

Herr talman! Tekniken, vetenskapen och våra ekonomiska värderingar samverkar till att förändra människans miljö. Miljöförändringarna sker i en takt som skapar mycket stora anpassnings-svårigheter för de enskilda människorna. En ökad bosättning i stadssamhäl-len är en av orsakerna till denna utveckling. Men ingen landsbygdsromantik tror jag kan ändra på den utvecklingen.

Denna aktualiserar emellertid helt nya trygghets- och säkerhetsfrågor, som inte bara tekniken utan även politiken måste uppmärksamma. Låt mig ta ett exempel. År 2000 kommer behovet av rent och färskt vatten för direkt förbrukning att vara dubbelt så stort som i dag. Lokalt, i direkt samband med tätortskoncentrationen, kommer behovet av vatten att stiga ännu snabbare.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Det kommer också att krävas renare och friskare vatten för rekreatiönsändamål. Trots detta fortsätter vi nedsmutsningen av våra vattendrag genom industriella och kommunala utsläpp.

Vi har här i landet tidigare inte fäst alltför stort avseende vid nedsmutsningen av luften som vi andas. Våra industrier har vräkt ut mängder av avfallsprodukter i skorstensröken. De gängse metoderna för bostadsuppvärmning gör det farligare för människorna i våra städer att andas, och tätortsbilismen verkar i samma riktning.

Vatten och luft har vi lärt oss att betrakta som självklarheter. Vi har aldrig behövt åsätta dessa för livets existens så grundläggande ting något ekonomiskt värde. Men vår tanklöshet kan komma att skapa stora säkerhetsproblem om vi inte snabbt prövar om vår inställning härvidlag.

Den urskillningslösa förgiftningen av vår naturliga miljö är ett problem redan i dag. Det växer ju längre vi tvekar att angripa det. Ju längre vi dröjer, desto mera troligt är det att inte bara det biologiska samspelet i naturen kan rubbas — vilket är illa nog — utan också att vi själva blir direkt skadade av de ofta livsdödande preparaten. Att angripa luft- och vattenföroreningarna och nedsmutsningen av naturen är därför en säkerhetsåtgärd som måste ha stor prioritet.

En ökande bilism, ett ökat antal åldringar, ett ökande antal barn gör att vi också måste ägna helt annan uppmärksamhet åt trafiksäkerhetsfrågorna. Jag kan förstå den tvekan som många känner inför omläggningen till högertrafik. Därför måste trafikomläggningen bli startsignalen till en ny epok för trafiksäkerheten. Lika litet som vi har tolererat tuberkulosen som folksjukdom, som vi tolererar cancer och reumatism, lika litet får vi acceptera trafikdöden som en normal kostnad för vår tekniska civilisation och stigande ekonomiskt välbefinnande. Trafikdödens konsekvenser får inte endast skattas i kronor och

ören, eftersom det gäller människor och deras säkerhet.

Skall dessa nya och kommande säkerhetsproblem kunna lösas, krävs även här politiskt ledarskap och handlingskraft. I dessa avgörande säkerhetsfrågor kan man inte handla utifrån politiska doktriner eller dogmer. Vi måste handla utan taktiska sidoblickar — endast utifrån insikten om vilka värden vi håller på att riskera.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Det har varit kutym vid remissdebatternas början att man ägnat några ord åt de internationella problemen. Herr Holmberg gjorde ett avsteg från den regeln, men låt mig börja med att säga några ord om dessa frågor.

En utblick över världen i dag är knappast ägnad att inge någon större entusiasm. På många håll är läget just nu det, att händelseförloppet när som helst kan utlösa en tändande gnista. Prestigetänkande och hänsyn till egna snäva problem har uppenbart satt det internationella samarbetet på hårda prov. I detta läge sitter givetvis allt vad nedrustning heter på undantag, även om de sista optimistiska tongångarna från svenskt nedrustningshåll måste noteras med tacksamhet.

Vårt land är hårt engagerat i det allmänna fredsarbetet och för att förhindra att oroshärdarna blossar upp. Det är givetvis den väg vi måste fortsätta på, och vi måste också ta på oss de ökade kostnaderna inom ramen för våra resurser. Klart för envar bör det väl numera vara, att vägen till att uppnå det fredligare tillstånd i världen som vi längtar efter måste gå över ökade anslag till u-länderna. Att undanröja hunger och nöd, okunnighet och vanmaktskänslor ger i längden säkerligen det utbyte vi är ute efter och borde vara en sporre till väsentligen ökade engagemang.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

I de sista av dessa dagar har televisionen tagit oss med på strövtåg ut i de härjade länderna. På ett skakande sätt har man skildrat mänskligt elände och rört vid våra innersta strängar. Som en erinran om att det också finns goda krafter i världen firar i samma ögonblick vårt eget svenska Röda kors sin hundraåriga tillvaro. Det är väl sällan någonting sägs från denna talarstol om Röda korset, liksom om andra hjälporganisationer av frivilligt slag, men må det vara tillåtet vid detta tillfälle, herr talman.

Röda korset har under de gångna hundra åren kämpat sig fram till en rangplats i världen såsom en alltid beredd och alltid väl utrustad hjälpare i olika kritiska situationer. Mat och kläder, hus och hem har man gett tusentals och åter tusentals hemsökta och lidande. Det har inte rått någon skillnad på vän eller fiende, på svart eller vit — endast behovet har varit vägledande i arbetet. Få företeelser i vår tid kan väl sägas vara lika representativa för människokärlek och vilja att hjälpa.

Vi kan i dag alla hjälpa Röda korset i dess arbete genom att lämna vårt bidrag till den stora jubileumsinsamlingen. Ibland diskuteras det om våra bidrag för stöd åt u-ländernas behövande människor kommer till rätt användning. När det gäller Röda korset kan vi lugnt lämna över våra slantar — de kommer alla att hamna på rätt plats.

Den föregående ärade talaren ägnade rätt stor uppmärksamhet åt inflationsproblemet, och det är uppenbart att utvecklingen inger stigande oro inte minst ute i de djupa folkleden. Man ser priserna på varor och nyttigheter ständigt öka. Och särskilt bekymmersamt blir det för de små spararna, som sannerligen kläms mellan sköldarna. Dessa små sparare är, som vi alla vet, människor som vill göra rätt för sig i livets alla skiften. Oftast är det omöjligt för dem att spara på annat sätt än genom att anförtro banken de under hårt arbete förvärvade slantarna. Aktie-

sparandet är för dem någonting okänt — herr Medelssvensson tilltror sig helt enkelt inte att klara ett sådant. Det är emellertid dessa små sparare som i hög grad möjliggör exempelvis vårt bostadsbyggande och som i dag med sina spar-slantar — ävenledes genom t. ex. jordbrukskassorna — i mycket stor utsträckning åstadkommer det för jordbrukets rationalisering erforderliga kapital. Men detta sker för dem alla under mycket stora personliga förluster; vilket naturligtvis inte bara gäller enskilda människor utan också många av de små företagen, som på den här punkten sitter frångt.

Därför blir man onekligen litet överraskad när man erfar att exempelvis Svenska bankföreningen begär att få höja räntan på garantilån upp till 8 procent. En sådan höjning skulle ju komma att drabba de små i mycket hög grad. Kommerskollegium har för sin del accepterat höjningen, men det finns anledning att stryka under att man nog måste tänka sig för både en och två gånger inför en sådan operation. Det kan inte anses rimligt att bankerna på detta sätt försöker tillskansa sig en extrainkomst i en mycket svår och prekär situation. Man kan gott säga att en sådan höjning kan bli ett incitament till en senare räntehöjning över ett vidare fält.

Dessa småsparare är ofta människor som inte har någon möjlighet att kompensera sig genom löneökningar; om nu över huvud taget löneökningar ger nämnvärt mera i portmonnän sedan skatten tagit sitt och alla prishöjningar slagit igenom. Särskilt bland de små inkomstagarna är farhågorna starka för att man inte ens skall få en chans att bättra på sin situation, sedan de större och starkare grupperna tagit sitt ur den gemensamma kakan. Dit hör en sådan grupp som småjordbrukarna, vilkas tillvaro är helt beroende av vad andra tycker och tänker om deras existens.

Det är förståeligt att löntagargrupper-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

na använder den enda utväg de egentligen känner för att möta dyrtiden och tillgriper krav på ökade löner, men som jag sade nys: det är högst tvivelaktigt om mera pengar i portmonnän betyder en höjd standard sedan alla in-tressenter tagit sitt. Ofta får löntagaren göra den smärtsamma erfarenheten att även en till synes framgångsrik lönerörelse inte ger något netto, d. v. s. inte ger någon reallöneökning. Var och en måste då förstå hur läget måste vara för dem som ensamma får bära hela bördan av det sjunkande penningvärdet.

Få saker torde vara så angelägna i dagens politiska arbete som den översyn över de lågavlönades ställning som har begärts från borgerligt håll. På denna punkt vill jag gärna ansluta mig till högerledarens fråga om vilka åtgärder regeringen ämnar vidtaga.

I denna situation rekommenderar fackföreningsrörelsen, att man helt enkelt skall göra pinan kort med de företag och de företagsbranscher som inte förmår betala en reallön, en hellön. Det är förmodligen allt enligt den gamla regeln, att om en lem är dig till förförelse, så skall du hugga den utav! Men hur skall det gå till i en bygd som exempelvis min egen, där praktiskt taget all sysselsättning bygger på textila företag, vilkas betalningsförmåga av skilda orsaker inte är den allra bästa. En sådan operation skulle komma att betyda att praktiskt taget alla sysselsättningsmöjligheter skulle mönstras ut. Antingen bleve människorna då tvingade att söka sig någon annanstans, där arbete kunde påräknas, eller också finge man utöka lokaliseringsverksamheten därhän, att nya företag skapades, som vore ägnade att överta den friställda arbetskraften. Båda dessa utvägar skulle givetvis betyda mycket kraftiga ingrepp i bygdens liv, vilka säkerligen inte skulle gå spårlöst förbi.

Man kan även fråga sig om det föreligger möjligheter inom företagsamheten att på detta sätt plötsligt ställa om.

Finns det utrymme på den marknad, man skulle slå sig in på? Eller finns det inom andra företag möjligheter att svälja den friställda arbetskraften, även om vi i dag har stor brist på arbetskraft? I det senare fallet skulle avfolkningen helt gå ut över en nu blomstrande bygd, och det kan vi väl inte vara med om.

Ett problem, som vi i dagens arbetskraftssituation diskuterar, är ju den invandrande arbetskraften. Den invandringen har tydligen kommit på oss så plötsligt att man på sina håll har tappat sinne för proportioner. Men så rör det sig också om åtskilliga människor. En officiell undersökning har gjorts under oktober och omfattar tiden 1/9—25/10. Det visade sig då att arbetstillstånd har sökts av 4 700 invandrare — jugoslaver, greker och turkar. Det är ett mycket betydande tillskott på denna korta tid. Man har dock lyckats att bemästra situationen. Hur har då denna situation plötsligt uppkommit?

När det gäller exempelvis jugoslaverna har man ju släppt visumtvånget och öppnat portarna för en mycket betydande invandring. Det kan påpekas i sammanhanget att den närmast ansvariga myndigheten, nämligen utlänningskommissionen, avstyrkte ett avskaffande av visumtvånget i ett yttrande redan den 26 mars 1963. Om man nu öppnar portarna, får man naturligtvis se till att man ändå reglerar en annars helt ohämmad och helt okontrollerad invandring. Nog måste det väl ändå vara så, att den som tänker utvandra till Sverige av svenska myndigheter krävs på besked om huruvida förflyttningen till Sverige innebär att vederbörande endast ämnar göra ett turistbesök eller ämnar stanna där för gott. I det senare fallet måste det helt enkelt vara en hederssak att upplysa den invandrande om de krav som ställs här i landet, nämligen att arbetsmöjligheter och arbetstillstånd bör vara klara innan färden anträdes. Likaså bör man naturligtvis ha en chans att förse den

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

nyinflyttade med tak över huvudet. Inte kan svenska myndigheter stillatigande åse, hur mängder av utlänningar kommer hit praktiskt taget utblottade och även utan möjligheter till arbete och bostad. Det kan inte vara vår land värdigt.

Hittills har på detta område förts en debatt, i vilken det tydligen i mycket hög grad har gällt att hävda prestigen. Nu torde det väl vara tid att handla. Man har redan tidigare beslutat att vidtaga åtgärder på detta område i det att utlänningskommissionen redan i september 1964 tillskrev de svenska passmyndigheterna i utlandet om att just det kravet skulle ställas, att problemet med arbetsmöjligheter och arbetstillstånd var löst när vederbörande invandrare kom in över gränsen.

Får jag sedan, herr talman, bara ta upp ett par saker som herr Holmberg var inne på. Han inledde sin allmänna exposé med att yttra, att han kände att en stark vänstervridning var för handen inom politiken. Jag skulle i sammanhanget gärna vilja ställa en fråga till herr Holmberg: Avser herr Holmberg därmed ett fullföljande av den agitation som vi har mött ganska länge och i vilken mellanpartierna beskylls för en vänstervridning i politiken?

Partistödet är en fråga som är föremål för mycken debatt, och det är uppenbart att partidödet kommer att ägnas mycken tid också i dagens diskussion i kamrarna.

Jag kan inte förstå varför den saken åstadkommer så mycket bekymmer, ty finns det något område där statsmakterna i och för sig borde bisträcka med något stöd, så vore det väl åt de organ på vilka hela statsmaskineriet vilar. Vi har under många år diskuterat exempelvis det handikapp som oppositionspartierna har gentemot regeringspartiet när det gäller att besitta utredningsapparat, kanslier och annat. Det är fullt naturligt att det så att säga statsbärande partiet, det som sålunda utövar regeringsmakten, har tillgång till

Kungl. Maj:ts kansli, utredningsapparaten o. s. v. De opponerande partierna får nöja sig med de möjligheter som de kan skapa med hjälp av sina i varje fall hittills mycket snävt tilltagna ekonomiska och därmed också personella resurser.

För mig är lösningen med partistöd en ytterligt välkommen lösning. Det skulle öppna möjligheter för oppositionen att arbeta på ett helt annat sätt än hittills. Vi skulle kunna förstärka våra ekonomiska och personella resurser genom att vi då kunde konkurrera om den arbetskraft som det är nödvändigt att knyta till våra kanslier. Jag kan, som sagt, inte förstå varför detta skulle åstadkomma så mycken oro.

Beträffande markpolitiken skulle jag vilja säga, att jag tror att det är angeläget att man har klart för sig i debatten att markpolitiken är av utomordentligt stor betydelse i hela vår samhällsapparat. Flera gånger har vi haft tillfälle att konstatera hur kommuner som välsignats med en ganska betydande kvottilldelning på bostadsområdet inte kunnat utnyttja den därför att planeringsarbetet varit på efterkälken, vilket i sin tur berott på att man inte haft mark att planera på.

Det är alldeles uppenbart att det föreligger ett legitimt intresse för kommunerna och för samhället i stort att kommunernas tillgång till mark säkras. Men att därifrån ta steget till ett absolut markmonopol på kommunalsidan — liksom man i dag har ett planmonopol — skulle naturligtvis vara att gå längre än vad något behov eller någon rimlighet kan motivera. För mig förefaller det vara ganska klart att mark, som samhället förutsätter skall komma att byggas inom en gällande plan, också bör kunna förvärfvas av samhället, så vitt möjligt i god tid och så vitt möjligt till ett rimligt pris. Det är ju en gammal regel som man lär sig i det kommunala arbetet att det är mycket angelämare att planera och bygga vatten- och avloppsledning, vägar och andra

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

nyttigheter på ett jungfruligt område, som inte är bebyggt, än att rota i ett gammalt område som skall fördes med dessa anordningar. Det senare blir inte minst ett ganska kostsamt äventyr.

Jag tror att en med lämpliga medel stimulerad framsynthet på det här området är någonting att i hög grad föredraga. Emellertid måste jag, som sagt, varna för de överdrifter som tyvärr har kommit till synes. Lagom är bäst — på den här punkten liksom alltid.

Låt mig till sist, herr talman, sluta med att erinra om herr Holmbergs syn på vår landsbygdsplanering. Han konstaterar att tätorterna fylls av människor på bekostnad av glesbygden och att »ingen landsbygdsromantik kan ändra på den utvecklingen». Det håller jag helt med om. Men en förutseende systerättnings- och planeringspolitik kan faktiskt göra det, och den har mycket mycket litet med romantik att göra!

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Den gångna sommaren har sannerligen inte varit politiskt händelselös, vare sig i vårt land eller ute i världen. Det kunde därför vara frestande att göra vissa allmänna politiska bedömanden, men då vi om några månader har en ny remissdebatt, skall jag i dag inskränka mig till reflexioner i en del sakfrågor.

Det norska valet blev för den svenske statsministern en tragedi, enligt vad han har meddelat pressen. Om uttalandet är riktigt återgivet, vittnar det om en sällsam inställning till en i demokratisk ordning tillkommen växling vid makten. För den svenska författningsdebatten blev det norska valet ett tydligt exempel på vikten av ett enkammerssystem, då en tröttnande regering, som förlorat ett val, inte längre kan hålla sig kvar med hjälp av en eftersläpande opinion i en medkammare av svensk typ. Vad debatten om en- eller tvåkammerssystem ytterst gäller är om ett valutslag skall kunna på en gång ge

resultat i riksstyrelsen. På det gav den norska valutgången ett typiskt vittnesbörd. Valet bekräftade dessutom än en gång, att en opposition kan göra ett framgångsrikt och resultatbringande val utan någon teknisk samverkan, om sammanhållning och kampvilja finns över hela linjen. Det visste vi förresten förut.

Att försöken till närmande mellan EFTA och EEC alltjämt står och stampar på samma fläck är synnerligen beklagligt. I den av president de Gaulle skapade och vidmakthållna krisen inom EEC torde det nog inte vara mycket mer att göra för EFTA än att på sätt som skett erinra om sina önskemål, även om det kan vara tveksamt om den blygsamma påminnelsen har någon större betydelse. Det är däremot av största vikt att man starkt och positivt bevakar de möjligheter som kan yppa sig för att nå den kontakt, som inte bara är önskvärd, utan i det långa loppet också nödvändig.

Tyvärr verkar det för en lekman som om stärkandet av EFTA internt mer är ett stärkande i ord än i handling, utom naturligtvis när det gäller tullavvecklingen. Det kan hända att det beror på otillräckliga informationer om vad som förekom vid köpenhamnsmötet. Men uppehållandet av den brittiska importavgiften även nästa år är ju i och för sig en verkligt bedrövlig historia. Förhoppningen att avgiften skall försvinna under nästa år bygger såvitt jag vet inte på någon utfästelse, och hela denna historia har ju varit till stor skada för EFTA:s anseende både inom vårt land och utåt. Det är klart att frågan om avgiften aldrig får lämnas åt sitt öde under någon längre tid, utan man måste ständigt bevakna möjligheterna att få en ändring till stånd. Att EFTA är av största betydelse och att organisationen varit av betydande värde och fortfarande kommer att ha betydande värde för oss är väl så självklart, att vi på allt sätt bör slå vakt om och bevaka utvecklingen av denna organisation.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

I det sammanhanget är det av vikt att det nordiska samarbetet också stärks med tanke på en harmonisering av tullarna inom Norden. Även om en nordisk tullunion tydligen allttjämt är en tanke på ganska lång sikt, bör den inte bara hållas levande, utan också främjas vid varje tillfälle som yppar sig.

Vid köpenhamnsmötet gjordes en inbjudan till Jugoslavien om ett visst samarbete. Jag tror att detta är en riktig utveckling i det läge där vi nu befinner oss. Däremot är det svårare att säga vad som är möjligt att åstadkomma genom ett sådant samarbete. Det får väl förhandlingarna visa. Det är möjligt att man här kan öppna en ny kontakt, som kan visa sig bli av värde för handelsutbytet.

Ute i världen har ju under sommaren inträffat krig och revolutioner och även mindre, oblodiga omvälvningar, som har väckt stor uppmärksamhet. De vitas krav i Rhodesia har upprört en hel värld. Mitt under allt detta meddelar nu FN:s generalsekreterare, att världsorganisationens ekonomi är så undergrävd, att man riskerar att nödgas lägga ned vissa viktiga fredsbevarande verksamheter. Sedan frågan om Sovjetunionens och Frankrikes rösträtt i FN har lösts, vilket i och för sig vittnade om medvetande om världsorganisationens enorma värde, trodde man att den ekonomiska ryggraden relativt snabbt skulle återuppbbyggas. Det är djupt tragiskt att så inte skett, utan att den fredsbevarande verksamheten hotas av en förlamning när den som bäst behövs. I den mån som en svensk insats kan vara av betydelse vid strävandena att finna framkomliga vägar, bör inga ansträngningar skys.

Här hemma har debatten stimulerats av åtskilliga ting. Ett tag fäste man sig vid Wallenbergsaffären och den debatt som följde efter utgivandet av vitboken. Den visade, tyckte jag, att regeringen mycket väl kunde i full klar-skrift och utan snirklerier ha sagt ifrån att affären sannerligen inte från svensk

sida var avslutad. Såvitt jag förstår var detta ändock avsikten i kommunikén, och då tycker jag att det också kunde ha uttryckts så klart som möjligt.

Överläggningarna mellan regeringen och oppositionen i författningsfrågan har pågått i flera perioder utan att man ännu kommit fram till något som kan kallas för förhandlingar. Naturligtvis har faktainhämtandet sin betydelse, men det börjar verkligen bli på tiden att man kommer från ord till handling. För att dryfta principståndpunkter är det inte nödvändigt att ha alla detalj-spörsmål belysta.

Debatten om presstödet har blossat upp på nytt, sedan det blivit klart att regeringen är i farten med hithörande problem. Eftersom jag i pressutredningen hade tillfälle att penetrera frågan, av vilken jag för övrigt långt tidigare hade haft en rik erfarenhet, vill jag bestämt varna för att staten ger sig in på något som kan vara ett selektivt presstödet. Det är onödigt att nu dra fram alla de argument som talar häremot. Låt mig endast erinra om att all erfarenhet visar, att med subventioner kan man praktiskt taget aldrig göra en förlustbringande tidning självbärande. På de sista femton åren har 60 tidningsföretag nedlagts i detta land. Alla hade haft subventioner i en eller annan form under längre eller kortare tid, och ändå har de alla dött. Naturligtvis kan man med subventioner upprätthålla en tidningsdrift hur länge som helst, om subventionerna är tillräckligt stora och får stiga med kostnadsutvecklingen. Men det är inte statens uppgift att med skattemedel uppehålla livet på vissa tidningar och samtidigt diskriminera de tidningar, som har den egendomliga uppfattningen att de skall klara sig själva.

I folkpartiet är vi därför motståndare till ett selektivt presstödet. Att staten däremot genom särskilda åtgärder söker åstadkomma en klimatförbättring för pressen som helhet är en helt annan sak. Det finns flera exempel på att

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

sådant sker i andra länder. Genom att det allmänna betalar för de tjänster som begärs av pressen, genom förmånliga taxor, utbyggd service, underlättande av lånemöjligheter för investeringar o. s. v. kan en pressvänlig atmosfär skapas, som får stor betydelse för pressens verksamhet och som inte diskriminerar någon.

När nu statsanslag lär komma att föreslås för de politiska partierna är det angeläget att anslaget så långt möjligt är inte blir ett presstödet i förklädning. Möjligheterna att undvika detta bör utredas. Någon utredning om partistödet har för övrigt aldrig gjorts. Det finns åtskilliga andra saker i sammanhanget som behöver undersökas: vad som skall ligga till grund för partistödet, hur det skall fördelas o. s. v. Jag uttalar den förhoppningen, att regeringen verkligen låter objektivt undersöka dessa ting innan den lägger fram frågan för riksdagen.

Tidigare talare har diskuterat frågan om penningvärdets fall. Saken har dryftats mycket i pressen under sommaren, och i de sista av dessa dagar har konjunkturinstitutets höstrapport kommit som ett nytt bidrag till debatten.

Jag finner det något sällsamt att konjunkturinstitutets höstrapport ligger på bankarna först samma dag som denna höstremissdebatt hålles. Jag har letat efter den tidigare, men först i dag låg den där.

Utan att något djupare gå in på detaljerna i rapporten kan man konstatera — vilket är förklarligt — att institutet iakttar viss försiktighet när det gäller att dra slutsatser. Konjunkturprognosen för nästa år förefaller relativt optimistisk, även om skuggor — en del allvarliga sådana — inte saknas, framför allt för vissa delar av exportindustrin. Om det skulle bli en nedgång av produktionen, eller en mindre ökning än man räknat med, är det väl möjligt att detta skulle kunna bidra till att i någon mån kyla av den överhettade arbetskraftsatmosfären, vilket naturligtvis i

och för sig vore till fördel, då en av de verkligt inflationsdrivande krafterna därmed försvagas. På industrihåll är man däremot inte så optimistisk. Nyligen har i intervjuuttalanden sagts från industriens sida, att svårigheterna är utomordentligt stora. Industriförbundets direktör betraktar arbetskraftssituationen som katastrofal.

Tidigare talare har här berört det förhållandet, att för många löntagargrupper blir en förhöjning av den nominella lönen inte någon verklig lönestegring. Jag skall inte gå in ytterligare på dessa problem.

Man räknar med att den allmänna prisnivån i år skall stiga med drygt fem, inemot 6 procent, detta trots att den ökade omsättningsskatten den 1 juli inte slog igenom helt i vissa delar av livsmedelshandeln, vilket i och för sig är ett gott betyg på den fria konkurrensens betydelse. För nästa år räknar man med att penningvärdeförsämringen skall bli fem procent. Jag undrar om inte detta är en optimistisk prognos. Vissa uttalanden från ekonomer inom den fackliga rörelsen visar att man befarar en starkare inflation. Vad progressionen betyder för framför allt tjänstemannagrupperna, men även för vissa arbetargrupper, är allom bekant.

Jag skall inte gå närmare in på alla de delproblem som hänger samman med inflationen — lönestegring, arbetskraftsbrist, kapitalbehov för rationaliseringsinvesteringar inom näringslivet o. s. v. Vi hade i våras stora debatter om inflationsfaran, därvid också folkpartiet lagt fram sin syn på dessa spörsmål. Man får nog konstatera, att läget för närvarande faktiskt är ganska allvarligt. Jag är säkerligen inte ensam om uppfattningen att faran för en ytterligare stark försämring av kronans köpkraft ter sig mer nära och mer skrämmande än i våras, när vi diskuterade dessa saker.

Inflationen är ju en kräftskada i vårt ekonomiska liv, den saken behöver man

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

inte diskutera. Inte heller behöver jag inför denna krets exemplifiera på något sätt hur inflationen påverkar sparandet, vad den betyder för pensionärer och inte minst för progressivt beskattade löntagare. Men än i dag tycks det vara helt ofattbart för många människor hur hårt penningvärdeförsämringen verkligen drabbar de stackars fattiga grupper som inte har några möjligheter till kompensation genom löneglidningar eller på annat sätt. Jag tycker därför att finansminister Strängs treprocentlinje närmast är en asocial linje. Den har redan gjort mycken skada genom att försvaga den känsla för inflationens skadeverkningar för vissa grupper, som verkligen är av betydelse för att man skall gå till ordentlig aktion mot denna företeelse.

Nå, vad gör då regeringen? Ja, vissa regeringsledamöter har under sommaren i föredrag på olika håll bedrivit en behövlig upplysningsverksamhet om vårt samhällsekonomiska läge. Det är ju bra att regeringen missionerar ute på fältet, men det kan aldrig vara ett substitut för meningsutbyte i riksdagen. Det är väl tänkbart att regeringen i sin borg dragit upp några riktlinjer för hur man nu skall gå till aktivt angrepp mot inflationsfaran! Låt oss i så fall få höra vari dessa riktlinjer består.

I sin motion till årets kompletteringsproposition begärde folkpartiet att regeringen under höstsessionen skulle framlägga en samlad plan för åtgärder till bekämpande av den starka prisstegringen. Någon sådan plan har vi ännu inte sett till, och den har inte heller aviserats. Om man bortser från de med regeringens åtgärder — eller brist på åtgärder — alltid belåtna socialdemokraterna i riksdagen, kan man vara övertygad om att hela svenska folket, inklusive socialdemokrater utanför riksdagen, är starkt intresserat av att få veta vad regeringen vill ta sig före.

Inflationsproblemet måste angripas på bredast möjliga front. Att inskränka sig till spörsmål om prissamarbetet in-

om handeln, riktpriiser och dylikt, ger inte mycket. Det är för att få material till en överläggning på bred bas som vi begärt att få del av en sådan samlad plan för åtgärder. Regeringens skyldighet att tillhandahålla ett sådant debattmaterial kan det inte råda någon tvekan om. Då vi ännu efter två veckor inte har fått höra något från regeringen på denna punkt skall jag, herr talman, be att få ställa några frågor.

På vilket sätt avser regeringen att skapa utrymme för de fortsatta investeringar som enligt allas mening är erforderliga inom näringslivet och bostadsbyggandet? Ämnar regeringen härför t. ex. begränsa den offentliga sektorns utgiftsutveckling?

Kan regeringen tänka sig åtgärder för att ytterligare stimulera det för den samhällsekonomiska balansen nödvändiga sparandet?

Har regeringen snart funderat färdigt på problemet om den skall våga sig på ett försök åtminstone med värdesäkra obligationer?

Budgetsekreteraren i finansdepartementet, byråchefen Feldt, har i en debatt nyligen förklarat att ofrånkomliga offentliga utgifter och de trängande investeringsbehov som föreligger nödvändiggör en begränsning av konsumtionsökningen till 1 procent. Är detta också regeringens uppfattning, och kommer den att verka i den riktningen? Avser regeringen att begränsa konsumtionsökningen genom nya skatter eller tvångsparande, eller föreligger andra planer? Vill regeringen i så fall för kammaren antyda i vilken riktning dessa rör sig?

Finns några planer på att mildra arbetskraftsbristen genom att medge en bättre ordnad men dock ökad invandring, och en ökad stimulans till hemarbetande kvinnor och arbetsföra pensionärer att gå ut i förvärvsarbete?

Finansministern har upprepade gånger förkastat tanken på en rundabordskonferens med arbetsmarknadens parter samt representanter för landsting, kommuner och andra i sammanhanget

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

betydelsefulla organ för att härvid informera om förutsättningarna att upprätthålla samhällsekonomisk balans och ge tillfälle till gemensamt dryftande av dessa problem. Vidhåller regeringen denna negativa inställning? Har den i så fall något annat att komma med för att nå samma syfte?

Som jag tidigare har sagt tycker jag det kan vara onödigt att upprepa de olika planer som folkpartiet framlade i inflationsfrågorna under värriksdagen. Däremot har vi inte hört något om regeringens planer, och det är i syfte att få klarhet härom som jag ställer dessa frågor.

I den offentliga debatten har markfrågorna på sistone kommit att särskilt aktualiseras. Härmed menar man i första hand strävandet att i ökad omfattning lägga mark under kommunal äganderätt för att sedan upplåtas med tomt rätt. Den andra stora frågan utgörs av den gamla svärknäckta nöten om den oförtjänta markvärdstegringen. I viss mån är båda dessa spörsmål intrasslade i varandra.

Jag har en känsla av att en icke oväsentlig förändring i inställningen till dessa frågor har skett på senare år. Visserligen har man länge i det socialdemokratiska partiprogrammet kunnat läsa att hyreshusen skall överföras i kommunens ägo, men aktiviteten i denna riktning har tidigare varit ganska måttfull. En påtaglig förändring verkar nu ha inträtt. De skäl som anförts härför har varit flera. Naturligtvis har den gamla socialistiska uppfattningen lyst igenom, att drift och förvaltning sköts bättre av det allmänna än av enskild ägare. Parollen har varit; låt kommunen få hand om tomtmarken, så kammar det allmänna hem värdstegringen!

Nu har det oftast visat sig att så blir fallet endast i ganska begränsad omfattning. Tomträtten har för tomträttsinnehavaren icke blivit ett särskilt ofördelaktigt instrument, och prisstegringen på fastigheter åker inte sällan till avsevärd del upp i bebyggelsen, som

kommunen vid tomträttsupplåtelse alltså icke äger. Tomträtten löser icke värdstegringsproblemet. Det måste nog angripas på annat sätt, och det är för övrigt tveksamt om det någonsin kan helt lösas.

Inställningen till det allmännas markpolitik har även bland den icke-socialistiska delen av medborgarna undergått en förändring. Situationen på bostadsmarknaden och den på sina håll starka stegringen av markpriserna har inom stora folkgrupper skapat en viss förståelse för vad man kallar en aktiv markpolitik. Önskvärdheten att kunna planera och bygga ut sammanhållna bostadsområden med gemensamma centrumanläggningar, skolor och dylikt har klargjort, att kommunerna i god tid måste se till att mark finnes tillgänglig härför. Planering av sådan bebyggelse sker inte — såsom herr Andersson i Brämhult nyss påpekade — i en handvändning. Om en sådan planering inte sker i tid, hindras eller försenas och därtill betydligt fördyras en starkt behövlig utbyggnad av bostadsbeståndet. Regeringens ryckighet i tillståndsgivningen har givit sorgliga bevis härför. Men naturligtvis behöver inte detta innebära, att kommunen nödvändigtvis själv skall äga all den mark som planläggs för nybebyggelse. Även i cityområden kräver det moderna samhället nu betydande omplaneringar med hänsyn till olika faktorer, ej minst kommunikationerna — såväl bilismen som kollektiva trafikmedel — vilket i vissa lägen kan nödvändiggöra ingrepp i markförhållandena.

Det verkar nu som om man på socialdemokratiskt håll är på väg att av dessa frågor tillreda en markpolitisk brygd inför nästa års kommunalval. Det hörs från olika håll i landet rapporter om att man inom socialdemokratiska arbets- eller studiegrupper gör gällande att oppositionen går till strid mot socialdemokratiska försök att komma till rätta med den oförtjänta markvärdstegringen och att hindra en för-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

bättring av den kommunala markpolitiken. För folkpartiets del vill jag säga att denna ryktesspridning saknar all grund. Vi har inom vårt parti hittills inte gjort några ställningstaganden i dessa frågor, eftersom de flesta av dem alltså befinner sig på utredningsstadiet. Jag vill emellertid för egen del gärna medge att jag har förståelse för strävanden att i rimlig utsträckning underlätta erforderliga lösningar — jag säger med avsikt »i rimlig utsträckning». Även om jag inte har någonting emot tomtträtt, när detta institut på grund av omständigheterna är lämpligt att använda, kan jag inte stödja åtgärder, som i realiteten bottnar i önskan att av ideologiska skäl socialisera tomtmarken i städer och samhällen. Uppriktigt sagt tror jag att det är av värde att den enskilda äganderätten på markområdet inte försvinner. Jag vill i detta sammanhang erinra om att nybebyggelser i dag sker till 80 procent på av kommunala eller allmännyttiga företag ägd mark.

Efter alla år av diskussioner om den oförtjänta markvärdestegringen borde tiden nu vara inne för att söka finna en framkomlig väg ur de förhållanden som råder och därmed bädda för åtminstone i någon mån rimligare bostadskostnader. Vi får hoppas att det pågående utredningsarbetet skall ge verkligt konstruktiva bidrag till markfrågornas lösning.

Till sist, herr talman, noterar jag att 5 500 fackligt organiserade arbetare med 14 rösters majoritet — 74 röster mot 60 — i Örebro län tvångsanslutits till det socialdemokratiska partiet. Drygt 2 000 av dem var förut kollektivanslutna till partiet; de övriga hade tidigare inte funnit anledning till en sådan åtgärd — de som var socialdemokrater bland dessa hade tydligen blivit detta som enskilda medlemmar. Tydligare än som nu skett kunde inte kollektivanslutningens orimligheter ha illustrerats. Jag tycker att det skall mycken oblyghet till för att hädanefter fort-

sätta med det försvar för systemet som under värriksdagen presenterades från socialdemokratiskt håll i denna kammarare.

Även jag vill, herr talman, yrka remiss av den föreliggande propositionen.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det har i de tre senaste anförandena sagts åtskilliga ting som det skulle vara värt att notera, kanske ibland understryka och ibland polemisera emot. Jag får väl se hur mycket jag hinner med, men det finns ju möjligheter att jag eller någon av mina kolleger senare tar upp synpunkter som jag nu av utrymmesskäl tvingas lämna åt sidan.

Det var emellertid, trots att det flödade av intressanta synpunkter, en sak som inte berördes och som jag gärna skulle vilja ta upp. Den mest omdebatterade politiska frågan under sommaren har här inte omnämnts, nämligen frågan om den borgerliga samlingen. Det skulle onekligen ha varit av stort intresse att få lyssna till några analyser av detta problem. Redan det förhållandet att ingen av de tre borgerliga partiledarna ansett detta vara någonting att spilla ord på har onekligen sitt intresse.

Jag skulle gärna vilja ta upp en del av de synpunkter som herr Andersson i Brämhult förde fram, men i stora delar var hans anförande av den karaktären, att jag inte hade någon anledning till polemik utan tvärtom till ett instämmande. När jag därför lämnar vad herr Andersson i Brämhult sagt, beror det på raka motsatsen till att jag underkänner anförandet.

Herr Lundström började med några resonemang som jag däremot gärna vill ta upp. Han slutade sitt anförande med ett påstående om att 3 000 fackföreningsmedlemmar i Örebro län skulle ha tvångsanslutits till det socialdemokratiska partiet. Herr Lundström vet av de många debatter som förts i detta

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

ämne att detta påstående är felaktigt. Samtliga har, precis som förut, rätt och möjlighet att stå utanför det socialdemokratiska partiet. Hur många gånger skall man behöva påpeka, att full reservationsrätt föreligger, och denna reservationsrätt hör självfallet utnyttjas av dem, som har andra politiska värderingar än socialdemokratiens.

Herr Lundström började med ett resonemang kring det norska valet. Han uppgav att jag hade sagt att det var en tragedi att en i vanlig demokratisk ordning tillkommen borgerlig regering ersätter arbetarregeringen. Jag vill gärna begagna detta tillfälle att till kammarens protokoll läsa upp vad som sades i detta famösa uttalande.

»Det betyder den tragedin att när vi just har en rad stora och viktiga frågor i Norge att lösa, exempelvis uppbyggnaden av tjänstepensioneringen, så vållar splittringen inom arbetarvärlden, och endast splittringen inom arbetarvärlden, att en borgerlig regering får träda till.»

Var och en som läser detta måste konstatera, att jag inte betecknar det som en tragedi att en slagen regering får vika för partier som segrar. Som en tragedi betecknar jag uteslutande den splittring inom den norska arbetarrörelsen som har skapat förutsättningar för systemskiftet.

Jag tror att jag kan vara herr Lundström tacksam för att ha fått tillfälle att klargöra detta. Därmed har jag också svarat på herr Holmbergs frågor om vad han fann vara uttryck för en tendens för närvarande ute i Europa.

Herr Holmberg säger att både det tyska och det norska valet skulle innebära att socialdemokratien har överlevt sig själv. Jag tror jag skulle kunna leta fram hur många citat som helst av Arvid Lindman, Gösta Bagge, ja, från alla de mycket hedervärda företrädarna till herr Holmberg, som alltid konstaterat att socialdemokratien är en åskådning som icke har möjlighet att göra sig gällande i ett modernt samhälle.

Nå, det har den visat att den har, och den kommer att leva vidare oavsett att herrar Lindmans och Bagges dödförklaringar nu kommer i en något fräschare tappning från herr Holmberg.

Vad som skett i Tyskland är raka motsatsen till socialdemokratisk tillbakagång. Siffrorna är uppenbara. Vid samtliga de senaste valen under efterkrigstiden har socialdemokratien kraftigt ryckt fram, och den ryckte också kraftigt fram vid det senaste valet. Framryckningen var dock inte så kraftig att ett systemskifte blev möjligt. Jag skulle dock tro att ett studium av den tyska socialdemokratiens utveckling under efterkrigstiden kommer att visa, att det ingalunda är fråga om en redan förbrukad meningsriktning.

Det norska valet har jag redan kommenterat under min polemik mot herr Lundström. Det var icke en borgerlig framryckning som möjliggjorde systemskiftet. Alltjämt är borgerligheten i minoritet bland väljarna i Norge. Inte fullt 49 procent ansluter sig till borgerligheten, resten ansluter sig till arbetarpartiet, socialistisk samling och det kommunistiska partiet. Men splittringen mellan arbetarpartiet och de av dess medlemmar som nu brutit sig ut från det gamla partiet möjliggjorde de borgerligas seger. Jag skulle gärna vilja fråga om det är sådana segrar herr Holmberg nu längtar efter — att ett vänstersocialistiskt parti skall skapas i Sverige? Det verkar så ibland att döma av den entusiasm med vilken man hausar upp herr Hermansson. Är det på det sättet som den borgerliga samlingen skall komma till stånd? Är det herr Holmbergs mening att herr Hermansson är symbolen för borgerlig samling? I så fall förstår jag att detta inte nämndes direkt med ett enda ord i något av de tre talarnas anföranden.

Herr Holmberg hade ett resonemang kring utrikespolitiken. Det var för övrigt ett rätt egendomligt resonemang utifrån hans egna utgångspunkter; det var ett mycket skickligt gjort tal, men

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

på några punkter inte alldeles kristallklart.

Herr Holmberg förutsätter att socialdemokratien för närvarande seglar i motvind i hela Europa. Samtidigt beskylls socialdemokratien i Sverige ständigt för att vara så utomordentligt taktiskt skicklig, att den ibland — som det påstås från borgerlig sida — glömmer många ting för taktiken. I detta läge, som herr Holmberg skildrar, där socialdemokratien skulle vara vikande i hela Europa, slår den taktiska socialdemokratien i Sverige in på en rent socialistisk linje! Tankegången är inte så kristallklar som man skulle vilja önska sig, men den kanske kan utvecklas vidare.

Vår vänstervridning kommer, enligt herr Holmberg, speciellt till uttryck i våra utrikespolitiska deklamationer.

Herr Holmberg tycktes göra gällande att det fanns en liten sekt inom regeringen som drev en speciell linje i utrikespolitiken. Det är fel. De deklamationer som är gjorda, vare sig de avgivits av Torsten Nilsson eller Olof Palme, är gjorda på regeringens vägnar. Olof Palmes tal i Gävle var granskat såväl av utrikesministern som av statsministern utan att vi hade någon anledning att göra några ändringar. Det bör därför vara slut på talet om att det skulle finnas en liten grupp i regeringen som har *en* uppfattning och en annan grupp som har en annan och mera moderat uppfattning i dessa utrikespolitiska frågor.

Jag skall emellertid inte ytterligare ge mig in på detta spørsmål. Jag föreställer mig att det finns andra inom regeringen som har anledning att gå in i svaromål. Men när herr Holmberg gör gällande att regeringens ställningstagande beror på en vänsterglidning och ett ökat hänsynstagande till kommunisterna, så skulle jag vilja fråga herr Holmberg: Är icke detta ett otroligt lätt-sinnigt tal? Ordföranden i den amerikanska senatens utrikesutskott, mr Fulbright, säger som regeringen exakt det-

samma, nämligen att man icke löser sociala konflikter med våld — det var huvudinnehållet i de kritiserade anförandena. Betyder detta då att mr Fulbright är offer för den vänsterglidning som drabbat den socialdemokratiska regeringen i Sverige?

Jag skall gärna till kammarens protokoll läsa upp vad mr Fulbright anser om de människor som driver den propagandan. Han säger: »Strävanden till nationell värdighet och social rättvisa är den starkaste kraften i världen av i dag. Det vore en tragedi av enorm räckvidd om Förenta staterna, i fruktan för kommunismen, skulle tillåta kommunisterna att göra sig till den främsta företrädaren för nationalism och sociala reformer över hela världen. Våra intressen och våra ideal kräver att vi inte överger fältet i överdriven rädsla för kommunismen och dess makt. De kräver i stället att vi tävlar med kommunisterna så kraftfullt som vi kan i att främja en världsomfattande strävan till nationell värdighet och social rättvisa.»

Jag skulle kunna fortsätta citatet från mr Fulbright. Jag tror att det anförda är tillräckligt för att visa vilka risker som även enligt amerikansk bedömning skulle föreligga om man av rädsla för att komma på samma sida som kommunisterna inte vågar hävda den enkla och självklara satsen: man löser icke sociala kriser och sociala orättvisor med våld. Inte bara den svenska regeringen har denna bedömning, utan den omfattas, tror jag, av mycket stora delar av en vaken opinion runt om i världen.

Huvudparten av de anföranden som har hållits här i dag har varit ägnade åt ekonomiska problem, och det är ju förstäeligt. Visserligen kan det förefalla något egendomligt i och för sig att ha en ekonomisk debatt före den remissdebatt som skall handla om regeringens planläggning av den ekonomiska politiken och som kommer i början av nästa år. Det är inte många månader

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

dit. Många av de frågor som har ställts här blir självfallet då besvarade. När regeringen lägger fram sin budget lägger den samtidigt fram sin plan för hur den ekonomiska politiken skall handhas för att kunna realisera det av oss alla eftersträfvade målet: full sysselsättning med så bevarat penningvärde som möjligt. Huvudparten av den ekonomiska och politiska debatt som förs här under stora delar av vårsessionen i riksdagen berör ju detta problem. Det kan därför inte vara herrarna obekant var man har att finna svaret på åtskilliga av de frågor som ställts här.

Jag skall dock inte undandra mig att ett ögonblick gå in på de ekonomiska spörsmålen. Jag vill försöka visa att kampen mot inflationen inte är en kamp som bara avser ett visst bestämt avsnitt av det samhällsekonomiska fältet, utan en kamp som omspannar ett vidsträckt område med många skilda komponenter, där man måste göra en avvägning mellan olika ting.

Det finns väl ingen här i kammaren, och icke heller någon förnuftig människa i övrigt, som ett ögonblick vill bestrida att prisstegringarna och inflationen är ett allvarligt ont. I den utomordentligt tillfredsställande bilden av Sveriges ekonomiska utveckling under efterkrigstiden är prisstegringarna ett mörkt inslag, ett beklagligt inslag, eller vilken definition man nu vill använda. Det är ingen tvekan om att inflationen skapar många av de svårigheter som herr Lundström uppehöll sig vid både ur internationell konkurrenssynpunkt och ur enskilda människors synpunkt. Huvudparten av den politiska debatten under efterkrigstiden har, som jag nyss sade, varit ägnad detta problem: Vad finns det för möjligheter att samtidigt klara en starkt progressiv ekonomi och en något så när hygglig prisstabilitet?

Jag vill inte ett ögonblick heller bestrida att problemet blir allvarligare — det är redan allvarligt nog för den enskilde — om vi kommer in i ett läge då man i andra länder kommit till rätta

med prisbildningen, under det att prisstegringarna i Sverige fortsätter. Det finns ett tecken på att vi har fått en överhettning i vår konjunktur, ett tecken på att vi har anledning till alldeles speciell varsamhet, nämligen utvecklingen på handelns område.

Det finns åtskilliga förklaringar som gör att man kanske kan tro att det är ett temporärt förhållande att exporten har svårt att utvecklas i samma takt som importen. Det har i tidskrifter, i pressen o. s. v. redovisats vissa tekniska förklaringar till att detta kan vara en temporär företeelse. Men det finns ingen anledning för oss som är ansvariga för den ekonomiska politiken att lita på det och utan vidare utgå ifrån att det rättar till sig. Vi skall följa utvecklingen med utomordentlig uppmärksamhet, och vi skall inte nonchalera varningssignalerna att vi kanske inte har den hyggliga utveckling på utrikeshandelns område som vi kunnat glädja oss åt under de senaste åren. Utvecklingen skall alltså följas med uppmärksamhet.

Men jag tycker inte att man bör göra fullkomligt orimliga påståenden. Herr Holmberg sade i sitt anförande att vi har en lavinartad prisstegring. Låt oss se på det ett ögonblick! Under den tolv månadersperiod som sträcker sig från september 1964 till september 1965 har prisstegringen varit 5,7 procent. Man räknar med att det under återstoden av året blir ytterligare några tiondelar, så att prisstegringen blir nära nog exakt densamma som regeringen förutspådde under vårriksdagen, nämligen 6 procent. Det är, tror jag, felaktigt att försöka leda människornas tankar in på att statsmakterna helt har tappat kontrollen. Det blir ju den prisstegring med 6 procent under år 1965 som man tidigare ansåg sig ha anledning att räkna med.

Vad är anledningen till denna prisstegring med 6 procent? Jo, 2,6 procent beräknas vara en följd av de indirekta skatternas höjning, och 0,1 procent beror på taxehöjningarna. Man kan allt

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

så säga att 2,7 procent är en direkt följd, antingen av de beslut som har fattats av riksdagen — höjning av omsättningsskatten och cigarettskatten och andra ting — eller av taxehöjningar som man varit nödsakad att vidta för att få kompensation för löneutgiftsstegringar som inte kunnat rationaliseras bort.

Sedan har vi utifrån kommande prisstegringar på 0,5 procent. Det är mycket svårt att hejda dem i ett högkonjunkturläge. För att man inte skulle vara tvingad att acceptera denna halva procent måste man vidta åtgärder, som på andra områden skulle ha pressat priserna neråt. Följaktligen tror jag inte att någon skulle ha rekommenderat att ta bort den halva procenten.

Jordbrukspriserna har stigit, och den kostnadsstegring som detta har vållat är 0,3 procent.

Resten är 1,8 procent. Huvudparten av denna restpost har vållats av sådana prisstegringar som i första hand kommer låglönegrupper till godo. Man kan försiktigt uttrycka det så, att det är lönestegringar som har kommit skyddade industrier till godo, vilka inte har kunnat kompensera sig genom höjda priser.

Jag har här redovisat att av den förutsedda prisstegringen på 6 procent, som icke har överträffats, beror 2,7 procent direkt på statsmakternas beslut — omläggningen från direkt beskattning till omsättningsskatt, som jag föreställer mig att de flesta av kammarens ledamöter har varit med om. Vi har också varit ense om jordbruksprisernas stegring. Det som är kvar är alltså de lönestegringar för låglönegrupperna som har vållat en prisstegring på ungefär 1,8 procent.

Det är rimligt när man studerar detta att man gör klart för sig att det icke är fråga om en okontrollerad lavinartad utveckling, mot vilken det gäller att i all hast hinna bygga nya vallar.

Vi medger att det är olyckligt med prisstegringar, som har dessa conse-

kvenser. Låt oss, när budgeten behandlas, försöka gemensamt uppträda på sådant sätt att vi icke skapar inhemska prisstegringskällor. Men låt detta vara detta, och skapa icke en känsla av att det är en panikartad, okontrollerad utveckling!

Från den 1 juli 1964 till den 1 juli 1965, alltså före omsättningsskattens höjning, uppgick prisstegringarna i Sverige till 4,3 procent. Var detta särskilt anmärkningsvärt internationellt sett? Nej!

Följande länder hade högre prisstegringar än 4,3 procent: Danmark, Holland, Österrike, England, Norge, Italien, Finland och Belgien, som bara låg några tiondelar över Sverige. Att påstå att den svenska ekonomiska politiken skulle inrymma våldsamma misstag och att vi går emot en katastrofal utveckling med lavinartade prisstegringar är orimligt, eftersom utvecklingen i alla dessa länder befinner sig utanför vårt inflytande. Vi har inga möjligheter att påverka vare sig den danska eller den belgiska politiken, men både Danmark och Belgien har en större prisstegring än den som vi har drabbats av.

Alla länder som undersökningen omfattar hade en prisstegring, men jag skall för ordningens skull gärna också räkna upp de länder som hade en lägre prisstegring än Sverige. Det var Frankrike — som låg ganska nära oss — och vidare Schweiz och Västtyskland, Kanada och USA.

Denna intressanta undersökning visar hur oerhört svårt det är att hålla ett fixt penningvärde när man pressar ambitionerna beträffande sysselsättningspolitiken så högt som vi gör och när man anstränger sig så mycket som sker inom det svenska samhällslivet att höja levnadsstandarden för jordbrukare och låglönegrupper. När man sätter sig ned och funderar finner man kanske att detta är hela förklaringen till den skillnad som de olika sifferserierna visar.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Hur som helst är det emellertid som sagt anledning att ändå se upp när vi får svårigheter med handelsbalansen.

Det är klart att vi gemensamt skall övervaka att prisstegringarna inte blir större än vad som är oundgängligen nödvändigt. Därför hälsar vi med tillfredsställelse, såsom jag har sagt flera gånger förut, Landsorganisationens och Kooperativa förbundets beslut att försöka göra människorna mer prismedvetna än tidigare. Vad vi i detta hus kan göra är att vi inriktar oss på ting som har inverkan på den ekonomiska politiken. Jag upprepar att vi måste vara överens om att vi icke får köpa prisstabilitet till priset av arbetslöshet, att vi icke får köpa prisstabilitet till priset av att människor, som annars skulle ha möjlighet att göra en gärning i produktionen, kastas ut ur produktionen.

Herr Holmberg gjorde en mycket riktig iakttagelse då han sade att vi inte får smita ifrån ansvaret. Nej, det är precis som herr Holmberg har sagt angeläget att vi politiker och naturligtvis i första hand regeringspartiets medlemmar tänker på vårt ansvar för de åtgärder som samhället har möjlighet att vidta. Vi har ingen anledning att försöka komma undan det ansvaret, och vi har heller aldrig försökt göra det.

Herr Holmberg hade ett recept i kampen mot inflationen: han drev skattesänkningsslinjen. Han har i flera artiklar försökt visa att en skattesänkning för dem som för närvarande drabbas av progressiviteten skulle ha goda verkningar på samhällsekonomin men också goda verkningar för låglönegrupper.

Ja, skattesänkningar ter sig naturligtvis lockande för herr Holmberg när han nu står i början av sin, som jag föreställer mig, långa karriär som ledare för högerpartiet. Han har haft en företrädare, herr Hjalmarson, som också i början av sin karriär tyckte att högerpartiet borde gå framåt om det bara lanserade skattesänkning som den viktigaste reformen. Han gjorde det i val-

rörelse efter valrörelse och blev djärvare och djärvare med sin skattesänkingspropaganda — ända tills han hamnade som landshövding i Gävle.

Jag har inte yttrat mig om herr Holmbergs framtidsutsikter på denna punkt, men jag vill erinra om att det i början såg fint ut för herr Hjalmarson. Skattesänkning vill vi ju alla ha. Varken stora eller små inkomstagare tycker att det är särskilt angenämt att betala skatter, och vi vill alla ha en skattesänkning. Det ter sig därför som ett piggt inslag i den politiska debatten att upptäcka att skattesänkning är vad människorna längtar efter.

Men hur gick det egentligen för herr Hjalmarson? Han drevs att år från år skärpa sitt skattesänkingskrav. För att skapa utrymme för det tvingades han att ge sig på de offentliga utgifterna — han hade inte som folkpartiet förmånen att på en gång kunna kräva sänkta skatter, höjda statsutgifter och kamp mot kösamhället, men det är inte den saken jag skall tala om nu. Han förde ett ekonomiskt resonemang och fann att hederligheten bjöd honom att ge sig på de offentliga utgifterna, om skatterna skulle sänkas.

Det är svårt att vara beredd på allt här i livet, och tyvärr har jag inte några citat tillgängliga, men jag undrar om inte herr Hjalmarson började ungefär på samma sätt som herr Holmberg med att tala om moderation i utgiftsstegringen. Herr Holmberg har icke i dag sagt att den offentliga sektorn skall skäras ned. Jag undrar om inte herr Hjalmarson började på samma sätt med att säga att man måste vara moderat när det gäller utgiftsstegringar för sociala och andra ändamål — jag är inte säker, men jag har ett allmänt intryck av att det är så.

I valrörelsen kommer nu högern att säga att vi skall öka den sociala, kulturella och allmänna sektorn långsammare för att få möjlighet till skattesänkningar. Herr Holmberg bygger den papprollen på ett vädjande till den enskilde

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

skattebetalarens egoism. Han säger att en person som för ett par år sedan hade 25 000 kronor i inkomst behöver 19 procents löneförhöjning för att behålla sin standard. Det har påpekats att man väl ändå måste räkna med att även denne man, hur mycket han än står på egna ben, måste ha något stöd av samhället — han kanske får barnbidrag. Då medger herr Holmberg att de 19 procenten skall reduceras till 17 procent. Han är då på rätt väg. Antag t. ex. att den här familjen inte bara har ett barn som är under 16 år utan också har ett barn som bedriver universitetsstudier. Hela kalkylen är ju då kullslagen. En familj med ett barn under 16 år och med ett barn som bedriver universitetsstudier är antagligen icke möjlig att pressa in i herr Hermanssons, förlåt herr Holmbergs resonemang — ja, herr Hermansson får ursäkta att jag förväxlade honom med herr Holmberg, men det sker så lätt.

I det ögonblick som herr Holmberg medger — och däri ligger hela problematiken — att barnbidragen är någonting som är av värde för den enskilda familjen, upptäcker han kanske att studiebidragen också är någonting som är av värde för familjen. I det ögonblick han gör det blir det ännu svårare att driva denna kallhamrade rent egoistiska räknepolitik. Den enskilde har kanske nytta av att tillhöra ett samhälle. Han kanske har nytta av en mängd åtgärder som icke kan räknas i pengar.

Herr Holmberg hade en utomordentlig avslutning på sitt anförande. Jag skulle kunna instämma i vartenda ord när han talade om luftföreningar och naturvård och det ansvar som vi alla — industrimän, politiker och alla andra — har att inte lämna efter oss en natur som är förstörd. Han kom också in på trafikolyckorna. Jag har bara en sak att tillägga. Herr Holmberg säger att det här är fråga om värden som inte kan räknas i pengar. Det är så rätt som det är sagt. Om nu herr Kling kommer att få — vilket jag inte vet — en väsentlig utbyggnad av trafikövervakningen så

kostar det pengar. Hur skall den posten fördelas på 25 000-kronorsmannen, som kanske har bil? Herr Holmberg säger att vi måste ha en vidgad trafikövervakning. Vem skall ombesörja den saken? Vi skall göra det. Men med vilka pengar? Jo, med de pengar som 25 000-kronorsmannen får avstå i skatt. I det ögonblick som herr Holmberg har accepterat att barnbidragen är någonting som medborgarna måste betala för är han snart inne på studiebidragen och kanske till och med på universitetsutbyggnaden till Karlstad — vad vet jag. Rätt som det är upptäcker han kanske att dessa människor, som till synes har förlorat på skatterna, betalar för polisövervakning, för utbyggnad av universiteten, för sociala studiebidrag och för barnbidrag. Det kanske inte kan exakt räknas ut vad Pettersson har vunnit eller förlorat, men som helhet betraktat kan det vara värt priset att få vara med i ett samhälle som vidtar alla dessa åtgärder.

Om herr Holmberg som sagt fortsätter barnbidragstänkandet tror jag att allting så småningom kommer att ordnas. Han kommer att förstå att det inte går att göra på det sättet att man för fram en familjs krav på att få kompensation, ty den familjen är med i ett stort helt där många ting händer som vi är ansvariga för i denna kammare. Det glädde mig mycket att herr Holmberg så ivrigt pläderade för en kraftig utbyggnad av den offentliga sektorn när det gäller kampen mot luftföreningar. Jag bara beklagar att han inte också sade ett ord om cigarettrökningen.

Konsekvenserna av detta resonemang blir: försök inte att lansera en kompensationsmetodik som innebär att man tar grupp för grupp och försöker pressa fram vad den ene eller andre medborgaren tjänar eller förlorar på den form av kollektivt samarbete som alla måste betala för genom beskattningen.

Jag tar gärna upp en diskussion om progressiviteten i beskattningen — det är en fråga som jag skulle velat beröra

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

om tiden medgivit det. Jag vill i största korthet säga att nog har vi visat oss intresserade av att åstadkomma en rimlig progressiv beskattning. Utan omsättningskatten, som herrarna så kraftigt bekämpade, lär det inte ha funnits något att resonera om när det gäller progressivitetens borttagande. Jag nöjer mig med den anmärkningen för att det skall vara klart att visst förstår vi att det kan finnas skäl för en minskning av progressiviteten, men inte de av herr Holmberg här anförda. Man kan naturligtvis inte sänka skatten utan att göra motsvarande indragningar i fråga om utgifterna, ty om man gör det betyder det att man späder på ytterligare en redan hårt upphettad ekonomi. Då blir ju hela talet om kampen mot inflationen meningslös och bara ett hån. Om man ökar den statliga upplåningen har man därmed bara byggt under för en snabbare inflationsutveckling. Och det vill naturligtvis inte herr Holmberg. Han kommer alltså först nu i år att tvingas till en moderat stegring av den offentliga sektorn, och sedan får vi se vad nästa steg blir.

Industriförbundet lämnade i går till mig en framställning om den ekonomiska politiken. Det finns många värdefulla ting, där som jag gärna vill rekommendera till studium, men när Industriförbundet kommer in på det som vi nu resonerar om, säger man i klartext vad det är som herr Holmberg är ute efter. Industriförbundets recept för vidgning av de nödvändiga industriinvesteringarna är nämligen en nedskärning av bostadsbyggandet i fortsättningen — eller en moderat höjning, eller vad man nu vill; det är precis samma sak. Industriförbundet har ställt frågan på sin spets — herr Holmberg sade ingenting sådant i sitt anförande, men övergången till klartext av hans resonemang ligger just där. Vad skulle herr Holmberg annars kunna föreslå i syfte att nå en lugnare takt, om inte just ett lägre bostadsbyggande?

Ja, bostadsbyggandet är naturligtvis

stort och drar med sig ett omfattande kommunalt investeringsprogram. Jag skall inte trötta kammaren med några siffror, men summorna är väldiga, det medges. Det skulle antagligen vara en enkel match att genom nedskärning av bostadsbyggandet åstadkomma ett mycket lugnare ekonomiskt klimat. Och är det detta herr Holmberg är ute efter, så tycker jag det är lika bra att han säger det på samma sätt som Industriförbundet har gjort i sin framställning, där man talar om nödvändigheten av en försiktigare höjning av bostadsbyggandet i syfte att skapa utrymme för industribyggena.

Herr Lundström frågade mig: Hur skall ni skapa utrymme för de nödvändiga industriinvesteringarna? Mitt svar är det som jag redan har givit: Vi måste föra en sådan ekonomisk politik att staten icke uppträder på lånemarknaden och eliminerar möjligheterna för väsentliga delar av svenskt näringsliv att låna pengar. Det är den politiken vi har sökt driva. Våra tre instrument har varit: överbalansering av budgeten, omsättningsskatt och fondering genom tjänstepensioneringen. Jag tillåter mig att påpeka att vi i intet fall har haft stöd från borgerliga element i våra strävanden att skapa dessa instrument och därmed ge utrymme åt industriens och kommunernas byggande. Vi har själva fått driva teorien om budgetens överbalansering, genomföra omsättningsskatten och den fondering som ATP innebär. Detta är vår metodik. Vi hälsar med tillfredsställelse allt enskilt sparande, men erfarenheten visar att anspråken på byggande och sociala investeringar är så väldiga, att när samhället går ut på marknaden räcker inte resurserna, utan bostadsbyggande, industribyggande och annat trängs undan. Vår metodik har i stället varit att öka sparatet genom totalbalansering av budgeten, omsättningsskatt och fondering.

Detta är problematiken. Och högern är det parti som i den senaste valrörelsen gick ut för att slå sönder en väsent-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

lig del av just den metodiken, som skapar utrymme för industribyggande utan inflation. Det var högern som gick till anfall mot fonderingen. Jag tycker att det är ganska djärvt när detta parti nu framställer sig — även om det sker under en ny ledare — som det parti vilket mer än andra är redo att leda kampen mot inflationen.

Får jag sluta med en allmän reflexion. Det är lätt att angripa de sociala utgifterna och säga att därvidlag bör vi kunna gå fram i mycket långsammare takt än hittills. Men de som har sådana funderingar bör ett ögonblick tänka på det faktum, att den otroligt snabba och dynamiska utvecklingen inom svenskt näringsliv haft ett helhjärtat stöd från svensk fackföreningsrörelse. I motsats till vad vi sett i nästan alla andra länder har svensk fackföreningsrörelse stått som en kraftfull pådrivare när det gällt rationalisering, dynamiskt näringsliv och en vettig lokaliseringpolitik. Och detta har vår fackföreningsrörelse kunnat göra därför att vi gemensamt i detta land har byggt upp en socialpolitisk trygghet som gör att omställningen, nedläggandet av gamla företag, utrationaliseringen icke möts med ångest och oro från den fackliga rörelsens sida utan snarast med tillfredsställelse, eftersom förändringen i sig själv innebär ett löfte om förbättring. Därför tror jag att man gör sig skyldig till en total felbedömning av det faktiska läget, när man säger att vi skall skära ner de sociala utgifterna eller gå långsammare fram på det området för att bereda ökat utrymme åt industrien. Den satsning exempelvis på en utbyggnad av sjukförsäkringen, som vi nu tänker föreslå, syftar till ökad trygghet i vårt samhälle och vill riva ned klassbarriärer — det är ett av de instrument med vilkas hjälp vi kan inom den svenska fackföreningsrörelsen bibehålla intresset för dynamiken och rationaliseringen. När man diskuterar dessa frågor precis som om det bara gällde att spara hundra miljoner här och hundra miljoner där

och tror att de pengarna kan investeras i skapandet av nya produktionsmetoder, då glömmer man att den väsentliga faktor som gjort att vårt land ligger i den absoluta täten när det gäller industriell utveckling har varit människorna och deras intresse av att driva fram en stegrad produktionstakt, ett mera dynamiskt näringsliv. Människorna har kunnat satsa på detta i känslan av att de får det bättre vid nästa avtalsförhandling, men framför allt därför att de haft känslan att vi lever i ett samhälle där solidariteten mellan olika grupper är så stark att föränderligheten, dynamiken berör oss bara i progressiv riktning. Detta är ett värde som har skapats genom vår svenska politik under efterkrigstiden. Man kan inte mäta det i pengar, men jag tror att det har varit den avgörande faktorn för att vi befinner oss i dagens situation.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var med en viss glädje som jag hörde, att statsminister Erlander så småningom övergav sin raljerande ton när det gällde behandlingen av viktiga politiska frågor. Det inger onekligen en känsla av obehag att höra landets statsminister raljera över sådana viktiga säkerhetsfrågor som jag tog upp i slutet av mitt anförande. Det gällde luftföroreningarna och vattenföroreningarna och hur vi skall skydda naturen på rätt sätt. Större delen av statsministerns anförande hänförde sig dock till skattefrågorna och inflationen.

Jag blev litet förvånad över att statsministern i stället för att gå in på sakfrågorna såsom de föreligger i dag och såsom de kommer att utveckla sig i morgon talade om hur amiral Lindman, professor Bagge och landshövding Jarl Hjalmarson på sin tid behandlade skattefrågorna. Vi lever ju ändå i en ny tid, och vi måste behandla frågorna såsom de nu ter sig. Ta exempelvis skattefrågan! Vad som är nytt i det fallet är ju sambandet mellan inflation, skatt och

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

lön. Detta samband har påpekats och tagits upp av löntagarnas organisationer under de senaste veckorna. Sambandet medför att själva skattesänkningen — både den som måste hänföras till den progressiva beskattningen och den som även måste hänföras till låginkomsttagarna — blir *ett* led bland de många leden att komma till rätta med inflationen.

Det var verkligen egendomligt att höra statsministern beskriva mitt förslag till åtgärder för att bekämpa inflationen såsom gällande bara en punkt, nämligen skattesänkningspunkten. Jag tog upp sju olika punkter, och jag sade dessutom att dessa inte täckte hela området. Från landets statsminister har vi inte hört något enda förslag om hur de pågående prisstegringarna skall kunna bekämpas. I stället fick vi höra att finansministern i sinom tid — i januari — kommer med sin finansplan och en uppläggning av den ekonomiska politiken för framtiden. Situationen är dock den att detta förslag — den kommande statsverkspropositionen — avser tiden från den 1 juli nästa år till den 1 juli år 1967. Det hinner alltså förflöta åtta månader innan vi kommer så långt. Jag vill därför till statsministern ställa frågan om inte regeringen redan nu ämnar vidtaga några åtgärder för att bromsa den inflationsutveckling som fastslås av konjunkturinstitutet i dess rapport, vilken just har kommit.

Herr talman! Jag skall ta upp en annan sak, som statsministern inledde med och som utgjorde ett försök att komma tillbaka till gammal välkänd argumentering. Det var ett försök att spela ut de borgerliga partierna mot varandra för att statsministern skulle kunna sätta sig såsom åskådare och le litet sardoniskt. På den punkten kan jag svara statsministern och även herr Andersson i Brämhult att jag, när jag talade om en vänstervridning i svensk politik, uteslutande talade om regeringens politik och inverkan på densamma från det kommunistiska partiet. När

jag gick till denna debatt gjorde jag det med den fasta föresatsen att inte söka strid med folkpartiet och centern. Den föresatsen tänker jag infria, även om jag förstår att statsministern inte känner sig så glad över den saken. Jag är dessutom tacksam över att så mycket i herr Birger Lundströms och herr Anderssons i Brämhult anföranden hade klara och direkta beröringspunkter med den allmänna uppläggning av politiken som högerpartiet nu har gjort. Jag hoppas verkligen att det skall kunna inleda någonting nytt i svensk politik; att vi inom oppositionen sluter borgfred och inte angriper varandra.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag vill börja med att tacka herr Holmberg för det klara beskedet. Det gladdde mig, och jag hoppas att alla mer eller mindre oförsynta insinuationer i press eller på annat sätt om att mittensamverkan skulle innebära en vänstervridning av det politiska arbetet i och med detta upphör.

Jag för min del accepterar budet om en borgfred. Jag finner det angeläget att de tre borgerliga partierna skrinlägger alla tvistigheter och förenar sig omkring det gemensamma målet, nämligen att åstadkomma ett regimskifte. Jag hävdar det bestämt trots statsministerns litet förnumstiga funderingar i sammanhanget. För ett politiskt parti måste strävan att åstadkomma ett regimskifte till sin egen fördel vara målet.

Jag kanske inte skall polemisera med hans excellens, ty jag fick ju godkänt för min del. Det flög då igenom min hjärna: vad har jag nu sagt för dumt? Jag hoppas att hans excellens inte tar det som något slags förolämpning beträffande sitt omdöme, utan den reflexionen berörde helt mig själv.

Ett par saker i excellensens tal bekom mig något, framför allt resonemanget om att man på den borgerliga sidan skulle räkna med att herr Her-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

mansson skulle åstadkomma en sådan omvälvning i röstfördelningen på den socialistiska sidan att han skulle vara den som banade vägen för en borgerlig valframgång. Visserligen vände sig excellensen huvudsakligen mot högerpartiet med det påståendet, men eftersom ingen av de tre företrädarna för oppositionen hade nämnt något i sitt tal just om detta, så gällde det givetvis alla tre. Jag ber att få undanbe mig den uppmärksamheten, och jag skulle gärna vilja fråga: När har ert excellens upptäckt att någon centerpartist offentligt framfört sådana funderingar?

Vad beträffar de ekonomiska frågorna var vi tydligen ute i ogjort väder, ty regeringen skall ju lägga fram sin statsverksproposition i januari, och därmed är alla problem lösta! Men, herr statsminister, för dem som går ute i landet och funderar över vad som gott skulle kunna kallas politikernas oförmåga i det här sammanhanget är det en märklig tröst som är dålig att bygga på. Det blir för dem ungefär som det blir för husmodern som kommer till sin äkta man och säger att hushållspengarna inte räcker längre. Skall då mannen enligt statsministerns recept ge beskedet att det inte är så farligt, ty prisstegringarna i andra länder är värre? Det är också en tröst för ett tigerhjärta!

Jag tror att det hade varit till stor glädje för många, om hans excellens från den här platsen hade deklarerat att man på regeringsidan verkligen var beredd att ta itu med detta problem. Därom hörde vi ingenting. Det enda löftet är att statsverkspropositionen kommer. Det gör den grundlagsenligt, men vad som står i den får vi inte veta.

När det gäller den borgerliga samlingen har jag sagt att det är klart att vi välkomnar en borgfred. Hans excellens var litet nyfiken på det där. Jag förstår det. Ingen av oss hade sagt någonting. För min del vill jag gärna säga att det hade inte förekommit några överläggningar om den saken, utan var och en hade bestämt sig på egen hand.

Jag för min del ville vänta till dess statsministern inte kunde styra sin nyfikenhet längre. Och det kunde han ju inte göra så länge.

Man har då och då en känsla av att det som rör sig på den borgerliga sidan har blivit till stort bekymmer för socialdemokratien, och som lök på laxen kom valutgången i Norge. Nu tröstar sig hans excellens med att vad som skedde i Norge för all del inte berodde på de borgerligas styrka utan på de socialistiska krafternas negativa spel. Man skulle kunna vara cynisk och fråga: Vad gör det för skillnad i och för sig? Jag skall inte ställa den frågan. Jag skall i stället bekänna mig till att jag tror att det finns en möjlighet till en regimförändring också i Sverige. Inte minst den senaste valutgången visade att socialdemokratien har mycket svårt att försvara sina positioner. Jag föreställer mig att det behövs endast en sådan vändning till, och saken är klar. Jag kan till nöds begripa att det måste kännas svårt för en gammal socialdemokrat, som har suttit vid makten och ledningen i så många år, att ens behöva erkänna att den risken kan finnas. Det är lika angeläget för oss att påpeka att risken finns. Det samarbete som nu äger rum mellan mittenpartierna siktar först och främst till att åstadkomma ett underlag för en regim som kan efterträda den nuvarande. Det siktar så långt det är möjligt till att försöka anvisa vägar till lösning av de problem som i dag är aktuella och som hans excellens för sin del skjuter ifrån sig. Det är uppenbart att det håller på att växa fram en stark opinion som syftar till en sådan förändring att även de som nu inte hörs i kören kan få göra sig gällande.

Hans excellens talar om den stora solidariteten i samhället. Visst är den stor, men den lider av bristen att den är allt annat än fullständig. Det finns i dag många människor som står utanför solidariteten, alla de människor som är föremål för förnumstiga rationaliserare av olika slag, vilka liksom glömmet att

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

det är människor som de har att handskas med. Det är kanske mest dem som man borde fundera på i ett sådant här sammanhang.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern gjorde vissa reflexioner om splittringen inom arbetarpartiet i Norge och frågade om det var något sådant som vi hoppades på i Sverige. Det har jag icke föreställt mig, men statsministerns resonemang ger mig anledning till en fundering. När ett parti börjar bli trött, då kommer splittringen som bevis härpå. Den norska socialdemokratien har liksom den svenska visat påtagliga tecken till trötthet. Det är den intressanta jämförelse som man kan göra i detta sammanhang.

Samarbetet mellan folkpartiet och centerpartiet gäller ett programskrivande. Det enda som finns att säga om det, är att förhandlingarna har pågått i bästa atmosfär, som det brukar stå i kommuniqueerna, kanske med den skillnaden att i det här fallet har det verkligen varit så. Jag hoppas också att vi skall komma till ett resultat.

En liten reflexion vill jag även göra med anledning av vad statsministern sade beträffande reservationsrätten vid kollektivanslutningen. Det är inte alltid som alla de 3 500 får reda på att de är kollektivanslutna. En f. d. riksdagsman i folkpartiet meddelade i en tidningsartikel härom året att först efter mångårigt offentligt politiskt arbete i folkpartiet fick han reda på att han var kollektivansluten socialdemokrat, så det tar sin tid ibland innan sådana meddelanden går fram!

Beträffande den stora fråga som jag sysslade mest med i mitt anförande, nämligen inflationen, fick jag höra ett allmänt resonemang från statsministerns sida men inga direkta svar på de frågor som jag framställde. Som ursäkt upprepade statsministern att det förekom inflation även i andra länder, och

det vet vi ju förut, även om man konstaterar att allt flera länder numera börjar vidta kraftiga åtgärder för att på något sätt komma till rätta med detta problem.

Jag tror att det mellan oss och regeringspartiet föreligger en totalt olika syn på hur man på sikt skall gripa sig an med dessa problem. För regeringen är det tydligen i första hand en fråga om att reglera. Minskar man här, kan man öka där. Håller man igen där, kan man prioritera på annat håll. Folkpartiet anser att sådana regleringar aldrig ger några verkliga lösningar. Vi har ett annat recept: öka resurserna och öka dem totalt! Det är där vi anser att regeringen har missat båten. År efter år har från oppositionens sida föreslagits åtgärder av resursstimulerande art. Ta frågan om ökning av sparandet, även familjens och det personliga sparandet, som jag för min del uppfattar som betydligt viktigare och värdefullare än vad statsministern tycks göra. Han anser att det inte betyder så mycket. Det kan betyda mycket nog om det gäller att fylla ut vad som fattas i en given situation. Med alla de skatter som regeringen nu tar ut på olika håll tycker jag inte att man skulle vara ängslig för att också ge ut utrymme för ett förnyat företagssparande.

Men regeringen har fört en annan politik. Varje siffra i finansministerns budget har framställts som praktiskt taget helig. Varje försök att genom samhällelig stimulans öka sparandet eller på annat sätt bidra till nya resurser har från regeringssidan angräps som ett attentat mot budgeten, ett undergrävande av den samhällsekonomiska balansen, pengar bortkastade till ingen nytta, »låna till skatten» och allt vad man har hittat på.

Herr statsminister! Budgeten är inte helig. Utvecklingen snuvar alla finansministrar år efter år. Men den sanningen står alltid fast: vill man öka resurserna och på det sättet ge större möjligheter till utveckling, då måste man

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

satsa på den saken. Att bara reglera och öka skatten hjälper inte.

Statsministern sade på slutet något om att oppositionspartierna hade varit emot en massa saker, bl. a. ATP-fonderna. Med anledning av detta vill jag understryka att vi i folkpartiet önskar lika stora ATP-fonder som regeringen gör, och detta var skälet till att vi så starkt reagerade mot högerns bekanta ATP-utspel.

Herr ADOLFSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag har bett att få kila in mig här någon minut, därtill föranledd av vad som sagts om oss kommunister i samband med diskussionen om norgevalet. Herr Lundströms triumf rop om detta val avlöstes ju av statsministerns ord om förekomsten av splittring inom den norska socialdemokratien. Då undrar jag: Borde inte statsministern också ha antytt någon åsikt om denna splittrings orsaker, vilket måste vara mycket betydelsefullt i sammanhanget?

I det socialdemokratiska partiet i Norge — jag vet det av erfarenhet — fanns inte så få personer som hängav sig åt katastrofteorien att det skulle leda till en behövlig uppräckning inom socialdemokratien och av dess politik, om valutslaget tvingade fram en s. k. växling vid makten. Denna snäva och kortsikliga — kanske man också kan säga kortsynta — inställning hade givetvis sin rot i missnöje med det sätt på vilket regeringen utnyttjade sitt givna mandat.

Till valutgångens politiska orsaker kommer ju också ett oriktigt valsysteem som — vilket även har påpekats av statsministern här — missgynnade arbetarpartierna och gav de borgerliga oförtjänta och omotiverade mandatvinster. Men statsministern borde ha tillagt att den socialdemokratiska regeringen har motsatt sig en reformering av den vallag, som den själv sedan kom att stupa på.

Den politiska sidan av saken är emel-

lertid vad vi främst har att observera. Det har riktats vilda anklagelser mot socialistisk folkeparti som — nu också av statsministern — förebråtts för att ha splittrat den norska arbetarfronten. Till detta vill jag knyta den kommentaren att själva existensen av detta utbrytningsparti och dess ökade inflytande bland de norska väljarna ju är ett tecken på att det kan finnas stor anledning att rikta förebråelser mot ett annat håll än mot socialistisk folkeparti. Ty förekomsten av detta »splittringsparti», som det kallas, är ju ett tecken på stegrat missnöje med en politik som i grundläggande frågor inte skiljer sig märkbart från den politik som de borgerliga partierna för i vårt broderland Norge. Där liksom i Sverige förekommer inom de politiskt medvetna skikten bland arbetsfolket rätt starka vänsterströmningar. Man godtar inte en perspektivlöshetens politik utan vill socialistiska lösningar och för Norges vidkommande en utrikespolitik som återställer en full nationell rörelsefrihet och som på ett helt annat sätt än nu kan länka in landet i det fredsaktiva lägret.

En sådan politik — jag tar mig friheten att här sätta beteckningen vänsterpolitik på den — skulle självfallet ha attraherat och aktiviserat de besvikna och trötta väljare som nu antingen avstod från att rösta eller också beslutade sig för att tillfälligt lägga sin röst på ett borgerligt parti. Jag tycker alltså att det norska valet bör ge bestämda anvisningar också för den svenska arbetarrörelsen och för den svenska socialdemokratiska regeringens handlande. Därvidlag får det när det gäller aktivisering och jag tillåter mig säga radikaliserings inte avse enbart sådana i och för sig viktiga frågor som den aviserade markpolitik som herr Lundström nyligen var så bekymrad för.

På de sekunder som jag har kvar av min taltid hinner jag kanske att också komma in på frågan: Har vi svenska kommunister ingenting särskilt emot

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

att det blir ett norgeval också i vårt land? I varje fall har den frågan ställts ibland. Godtar vi, har man frågat, den katastrofteori som i viss utsträckning förekommer och förekommit i det norska socialdemokratiska partiet? Då vill jag säga att svaret för vårt vidkommande kategoriskt blir att vi inte vill ha något norgeval i Sverige. Vi skulle helt enkelt betrakta det som ett nederlag för hela den svenska arbetarklassen och arbetarrörelsen, om ett sådant valutfall skulle förekomma i vårt land. Det är inte bara det att vi inte vill ha ett sådant val, utan vi skall göra allt för att hindra att det blir ett sådant.

Med de orden kanske jag också gett ett svar på den fråga som herr Torsten Andersson alldeles nyligen ställde.

Innan jag slutar kanske jag får vara fräck nog att anmoda socialdemokratien att göra detsamma som jag hävdar att vi kommunisterna tänker göra. Jag vill upprepa att ett särskilt viktigt element när det gäller att förhindra att det blir ett norgeval i Sverige är en framsynt regeringspolitik, en regeringspolitik som är ägnad att bryta ned storfinansens välde i vårt land och därigenom också säkra de framsteg som statsministern förklarade vara så angelägna och som han sade sig vilja arbeta för.

Statsministern talade om vad Fulbright sagt om tävlingsmomentet och skräcken för kommunisterna. Jag vill sluta med att säga: Tävla gärna med oss kommunisterna i sådana frågor som sociala framsteg och förändring av strukturen i det svenska samhället. Påverkas gärna av oss kommunisterna, även om herr Holmberg blir ledsen över det.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Den siste ärade talaren hade litet besvärligt att å ena sidan tycka att det var ett bra val som skedde i Norge och å andra sidan till varje pris varna för en motsvarighet här hemma. Det kommunistiska partiet har sina be-

kymmer för närvarande, och vi skall väl se var det hamnar till slut. Det viktigaste som hänt med det kommunistiska partiet är att det skett en avspänning runt om i världen. Det italienska kommunistiska partiet är ett helt annat parti i dag än det var för ungefär ett år sedan. Det är mycket intressant ur historisk synpunkt. Om det är ett tecken på en varaktig sinnesförändring i Moskva, är det naturligtvis en otroligt viktig sak. Vi kommer väl inom kort att få besked på den punkten. Det enda jag vill uttrycka förhoppning om är att denna klimatförändring skall vara så länge att kommunisterna verkligen vänjer sig vid ett demokratiskt sinnelag. Om det varar några år, kan det tänkas att kommunisterna fångar sig själva i ett demokratiskt tänkesätt, så att de blir demokrater. Vi får se vad som inträffar. Det är den enda reflexionen jag vill göra.

Ingen kan bestrida att det var splittringen i Norge som ledde till den borgerliga segern. Det finns ingen möjlighet att bestrida det. Det finns ingen borgerlig majoritet i Norge. Hade man inte haft vänstersocialistiska partiet, hade man haft en arbetarregering för närvarande. Min reflexion är: Är det någonting för unga radikaler att kämpa för att det skall bli en borgerlig regering? Finn Gustavsen tycks — att döma av ett uttalande — anse att det var likgiltigt om det blev en borgerlig eller en socialdemokratisk regering. Den siste talaren anser att det var viktigt att det satt en socialdemokratisk regering. Det ankommer helt på honom själv att dra konsekvenserna av denna ställning. Vill man ha ett regimskifte är det bara att gå fram som i Norge. Vill man inte det, har man i sin hand att bestämma om man vill splittra arbetarrörelsen eller försöka få den mera samlad. Vi skall inte lägga oss i denna självprövning, utan det kommunistiska partiet får försöka göra upp med sig självt vad det anser vara förenligt med sina ideal.

Jag är emellertid verkligt ledsen över att herr Holmberg skulle så totalt ha

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

missuppfattat mina ord om slutet av hans anförande. Han påstår att jag raljerade med det. Det har jag verkligen inte gjort. Jag tror tvärtom att det är en av de stora och viktiga frågorna, och jag tillät mig att begagna nästan samma ord som han själv gjorde, att vi här har en uppgift — industrimän, fackföreningsmän — och att vi måste handla på det sättet att vi inte lämnar efter oss ett förstört land. Ungefär så sade jag. Regeringen har genom en rad olika initiativ visat att vi mer och mer inser att detta är en stor och betydelsefull fråga. Det enda som skulle kunna uppfattas som raljant i mitt anförande var min slutsats att man inte kan föra en kamp mot trafikolyckorna eller luftföroreningarna eller vattenföroreningarna utan en kraftig ansvällning av den offentliga sektorn. Då finner jag det överraskande att herr Holmberg, som i början av sitt anförande föredrog skattesänkning, talade för en utvidgning av den offentliga sektorn i slutet av sitt anförande. Det var denna inkonsekvens som jag tillät mig påpeka, och är det någon som har raljerat med herr Holmberg så är det han själv. Jag har ingenting annat att konstatera än inkonsekvensen i uppläggningsen av hans anförande. Det är klart att denna inkonsekvens för mig var ett tecken på att han så småningom kommer att inse att den offentliga sektorn är av avgörande betydelse även för annat än de ting som vi båda anser vara viktiga: kampen mot de nyss uppräknade sakerna. Jag är än en gång ytterligt angelägen att understryka att har jag begagnat en ton i denna kammare — det är fråga om musikaliska finsmakare här — som skulle tyda på en överlägsen och hänfull raljans, så har det inte varit min mening. Jag står alldeles tvärtom på samma linje som herr Holmberg. Nu sade jag det litet brutalare, och därför kanske han uppfattade det som ett våldsamt angrepp eller en attack, men det var det inte.

Det blev ett ganska långt anförande i vilket herr Andersson i Brännhult försökte ta bort det goda intrycket av hans första anförande. Han lyckades delvis men inte helt. Jag skall inte ge mig in på en polemik om det, fast det vore frestande.

Jag skulle vilja ställa följande fråga till entusiasterna för borgerlig samling: Vad menade ni när ni på morgonen gick till denna remissdebatt och tydligen kom överens med er själva: nu skall vi inte säga ett ont ord om de andra. Jag förstår att det var en våldsam kamp innan ni kom fram till det, och det är roligt att höra att det har vitsordats från denna talarstol att ni bestämde er för det innan ni gick hit. Jag gick hit med den bestämda föresatsen att ta upp en debatt med herrarna, och jag behöver inte övervinna mina inneboende tendenser för att fullfölja dessa intentioner.

Vad är det som gör att ni när ni på morgonen går till en remissdebatt måste bestämma: det och det skall jag inte säga? Jo, det är därför att ni har så mycket att säga varandra som inte tillhör det vänliga. Det är därför att ni har en helt annan uppfattning om de ting vi diskuterar. Herr Holmberg har här sagt att han från början går in för en moderat ökning av den offentliga sektorn. Jag vill då bara fråga representanterna för de s. k. progressiva socialliberala partierna: Delar ni herr Holmbergs uppfattning på denna punkt? Det är den viktiga punkten. Delar ni herr Holmbergs mening på grundval av hans program om återhållsamhet i utarbetandet av den offentliga sektorn i det kommande regeringsprogrammet, eller är det någonting annat ni vill? Det är väl inte så konstigt att jag är nyfiken. Ni har ju alla tre sagt att det blir regimskifte inom kort, och det är intressant för mig att få reda på er ståndpunkt, ty jag har ännu inte fått någon som helst uppgift på den punkten.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att tonen kan återgå till den moderation som brukar känneteckna första kammaren. Jag vill gärna dra en parallell mellan herr Erlander och herr Gerhardsen som för några år sedan använde ungefär samma formuleringar som statsministern nu gjorde rörande de borgerliga partierna. Det visade sig att herr Gerhardsen fick fel.

Statsministern var besvärad över att jag talade om att jag hade uppfattat det han sade såsom raljant. Jag måste säga att det inte var något missförstånd. Statsministern raljerade över högerpartiet när det gällde våra förutsättningar att finansiera åtgärder som är nödvändiga att genomföra till hela samhällets fromma. Jag tog särskilt upp en punkt som rörde skyddet mot luft- och vattenföroreningarna och trafikdöden. Socialdemokraterna och högerpartiet skiljer sig nog ganska väsentligt på dessa punkter. Högerpartiet anser att om vi nu har det mycket besvärligt med trygghets- och säkerhetsfrågorna just när det gäller det spörsmål jag tog upp, så är det inte därvid en fråga om att öka skatten för att finansiera dessa, utan att väga in dem i den prioritering av olika ändamål som regeringen ideligen sysslar med. Man frågar sig: Varför skall inte ett oppositionsparti få göra en prioritering, en avvägning mellan olika önskemål? Är det en sak som uteslutande är förbehållen den sittande regeringen eller kanske finansministern? Vi anser att vi såsom oppositionsparti självfallet har lika stor rätt att göra det som statsministern har.

Sedan bara ett ord om den irritation över att jag tagit upp vänstervridningen i den socialdemokratiska politiken. Jag har gjort det med en speciell utgångspunkt nämligen norgevalet. Där var nämligen situationen den, som statsministern själv uttalade, att det var en katastrof att den socialistiska fronten splittrades. Jag föreställer mig därför att socialdemokraterna här i landet inte

vill att samma situation skall uppstå som i Norge. Jag föreställer mig också att socialdemokraterna och kommunisterna därför på något sätt försöker närma sig varandra i bedömningen av de aktuella samhällsfrågorna för att någon splittring av det socialistiska blocket inte skall ske. Jag kunde också märka den vänliga ton som statsministern använde i sin kommentar av kommunisten herr Adolfssons inlägg.

Jag vill slutligen nämna att statsministern säger att de borgerliga inte har majoritet i Norge. Ja, det kan man kanske säga om man utgår från valmanskåren. Statsministern har väl emellertid inte glömt att socialdemokraterna allt sedan år 1948 saknat majoritet i riksdagens andra kammare här i Sverige, och det kanske är därför som första kammaren alltjämt består.

Herr ADOLFSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! De mossbelupna formuleringarna i statsministerns anförande, att vi kommunister vänder kappan efter Moskva-vinden, bryr jag mig inte det minsta om. Däremot bryr jag mig om det påståendet att vi inom det kommunistiska partiet skulle ha bekymmer. Jag vill säga att det inom ett allvarligt syftande parti som kommunistpartiet är naturligt att det finns bekymmer, men dessa är av en helt annan art än statsministern vill göra gällande. Bekymret är hur vi snarast skall få en stark vänstersamling för att genomföra strukturella och sociala förändringar som sedan länge har mognat fram inom vårt samhällsliv.

I en annan del av sitt anförande noterade statsministern att vi kommunister givit uttryck åt den uppfattningen att vi inte önskar någon borgerlig regering, till vilket han fogade den kommentaren att vi då rimligtvis borde dra konsekvenserna av denna vår åsikt. Statsministern fullföljde inte helt vad han avsåg med denna uppmaning till oss,

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

men vi känner till det sedan gammalt, nämligen: »Låt bli att delta i förekommande parlamentariska val och upplös allra helst det parti som ni har!» Till detta vill jag bara fråga: Varför är det just vi kommunisterna och våra anhängare som skall avstå från att delta i parlamentariska val och från att därigenom ge till känna våra åsikter? Man kan beklaga hur mycket som helst att arbetarrörelsen är politiskt uppdelad i två partier, men faktum är att denna uppdelning existerar, och det är ett faktum att uppspaltningen skedde av politiska och ideologiska orsaker. Vid vilken tidpunkt det kan vara möjligt att få slut på denna splittring, kan man för närvarande inte klargöra — inte heller när förutsättningarna därför föreligger. Men varje väljares rätt att rösta efter sin övertygelse måste kategoriskt hävdas och borde framför allt kategoriskt hävdas av landets statsminister. Den som genom sitt studium av det politiska skendet och politiska handlingar och som genom sin erfarenhet kommit fram till att det kommunistiska partiet bäst företräder hans åsikt i de dagspolitiska frågorna och beträffande framtidsmålen, måste då självfallet rösta med det kommunistiska partiet och inte med ett parti som i mindre grad eller inte alls företräder hans åsikter.

Vi kommunisterna förutsätter naturligtvis — höll jag på att säga — fortsatta betydande framgångar för vårt parti, även i valen, men vi utgår ifrån att dessa framgångar inte på något sätt skall medverka till att en borgerlig regeringsbildning aktualiseras i vårt land — såsom har skett i Norge — utan tvärtom starkt medverkar till att förhindra detta. Jag vill alldeles bestämt hävda, på grund av lång erfarenhet inom arbetarrörelsen och bland arbetarna, att det inom vårt folk finns grund för en betydligt större samlad röstandel för arbetarpartierna än nu är fallet — en klassmässig och tankemässig grund, och jag vågar säga en idéinriktad och i stigande utsträckning ideologiskt betingad

grund. Det är nödvändigt att man på var sitt håll arbetar för en sådan samling med syfte att befästa detta inflytande, och därmed följer också enligt min mening att intetdera av arbetarpartierna bör låta sig utnyttjas i de borgerligas taktiska spel, vilket även förekommer från denna talarstol. Vi från vårt parti tackar nej till detta, ty det skulle innebära i verklig mening en splittring, och vi vägrar att vara spelbrickor i ett sådant taktiskt borgerligt spel.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig under min för all del ganska korta men ändå några år omfattande riksdagsmannabana hört någon så intensivt bjuda ut sina gracer som herr Adolfsson här gjorde till hans excellens herr statsministern Erlander. Jag väntade mig att hans excellens här skulle uppträda ganska besvärad med anledning av detta anbud, men det gjorde han inte. Hans excellens sökte tvärtom tala om att kommunisterna ute i världen höll på att bli mera salongsfähiga och sålunda skulle kunna användas, när denna process fortskridit litet längre i vårt land än vad den hittills gjort. Jag menar verkligen, herr talman, att det kunde ha varit på sin plats att regeringschefen här angett riktlinjerna för hur han tänker sig kommunismens roll i sammanhanget, men därav vart intet.

Jag vill gärna bestämt säga ifrån att det faktum, att vi här inledningsvis inte skulle beröra frågan om samarbete, inte utgjorde någon självövertvinnelse. Jag har inte någon inneboende oböjlig strävan att behöva tala om samarbete på det sätt som här är föreslaget, men jag förstår att det för herr Erlander har varit något av en självövertvinnelse att inte prata mer om detta än som hittills skett. Varför tror inte herr Erlander, att det är möjligt att upprätthålla

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

någon borgfred i det borgerliga lägret. Han ställde en kategorisk fråga: Delar ni herr Holmbergs program om den offentliga sektorn? Låt mig svara på den frågan, herr Erlander. Jag vill svara alldeles bestämt: Nej, det gör vi inte. Men vi hälsar med stor glädje, om herr Holmberg — vilket herr Erlander själv i dag har vitsordat — håller på att glida över till en mera generös bedömning av den offentliga sektorns roll i samhället. Varför skulle inte detta borgerliga samarbete kunna bli av samma slag som andra samarbetskonstellationer här i huset och i kanslihuset, nämligen att man temporärt kan lägga de partiskiljande frågorna åt sidan? Vad skedde när koalitionsregeringen mellan socialdemokrater och dåvarande bondeförbundare tillkom? Accepterade bondeförbundarna socialisternas program? Nej, och åter nej, men samarbetet kring väsentliga saker som man var ense om gick, såvitt jag kan förstå, utmärkt.

Varför skall alla andra fränkännas möjligheten att kunna samarbeta? De har väl också förmåga att se bort ifrån vad som är av partiskiljande karaktär.

Låt mig också säga om den offentliga sektorn, att hela min miljö, hela min härkomst gör att jag vill tillerkänna den offentliga sektorn mycket stor betydelse. Jag är också beredd att betala vad det kostar. Då man alltså i dagens situation hänger sig åt ett resonemang om att sänka skatterna och samtidigt öka kravet på den offentliga sektorn, är man ute på ett gungfly, det är alldeles uppenbart. Det får ändå vara någon rim och reson i resonemanget.

Inför det gemensamma målet, att försöka kasta socialdemokratien ur sadeln vid nästa val, kan vi dock lägga åt sidan det som skiljer. Det kan vara tids nog att ta upp problemställningarna, då de blir aktuella.

Jag väntar på den frågan från hans excellens: Hur skall det då gå att göra ett regeringsprogram? Den dagen den sorgen. Vi har känt varandra på pulsen förr och vet var vi står någonstans.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort gemäle:

Herr talman! Statsministern kan ju inte vara i okunnighet om att det mellan oppositionspartierna finns detaljfrågor där vi har delade meningar. Men att göra remissdebatterna till en diskussion mellan oppositionspartierna i stället för att gälla regeringen och dess handhavande av förvaltningen, det kan möjligen vara ett önskemål för statsministern, men det är en uppfattning som jag inte delar.

När jag går till remissdebatten funderar jag inte över vad jag skall säga om de andra oppositionspartierna. Det är tillräckligt mycket man har att säga till regeringen om dess sätt att sköta sin förvaltning, vad den gjort och inte gjort. Det resonemanget räcker fullständigt för att fylla ut den tid som vi har till förfogande.

Vi har ju här i kammaren haft för vana att inte hålla entimmesföredrag utan att hålla oss inom rimligare gränser, och repliker på sex eller tre minuter ger inte möjlighet att hinna med allt man skulle vilja säga.

Jag gör till sist den reflexionen — om vi nu skall tala ur musikaliska synpunkter — att på statsministerns tonfall tyckte jag mig höra att den Adolfssonska solidaritetsförklaringen föll som ett värregn på de socialdemokratiska fälten efter den oro som tydligen föreligger för det s. k. mittensarbetet och vad det kan leda till.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag har många gånger tidigare haft anledning att varna för att dra alltför långt gående slutsatser av det tonläge i vilket jag talar. Det är möjligt att herr Lundström tyckte sig finna några särskilt milda tonfall emot den kommunistiske talaren. Jag tror att när han tittar i protokollet kommer han att finna att de inte var så milda.

Den frågeställning jag riktade till

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

kommunisterna var följande: Om ni är demokrater, om ni frigör er från Moskva — vilket vi ännu inte sett några belegg för — anser ni då att det är så nödvändigt att splittra arbetarrörelsen, så att ni föredrar en borgerlig regering framför en socialdemokratisk regering? Jag tror inte den frågan uppfattas av kommunisterna som en särskilt vänlig fråga. Den kommer att upprepas många gånger under valkampanjen, och jag tror inte alls att kommunisterna säger såsom herr Lundström, att det är väldigt vad det regnar vackert nu. Det gör det visst inte, och vi kommer minsann att framhålla precis det jag har sagt här. Så småningom kanske det också blir svar på våra frågor. Men den saken får vi klara av en annan gång.

Jag vill fortsätta resonemanget med de borgerliga partiledarna. Herr Holmberg måste ha räkat ut för något minnesfel, eller också hörde jag fel. Herr Palmes tal och »nyorienteringen» i fråga om utrikespolitiken kunde ju inte vara en följd av norgevalet. Detta framställdes som orsaken till att vi blivit mer och mer intresserade av en vänsterinriktning. Men herr Palmes tal hölls före norgevalet, och följaktligen kan det inte vara riktigt att säga att norgevalet påverkat vårt ställningstagande där. Men det kan hända att jag missuppfattat herr Holmberg.

Det sätt på vilket norgevalets lärdomar framhålls, för att ge medborgarna den uppfattningen, att norgevalet har skrämt oss till en radikaliserings av vår politik, är riskabelt. Man kan då råka göra sådana formuleringar, som tyder på att herr Holmberg skulle ha den uppfattningen, att även vår utrikespolitik påverkats av norgevalet. Jag har deklarerat vad det har varit för åsikter som legat bakom vår politik i vietnamfrågan. Det är den gamla socialdemokratiska bedömningen sedan årtionden, att sociala frågor icke löses genom våld.

Men låt oss nu komma till det som har varit debattens huvudämne. Man

har velat göra kampen mot inflationen till den stora politiska stridsfrågan. Herr Holmberg lägger då fram ett program som, hur han än svänger sig, ändå måste sägas vara konkretiserat i de två punkterna skattesänkning, som uppnås genom en moderat takt i utvidgningen av den offentliga sektorn. Detta är hans program. Att han sedan har några ting i övrigt som jag föreställer mig att vi kan vara ense om, exempelvis en reglerad invandringspolitik som LO och regeringen tycks ha kommit ganska väl överens om, någonting om enskilt sparande och några ord som kunde vara hämtade ur herr Strängs statsverksproposition om nödvändigheten av att anpassa de offentliga investeringarna till industriens av konjunkturen framkallade svängningar, det är precis detsamma som vi alltid har sagt, och det finns ingen anledning för mig att ta upp saker om vilka vi fullkomligt är ense.

De två punkter som är nya och som är kvintessensen i hans inflationsprogram är kravet på skattesänkning som skall möjliggöras genom en moderat tillväxt av den offentliga sektorn. Detta är huvudinnehållet i hans ekonomiska politik.

Då tillåter jag mig att fråga en sak. Andra säger att det absolut nödvändigaste för närvarande är att få bort den socialdemokratiska regeringen. Jag tillåter mig att fråga om detta är regeringsprogrammet. Är skattesänkning på bekostnad av den offentliga sektorn regeringsprogrammet? Då svarar herr Andersson i Brämhult till min stora glädje: Nej det är det absolut inte, ty det vore att ge sig ut på ett gungfly. Ja, det blir precis ett gungfly när ni envisas med att hålla högern i hand utan att veta vilka högerns innersta intentioner är. Men gungflyet ter sig ändå lockande för herr Andersson i Brämhult, därför att han tror att han genom att hamna i gungflyet har möjlighet att störta den socialdemokratiska regeringen.

Vi kommer att undvika att låta oss

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

bli störtade i de träskmarkerna. Vi kommer att lägga fram våra synpunkter precis som förut. De skatter som är nödvändiga för att upprätthålla en rimlig allmän sektor med de karaktäristika som vi har redogjort för kommer vi att försvara för väljarna. Vi kommer inte att tillåta oss manipulationer genom att säga: Viktigast är nu att störta den socialdemokratiska regeringen, eller viktigast är nu kampen mot borgerligheten eller vad det kan vara för slagord. Vi skall helt enkelt konstatera vad det är för program på vilket man går ut för att samla medborgarna. Här har diskuterats en enda stor fråga, nämligen det Holmbergska inflationsprogrammet. De har direkt underkänts av en av parterna. Vad är då kvar av regeringsprogrammet?

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Hans excellens herr statsministern fick ett litet ben att gnaga på när jag talade om gungflyet. Jag vidhåller min uppfattning att det är ett gungfly, och man kan inte göra både-och. Jag kan möjligen förstå att herr Erlander har rätt så till vida att högern skulle behöva att ha en hand att hålla i vid det tillfället, men jag vill bestämt säga ifrån att jag för min del inte vill räcka den handen. Jag vill gärna på den punkten säga att vi har antagit budet om borgfred i den uppfattningen att de väsentligt skiljande frågorna kan läggas åt sidan och att, herr talman, högerpartiet icke hänger sig åt politiska utsvävningar som tvingar mellanpartierna att ta upp en diskussion. Jag tycker att utgångsläget i och för sig är ganska klart, men jag förstår till fullo att hans excellens har anledning att försöka framställa det så besvärligt som möjligt.

Jag förmodar att herr Erlander på sin politiska bana ibland har haft att satsa på en nog så osäker sak, men han har som politiker tagit en risk. Har han

lyckats har det varit bra, och har det misslyckats så har han fått ta smällen. Det politiska livet är sådant. Jag är beredd att göra den satsningen, och om det lyckas, finns det anledning att hälsa detta med tillfredsställelse. Skulle det misslyckas får man vara beredd att ta det som allt annat på den politiska banan.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att den vänliga atmosfär som föreligger mellan de borgerliga partierna inger statsministern oro, men jag vill säga att statsministern själv i regeringsställning har samarbetat med centerpartiet. Jag undrar om man inte vid det tillfället begagnade sig av samma metoder som jag är övertygad om att en borgerlig koalition i regeringsställning måste göra. Det är alltså ett givande och tagande.

Nu har statsministern försökt att isolera hela inflationsprogrammet till ett av de sju förslag som jag framförde, nämligen moderation i ökningstakten när det gäller den offentliga konsumtionen och de offentliga investeringarna. Men, herr statsminister, hade det inte funnits skäl att dels gå in på de övriga sex förslagen, dels också komma med någon antydning själv om vad regeringen har för avsikt att göra för att komma till rätta med inflationen. Det är ett skickligt grepp från herr statsministerns sida att blanda bort korten och föra in resonemanget på ett helt annat område.

Men det blir väl flera debatter och kanske också en ekonomisk debatt då vi uteslutande får diskutera dessa saker.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag har icke haft något som helst behov av att försöka blanda bort korten här. Jag har ägnat huvuddelen av mitt anförande åt ett resone-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

mang om inflationsproblemet. Jag har då försökt påvisa att inflationspolitiken består av många olika komponenter: kreditpolitik, finanspolitik och skattepolitik. När man bryter ut en viss grupp av frågor får man akta sig för att göra det på så sätt att det uppkommer skadeverkningar på andra håll som kan te sig bekymmersamma. Vad jag har sagt är att i det program som högerledaren har framlagt i sina sju punkter finns det inte mycket nytt. Jag har i föregående anförande tillåtit mig erinra om att konjunkturanpassningen av det allmännas investeringar är ett gammalt medel — jag har t. o. m. sagt att den punkten kunde vara hämtad direkt från finansminister Strängs finansplan.

Invandringspolitiken har jag uppehållit mig vid, och jag har konstaterat att det alltså nu efter långvariga överläggningar görs ett försök till reglerad invandring.

Jag har tillåtit mig påpeka, att vi kanske har delade meningar om metoderna att främja det enskilda sparandet men inte delade meningar om önskvärheten av att främja det. Jag har gång på gång framhållit att det enskilda sparandet är en utomordentligt betydelsefull välståndsfaktor men att metodiken med skatteavdrag för sparande eller skattepremiering många gånger har visat sig vara felaktig.

Jag kommer inte ihåg vad det var mer, men jag har i mina repliker tagit upp de punkter där vi praktiskt taget är överens och som det inte finns någon anledning att spilla ord på.

Det nya, som skulle kunna ge anledning till en politisk debatt, är de två punkter där herr Holmberg sammanställer kravet på en skattesänkning med kravet på moderation i utbyggnaden av den offentliga sektorn. Detta är det nya och väsentliga i programmet, det som alltså kan bli föremål för debatt.

Nu säger herr Andersson i Brämhult och herr Holmberg att man kan skjuta åt sidan de tingen när man skall bilda

regering — det gjorde bondeförbundet och socialdemokraterna när de bildade en koalitionsregering 1951.

Jag är ledsen att ingen av herrarna deltog då. Om de hade deltagit, skulle dessa ord inte ha sagts. Detta var visst inte vad som skedde. Det fanns inte ett ögonblick någon tanke på att vi skulle skjuta åt sidan vad det andra partiet betraktade såsom det väsentliga inslaget i sin politik. Vi frågade oss, om det fanns ting som var partiskiljande utan att vara väsentliga för den ena eller andra parten. Så gick vi igenom punkt efter punkt. Efter förhandlingarna 1951 ansåg vi oss kunna konstatera att vi hade så stora och viktiga gemensamma angelägenheter — bl. a. just när det gällde kampen mot inflationen — att eventuella andra ting tedde sig som oväsentliga och ansågs kunna skjutas åt sidan.

Nu säger herr Andersson i Brämhult att det skulle vara att ge sig ut på ett gungfly att följa herr Holmberg på den enda punkt där herr Holmberg lämnade ett väsentligt bidrag till den ekonomiska debatten. Jag måste säga att det verkligen fordras djärvhet, mod och karskhet hos centern att ändå vidhålla att man när man väl befinner sig ute i soppan nog skall kunna komma överens om det där om att ge sig ut på gungflyet.

Nej, det går inte till på det sättet i politiken. Är man något så när överens om de stora linjerna, såsom vi var 1951 när koalitionen bildades, kan man skjuta undan sådant som inte är väsentligt, men här är herr Holmbergs enda bidrag till den politiska ekonomiska debatten sönderskjutet — icke av min ringhet; jag har, vilket tonläge jag än använder, ingen genomskjutningsförmåga — men av herr Andersson, som talar om att ge sig ut på ett gungfly men säger att man nog skall komma överens när det verkligen blir allvar. Det är en intressant upplysning, framför allt för väljarna!

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag hade inte tillfälle att polemisera mot de anföranden som statsministern nu sist höll och som anknöt även till det kommunistiska partiet, och jag anser att det skulle vara ohederligt av mig att göra det vid detta tillfälle, då replikerna egentligen är slut och statsministern har avsläpnat sig.

En allmän debatt som denna sträcker sig av naturliga skäl långt utanför vårt lands gränser. Den del av debatten som hittills har förts har i någon mån gjort det. För egen del har jag inte tvekat om vilket av skeendena på andra håll i världen jag borde behandla i denna del av anförandet — det måste självfallet bli utrotningskriget i Vietnam.

Skälen till den särskilda upprördhet man måste känna i detta fall är i främsta rummet att detta anfallskrig allvarligt hotar hela världens fred, att en världsmakt sänder sina armador att slå ner en social och nationell frihetsrörelse 1 200 mil från sitt eget territorium och att detta undertrycknings- och utrotningskrig bedrivs med en fasansfull brutalitet. Historiska paralleller finns, men jag skall inte dra dem nu. Jag bara konstaterar att brutaliteten är fasansfull.

Jag tar nu först upp den sist nämnda frågan, och kammarens ledamöter ursäktar mig säkert om jag förklarar att jag är ur stånd att yttra mig känslokallt i den frågan.

Det finns olika sätt att tolka innebörden i ordet framgångar. De flesta inom vårt folk tycker t. ex. att det är framgångar om ökad social trygghet skapas för människorna, om vi kan uppnå kulturella vinningar eller om vi kan skapa ökade garantier för fred och för folkens okränkbarhet. Den medicinske forskaren räknar det som en stor framgång om en upptäckt görs som ökar möjligheterna att förebygga och bota sjukdomar. Allt detta är framgångar.

I kyligt noggrant upplästa nyhetsmeddelanden har vi emellertid sedan länge

fått höra beteckningen framgång använd på gärningar som i massomfattning har medfört det rakt motsatta, nämligen skövlande av en kultur och utsläckande av människoliv. Vi har hört sådana formuleringar som att USA:s trupper i Vietnam rapporterar en stor framgång med 300 partisaner dödade, med 400 dödade, med 500 dödade o. s. v. Eller, som det stod i en korrespondens i Stockholms-Tidningen här-omdagen: »17 000 välutrustade elitsoldater jagar — enligt egen beskrivning — vietcong som kaniner. Varje liten framgång noteras glatt så här: 'I dag sköt vi fem charlies igen'. En major säger: 'Det här höjer moralen hos våra pojkar. Soldater blir missnöjda om de aldrig får tillfälle att slå ihjäl någon.'»

Jag upprepar att detta nöjsamma ihjälslående sker 1 200 mil från USA:s territorium och i ett land som under 25 år i följd plågats av anfallskrig, först från japanska ockupanter, sedan från en fransk kolonialarmé, såsom vi alla minns, och nu från amerikanska kolonialarmador.

För oss som fått leva i fred i 150 år kan naturligtvis rapporterna om framgångar i form av dödsbrända människor och utplånade byar, risfält och vattenreservoarer te sig litet diffusa och svärbegripliga — våra städer och byar har inte smulats sönder av bomber, våra kära har inte bränts till döds av napalm eller jagats som kaniner i skogarna.

Så mycket mer glädjande är det därför att den överväldigande delen av vårt lands befolkning reagerar häftigt mot utrotningskriget i Vietnam och att den aktiva rörelsen mot kriget och för det vietnamesiska folkets rätt att självt avgöra sina angelägenheter har anslutning i skilda och breda befolkningsskikt. Jag som mellan de politiska varven här i riksdagen och i andra instanser knäpar litet med skönlitterärt arbete vill här med särskild glädje notera att konstskaparna, och inte minst författarna, har slutit upp i denna front mot kriget

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

i Vietnam, ett krig som tycks inriktat på att massakrera och systematiskt utrota ett helt folk.

Man kan visserligen vara helt övertygad om att krigiska övrfall och massakrer inte kan stoppa historiens objektiva gång eller varaktigt hindra sociala frihetsrörelser, men det som kallas militär eskalationstaktik — praktiserad av USA i Vietnam sedan elva år tillbaka — hotar på det mest eftertryckliga sätt hela världens fred. Jag menar att doktrinen om fredlig samlevnad mellan skilda samhällssystem inte kan få gälla enbart förhållandet mellan USA och Sovjetunionen, utan den måste gälla i världsmåttstock; annars kan den inte vara effektiv.

Eskalationstaktiken har medfört att kriget i Vietnam systematiskt har utvidgats i intensitet och i geografiskt omfång. Det var ingen sådan massiv attack från början som hitleristerna i vissa fall använde sig av, utan det har undan för undan blivit allt massivare attacker. I den korrespondens i Stockholms-Tidningen som jag nämnde säger en del USA-soldater — det får naturligtvis stå för korrespondentens räkning och inte för min — att de betraktar krigsoperationerna i södra Vietnams högländ som en träning för kriget mot Kina.

Om de har sagt så, har de kanske rätt fattat eskalationstaktikens syften och mål. Det är inte minst därför man är så rädd för vad detta krig kan komma att utveckla sig till. I vart fall är varje opinionsyttring mot massakrerna i Vietnams djungler och varje åtgärd med syftet att stoppa dem ett bidrag i kampen för att rädda världens fred — nu lika väl som när ett i många avseenden likartat krig fördes mot Spaniens folk av främmande makter tillsammans med inhemska marionetter, ett träningskrig för det större kriget som vi alla minns smärtsamt väl.

Men då hör vi omtuggningen av USA-ledarnas påstående, att det enda de eftersträvar i Vietnam är fred, ingenting

annat. Den mest näraliggande gensagan mot detta är att om de slutade att kriga och drog hem sina trupper och evakuerade sina baser, så skulle kriget upphöra, och det skulle bli fred. Det är ju inte vietnameser som lägger bombmattor över samhällen i Minnesota och Wisconsin, utan det är USA som lägger bombmattor över Syd- och Nordvietnam. Det är inte vietnameser som dödsbränner medborgare i USA med napalm, utan USA som dödsbränner vietnameser. Giftiga kemikalier har inte spritts över USA av Vietnam, utan de har spritts av USA över djunglerna och byarna i Vietnam.

Det har också i svensk press mycket envist sagts att USA-ledarna visat vilja att förhandla. Med tanke på angreppskrigets intensitet och successiva utbredning faller det sig inte lätt att ta de s. k. förhandlingsinviterna på allvar. En mycket viktig fråga är med vem eventuella förhandlingar bör föras. USA-ledarna måste veta att varje förhandlingserbjudande, riktat till en annan än den som de krigar mot, är värre än en tom gest ut i luften — det är grov demagogi. USA:s krigshandlingar riktar sig ju mot Sydvietsnams nationella befrielsefront, fastän kriget i stor omfattning har utsträckt också till norra Vietnam och i någon mån till Kambodja. Nationella befrielsefronten kan sägas företräda hela Vietnam.

Herr Holmberg sade — men nu får han tydligen inte höra min replik — att vietcong är fjärrstyrt. Om herr Holmberg menar nationella befrielsefronten, är det bara att notera att den verkligen är så nationell som någonsin kan begäras, eftersom den innesluter alla framstegsvänliga politiska grupper och religiösa rörelser i Vietnam och till övervägande del består av bönder, vilket är naturligt i ett sådant land som Vietnam. Den representerar sålunda hela Vietnam.

Herr Holmberg säger att den nationella befrielsefronten består av kommunister. Ja, det är litet egendomligt att alla

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

som kämpar för nationell frihet mot främmande makter framställs av högerpartierna, bl. a. här i Sverige, såsom kommunister.

Det är ju en nationell och social frihetskamp som pågår i Vietnam, och vi skulle naturligtvis tacka mycket vänligt därför att det hävdas bl. a. här från första kammarens talarstol, att de som kämpar denna nationella och sociala frihetskamp är uteslutande kommunister. Vi måste dock tillbakavisa detta påstående eftersom den nationella befrielse-rörelsen, såsom jag sade, omfattar olika politiska grupper och religiösa rörelser. Det enda fjärrstyrda som finns i Vietnam är den reaktionära junta i Saigon, som har behagat kalla sig regering och som USA:s regering använder såsom verktyg.

Jag hörde att herr Holmberg här ansåg sig böra förklara att denna junta i Saigon kämpar för demokrati. Det skulle i så fall vara första gången i världshistorien som fascistiska sammangaddningar har fört en kamp för demokratin. Jag hoppas verkligen, ja, inte bara hoppas utan är övertygad om, att inte alla högermän i vårt land instämmer i denna solidaritetsförklaring med de bruna äventyrspolitikerna i Saigon.

Folkrepubliken Nordvietnams regering har ingen vare sig formell, politisk, juridisk eller moralisk rätt att träffa avgöranden som rör nationella befrielsefronten. Detta vet också de ledare i USA, som sitter vid kartborden och märker ut nästa dags bombmål samtidigt som de säger sig önska fred.

President Johnson yttrade nyligen att det vietnamesiska problemet f. n. inte kan lösas av FN:s säkerhetsråd. Till det får väl sägas att Vietnams problem egentligen löstes i sin helhet för elva år sedan genom de internationella förhandlingarna i Genève och överenskommelsen där om Vietnam. Att lösningen inte kunnat förverkligas beror ju helt enkelt på att USA och dess marionetter systematiskt trampat Genèveavtalen under fötterna. Som vi kanske alla erinrar

oss innebar dessa avtal bl. a. att 18:e breddgraden skulle vara endast en temporär demarkationslinje för att skilja de stridande åt, alltså ingen politisk eller territoriell gräns. Avtalen innebar också att Vietnam skulle vara ett och odelbart. Fria val skulle hållas i hela Vietnam vid fixerad tidpunkt, då inga främmande trupper skulle finnas i landet. Inga främmande militärbaser skulle få anläggas. Landet skulle föra en neutral politik, o. s. v. Alla dessa överenskommelser har brutits av dem som nu driver angreppskriget i Vietnam, inklusive överenskommelsen om fria val. Landet har som vi alla vet späckats av utländska militära anläggningar och trupper. Den första förutsättningen för förhandlingar — jag yttrar mig i övrigt inte om förhandlingsfrågan, det tycker jag inte man har rätt till — bör självfallet vara att angreppskriget upphör. Sedan är det väl också klart att eventuella förhandlingar måste föras med dem man krigat mot, inte med andra. Och på de berörda parterna, folken i Vietnams båda halvöar, faller att bedöma om förhandlingarna kan tänkas ge resultat, liksom att avgöra tidpunkten för sådana eventuella förhandlingar. I den frågan skulle det vara oförsynt att råda.

Slutligen bör det väl också stå klart att ingen annan lösning av vietnamfrågan är möjlig än den, som alltsedan 1954 finns undertecknad i fyra avtal om tillsammans inte mindre än 47 artiklar, alltså Genèveavtalen.

Låt mig sluta denna del av mitt anförande, i en mycket tråkig fråga, med att säga att den som har alldeles obegränsad tillgång på tidens mest effektiva förstörelseredskap — mordredskap kanske man också får säga — naturligtvis så småningom kan i det närmaste utrota ett folk som är så illa beväpnat och så fattigt som det vietnamesiska folket. Men en så vanhedrande seger ger ingen fred och har aldrig någonsin i historien gett fred. En nationell och social frihetskamp kan aldrig dränkas till döds i blod; det har historien också bevisat.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Händelserna i Vietnam ger oss en daglig påminnelse om att nu, 20 år efter andra världskriget, har vi var och en ett ansvar för att inte hamna i ett tredje världskrig. Eskalationskriget i Vietnam kan, om det inte stoppas, utvecklas till en sådan tredje världsbrand. Därför är det i vart fall med åtminstone djupt beklagande man hör solidaritetsuttalanden med den marionettregim i Sydvietnam, som har så stor del av ansvaret för att detta krig pågår och kan komma att utvecklas till en mycket mer omfattande brand.

Man vill alltså av detta och många andra skäl hoppas att vår regering sätter in all möjlig kraft för en lösning av vietnamfrågan enligt Genèveavtalens bestämmelser. Jag utvecklar inte frågan vidare, och det är för den delen mycket svårt att ge några bestämda anvisningar. Men Genèveavtalen innebär ju bl. a. att inga utländska trupper eller baser skall finnas i landet och att landets återförening skall grundas på att fria val genomförs.

Jag vill också vädja till regeringen att officiellt erkänna Demokratiska republiken Vietnams regering. Hittills är det ju bara den lilla reaktionära juntan i Saigon som har erkänts av det neutrala Sveriges regering.

Herr talman! Jag ber att få begagna ytterligare några minuter för att i någon mån lufta ett annat bekymmer — jag tänker på kommunalskatterna, den kommunala ekonomin i allmänhet och kommunernas ökande svårigheter att någorlunda klara de uppgifter som måste anses åligga dem.

Kommunalskatterna har höjts i så hög grad att dessa skatter nu för många löntagare är tyngre än de statliga skatterna, trots att ju också dessa har blivit mycket tunga, inte minst med hänsyn tagen till höjningen av omsättningsskatten. Själv var jag för några kvällar sedan med om att besluta en kommunal skattehöjning som lassar på den vanliga inkomsttagaren en ytterligare utgift på mellan 300 och 400 kronor om året.

Denna utgift drabbar de stora inkomsttagarna lindrigast, eftersom skattekonstruktionen är sådan. Jag var alltså i det ledsamma predikamentet att mot egen vilja nödgas yrka bifall till denna tämligen betydande skattehöjning. Här i denna kammare och i riksdagen som helhet finns många andra kommunalt verksamma som har tvingats att bita i samma sura äpple.

Kommunala skattehöjningar förekommer ju numera som på löpande band. Det måste kategoriskt hävdas att t. ex. den skatteökning som jag tvingades medverka till helt orsakades av den statliga politiken mot kommunerna. Mycket beror på att statliga angelägenheter får betalas av kommunerna, t. ex. dryga skolkostnader, ofta omslutande halva utgiftsbudgeten. I skattehöjningsavseende kan det i förekommande fall betyda ännu mera att kommunerna tvingas att i så hög grad skattefinansiera sina långsiktiga investeringar. Om den kommun där jag verkar — jag vill påpeka att förhållandena är likartade i många andra kommuner; skattehöjningseländet har samma verkningar litet varstans — fått låna i normal omfattning för sådana investeringar, hade skatten inte behövt höjas; den hade tvärtom kunnat sänkas i betydande grad, för så vitt man inte velat använda de frigjorda pengarna för att ytterligare öka den kommunala servicen. Jag är ingen landsbygdsromantiker — ett uttryck som här använts — men jag tror att landsbygden har sitt stora berättigande och att man måste vara varsam när det gäller flykten från landsbygden och inte konstruera fram ytterligare orsaker till en sådan flykt. Jag anser å andra sidan att det är nationalekonomiskt till fördel med en ganska betydande näringsexpansion i vissa särskilt väl lämpade regioner, bara den inte går till överdrift — däribland den region där jag är bosatt. Statsmakterna måste väl anse detsamma, eftersom formliga krav på stark kommunal aktivitet ställs i detta sammanhang. Men ingenting görs

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

för att dessa krav skall kunna uppfyllas. Vad som görs är att man hindrar kommunerna att få låna de medel som behövs för de stora följdinvesteringarna i samband med expansionen.

Jag skall inte fördjupa mig så särskilt mycket i denna fråga, men jag vill framhålla att jag vet bittert vad jag här talar om. Min egen hemstad måste till följd av den näringspolitiska expansionen investera för över 300 miljoner kronor om året, för nästkommande år väsentligt mer. Från statsmakternas sida sägs det när man förhandlar om dessa frågor: Sörj för den kommunala service som näringsexpansionen behöver. Det har jag hört många gånger, men när man sedan kommer till frågan om kapitalförsörjningen för detta har det varit stopp eller nästan stopp. Min hemstad har fått länsa sina fonder, undergräva sin likvida ställning och fått direkt skattefinansiera i mycket stor omfattning för att klara följdinvesteringarna. I detta expansionsområde, där expansionen alltså har stimulerats av statsmakterna, har kommunen i realiteten tvingats självfinansiera alla investeringar under en lång följd av år. Redan ur rättvisesynpunkt är det ett orimligt förhållande att nuvarande generationer genom hög kommunal debitering skall tvingas inte bara att betala standardhöjningarna i den kommunala servicen utan också låneskulden på tidigare utbyggnader och därtill kontantbetala kostnaderna för den utbyggnad som i främsta rummet kommande generationer får dra nytta av.

Dessa ihärdiga försök att tvinga kommunerna till självfinansiering av investeringarna begränsar den kommunala rörelsefriheten och kan komma att bli till förfång också för bostadsbyggandet. Jag tycker inte att man i längden kan godta den restriktiva politik beträffande ekonomiseringen som statsmakterna företräder, ty då går det helt enkelt gallet. Då kommer man att kapitulera litet varstans ute i kommunerna — man kan inte fortsätta att höja skatten, ty det

finns en gräns för hur mycket den kan höjas — och säga: vi kan inte fortsätta utbyggnaden utan måste sätta stopp för kommunikationsutbyggnader, för sjukhusutbyggnader, för bostadsbyggande och över huvud taget för allt som behövs i en kommun och som kallas för kommunal service. En sådan kapitulation tycker jag inte bör godtagas, utan i stället måste det sägas att om staten reser krav på att en kommunal utbyggnad skall ske måste den också sluta upp med att lägga ekonomiska hinder för att den skall kunna genomföras. Den tanke, som tydligen ligger i botten på det statliga handlandet, nämligen att framtidsinvesteringarna skall skattefinansieras av kommande generationer, måste enligt min uppfattning tillbakavisas, ty annars går det som jag sagt inte bra.

Jag har, herr talman, ansett att det bekymmer som jag redovisade i första delen av mitt anförande var i vart fall för mig det viktigaste, men jag har också velat anteckna till protokollet något om ett inrikespolitiskt bekymmer som jag tror att det finns all anledning för oss att fästa ökad uppmärksamhet på under den allra närmaste tiden.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Tillåt mig att inleda denna andra omgång med att uttrycka min och säkerligen också många andra ledamöters tacksamhet över att det blivit friskare luft i kammaren. Andra kammaren har ju fått ett nytt ventilationssystem, och det har droppat på oss så tillvida att vi har fått en större andel än tidigare i den gemensamma ventilationen. Det har redan märkts i dag. Kanske kan det påverka debatterna? Kanske har det redan gjort det?

Må det tillåtas en av kammarrens representanter i FN-delegationen i New York denna höst att här göra några korta reflexioner om arbetet där. En parlamentarisk delegat vid det gamla Nationernas Förbund i Genève formulerade en gång omdömet, att NF-palatset

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

där var »ett tillhåll för påfåglar i rävyor». (Yttrandet fälldes långt senare än när kammarens ärade talman var en högt uppskattad diplomatisk representant därstädes.) Detta omdöme kan nog inte generellt användas om FN-skykrapan i New York, även om det där naturligtvis också finns påfåglar och rävyor. Det är många saker som skiljer. Universalitetsprincipen är en helt annan än i Nationernas Förbund. Som 117:e stat gjorde nyligen det lilla Maldiverna med 97 000 invånare sin entré, en ögrupp under ledning av sultan Muhammed Faud Didi I. Med denna stat i tankarna är det naturligtvis så mycket mer beklagligt att världens största stat, Kina, med 700 miljoner invånare icke är medlem. Men kineserna hjälper ju också på många sätt dem som motsätter sig deras inträde, nu senast genom en rad regeringsdeklarationer som måste anses innebära en principiell beaktelse till krig — ett föga lämpligt inträdes-till till en fredsorganisation.

För den som tidigare i år hade tillfälle att bevista den nittonde general-församlingen och sedan den tjugonde i höst var det en skillnad som mellan natt och dag. Förra gången kunde arbetet egentligen aldrig komma i gång till följd av den bekanta tvisten mellan För-enta staterna och Sovjetunionen om betalning för vissa fredsaktioner, främst då den i Kongo. Hela FN-maskineriet hotade att lamslås. Sedan amerikanarna gjort sin reträtt blev situationen en annan, och både hos små och stora stater känns uppenbarligen i dag behov av att FN fungerar. Under de senaste månaderna har också flera överenskommelser i full enighet kunnat slutas i säkerhetsrådet, t. ex. i fråga om Pakistan och Indien. Sovjetunionen, som väl aldrig önskat ett riktigt starkt FN, framför allt ingen makt utanför säkerhetsrådets ram, där ju vetorätten finns, har sett ett visst intresse av att i och genom FN ha ett forum för kamp mot påstådd imperialism och kolonialism. Och USA har kunnat få glädje av FN i samband

med fredsbevarande aktioner, vilka konflikters lösande — om de över huvud taget hade gått att lösa — annars hade ålegat stormakterna efter förkrigsmodell. Många nya afrikanska stater ser i FN en säkerhetsgaranti för deras fred och oberoende, en optimism som äldre statsbildningar tyvärr inte gärna kan dela. Inom FN:s ram kan naturligtvis också uppgörelser — tysta eller underförstådda — mellan de två stora ske lättare och mera diskret än utanför. Ett intryck från denna generalförsamlingsouvertyr är nog även att de båda stora icke vill förbättra sina relationer just nu — det finns ju kritiska granskare inom och utom FN — men ej heller försämra dem. Ett stort framsteg!

De tre frågor som mest upptog talar-na i generalförsamlingen i höst var vietnamfrågan, nedrustningen och kärnvapenkontrollen. Om Vietnam skall jag här inte yttra mig i annan mån än att de nordiska staternas ståndpunkt i generaldebatten syntes komma relativt nära den av brittiske utrikesministern framförda, enligt vilken man hoppades att fientligheterna sakta skulle dö ut, att all inblandning skulle avstanna och att förhandlingar skulle kunna påbörjas under de bästa auspicierna. De senaste rapporterna tyder knappast på att förhoppningarna har infriats — tyvärr.

I fråga om nedrustningen framkom också relativt likartade nordiska synpunkter, främst ett förord för en världsnedrustningskonferens med Kina, vilken förordades av t. ex. Danmark och Sverige. Den skillnaden finns ju dock mellan Norge och Danmark samt Sverige att de förra har skydd av sitt kärnvapenparaply — en skillnad som bör ihågkommas i varje diskussion. Om de små staterna skall acceptera ett totalt provstopp, respektive spridningsförbud, förefaller det av bl. a. Sverige i Genève framförda önskemålet om eftergifter och uppoffringar från de atomvapenbärande makternas sida — också med i den s. k. Undén-planen — som minst sagt rimligt.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Den tragiska sydrhodesiafrågan spelade självfallet en stor roll och en berättigad indignation från praktiskt taget alla medlemsstaters sida kom fram mot det för landets överväldigande majoritet diskriminerande rösträttsförslag som regeringen i Sydrhodesia framhåller. Man får hoppas att världsopinionens tryck skall komma makthavarna där att inse att deras privilegiepolitik icke är hållbar och möjlig i dagens Afrika, som tillika är ett förändringens Afrika. Den svenska regeringens röstdeklaration i förra veckan, enligt vilken Sverige sade sig icke kunna förorda en rekommendation om väpnat våld gentemot Sydrhodesia, är i sammanhanget helt förstäelig, eftersom en traditionellt fredsälskande nation väl icke gärna vill uppmana andra att gripa till svärd. Inom parentes sagt gör det kanske ett något blandat intryck när väpnat våld i samband med författning och rösträtt förordas av stater i vilka rösträtt aldrig varit på tal för någon medborgare eller av stater där enpartisystem eller andra anordningar gör varje fri valhandling helt omöjlig och val, där de förekommer, snarare är på förhand till utgången bestämda skådespel i regimens händer än fria människors vota.

Så några ord om handelspolitiken! Det kan inte gärna bestridas att utvecklingen i fråga om förhållandet mellan EFTA och EEC ter sig en smula oroande. Handeln inom EFTA går bra och särskilt då inom Norden, men läget är ett annat i förhållandet mellan de två blocken, och nya tullhöjningar för EFTA-stater i förhållande till EEC kan komma i en nära framtid. Den 24 och 25 april i år var ett antal socialistledare — däribland statsminister Erlander — samlade på Chequers i England hos premiärminister Wilson. I denna konferens, som alltså icke var någon EFTA-konferens, blev det bestämt — till senare förväning för en del icke-socialdemokratiskt styrda EFTA-stater — att statsministrarna inom EFTA den 18

maj i Wien skulle göra ett försök till förhandlingar mellan EFTA och EEC, och man talade om ett »genombrott» i relationerna mellan de båda blocken. Det blev nu icke så. I Wien uttryckte man blott önskemål om en »dialog» mellan blocken. Mycket prutades ej, men hälften prutades strax. Entusiasmen från Chequers och glöden från brasan där hade uppenbarligen falnats några veckor senare. I Köpenhamn nu senast blev »dialogen» efter en del meningsbrytningar närmast till en aide mémoire.

Nu kan det sägas att EEC har fått sin kris under tiden, men den krisen kom efter Wien. Skulle den leda till ett sammanbrott för EEC, behöver EFTA ha en beredskapsplan klar. Skulle sprickorna lappas över, såsom har skett så ofta förr, särskilt efter ett senarelaggt nyår, behövs även en beredskapsplan. Finns sådana? Har inte Sverige över huvud taget blivit påfallande passivt i förhållande till EEC:s huvudstäder under senare tid i takt med att t. ex. Danmarks utrikesminister har ökat sin aktivitet?

Ytterst otillfredsställande är det också att den brittiska extratullen, låt vara reducerad, kvarstår ännu ett år efter det att den infördes. Vad blev det av löftena om den snara eller skyndsamma avvecklingen? Medan EFTA har öppnat sina gränser för den brittiska industriexporten, är Storbritanniens tullskydd i dag nästan lika stort som det var innan EFTA tillkom. Är detta rimligt, särskilt som extratullen på lång sikt kan fördröja i stället för att avhjälpa kända brister i den brittiska ekonomin och på den brittiska arbetsmarknaden? Handelsminister Lange blev på sin tid mycket klandrad för att han för ett år sedan omedelbart efter tullens införande obegripligt nog förklarade att Sverige inte tänkte protestera mot densamma. Hur är det i dag? Framför vi nu vår kritik med den skärpa som borde vara påkallad?

Jag vill nämna en liten detalj, när-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

mast föranledd av statsminister Erlanders återopande av ett tal som Fulbright höll i Förenta staterna, jag tror kuterades mycket i Förenta staterna, det var den 16 september. Det talet disbl. a. av det skälet att det nummer av New York Times som talet var infört i var ett av de sista nummer som kom ut före tidningsstrejken. Det förekom alltså inte mycket diskussionsstoff för politiskt intresserade efter det numret. Detta tal innehöll emellertid inte ett ord om Sydvietnam, utan var närmast föranlett av förhållandena inom Dominikanska republiken samt förhållandena i Sydamerika och Förenta staternas dilemma där. Fulbright pekade med rätta på att ett stöd givet till en regim kan ha en konserverande inverkan, en diskussion av samma slag som ofta har förts inom Förenta Nationerna och tidigare inom Nationernas Förbund. Det är inte samma sak som att förklara vietcong såsom bärare av social rättvisa.

Så övergår jag till justitieministern — via protokollet. Jag har för någon timme sedan lyckats få del av hans direktiv rörande den nya utredningen om yttrande- och tryckfrihet i vissa fall. Som bekant diskuterade vi hösten 1962 det stora brottsbalksförslaget, framlagt av samma justitieminister. Denna brottsbalk trädde i kraft den 1 januari 1965. Nu ser jag i direktiven, att sedan dess en betydande förskjutning har ägt rum i fråga om vad som är tukt och sedlighet. Jag ser också att det »hos allmänheten råder en friare inställning till sexuella frågor». Det skulle alltså vara i förhållande till vad som gällde 1962.

Jag vill inte bestrida att detta är riktigt — det är möjligt att det är så. Jag skulle dock vilja fråga justitieministern om vilka utredningar och överväganden han bygger sådana deklARATIONER på. Vi kan också göra det tankeexperimentet, att han i direktiven skulle ha framlagt en rakt motsatt synpunkt. Skulle man inte då med stor kraft ha efterlyst utredningar och skäl för sådana påståenden? Justitieministern påpekar att lag-

stiftning och rättspraxis har ändrats. Där står man ju frågande, eftersom lagstiftningen vederligen är densamma, och vad rättspraxis beträffar är det ju i varje fall när det gäller tryckfrihetsbrott, som det här väsentligen gäller, justitieministern själv som står för denna rättspraxis. Han är nämligen tillsammans med justitiekanslern åtalsmyndighet.

Justitieministern påpekar själv i dessa direktiv, att det tidigare åtalades efter den principen att sadistiska skildringar eller skildringar som kunde verka abnorma eller förråande blev föremål för åtal. Nu har justitiedepartementet släppt den principen, och därmed har rättspraxis naturligtvis fått ett annat utseende. I ett fall sökte departementet upprätthålla principen. Det gällde ett åtal som jag tror väcktes i våras. Då kunde emellertid försvaret läsa upp långa stycken ur böcker, som inte hade blivit åtalade av samma justitieminister och samma justitiedepartement, och med anledning därav frikände juryn i det föreliggande fallet.

Är det alltså inte justitieministern själv, som till väsentlig del står för av honom återopad ändrad rättspraxis? Man kan inte undgå att konstatera att justitieministern först ändrar sin och sina föregångares praxis och sedan återopar denna ändring som skäl för en lagändring. Är inte detta att söka krypa bakom sig själv?

Ytterst förvånande är också en synpunkt i direktiven, att yttrande- och tryckfriheten alls icke bör begränsas, där den enskilde själv agerar för att ta del av det anstötliga eller smaklösa, exempelvis genom bokinköp eller tidningsinköp. Detta resonemang måste då givetvis även gälla offentliga föreställningar, där den enskilde ju också agerar. Beträffande sändningar i televisionen är det samma förhållande, då den enskilde agerar genom att icke stänga av apparaten.

Skulle den principen verkligen följas, skulle vi nog enligt mångas mening i

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

fråga om kraven på smak och stil i den delen glida ganska långt bort från kultursamhällets krets.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! På expeditionen vid Brunnsviks folkhögskola hängde på sin tid ett anslag med följande text: »Har du ingenting att göra, så gör det inte här!» Med en liten omskrivning skulle man kunna använda denna text också i dag genom att säga: »Har du ingenting att säga om propositionen nr 145, så säg det inte här!» Det rådet har nämligen samtliga talare sorgfälligt följt — de har inte sagt något om den proposition som skall remitteras. Jag har inte heller några synpunkter i dag på denna proposition och följaktligen ingenting emot att den remitteras till vederbörande utskott!

Vi har heller inget val att lägga till grund för höstens remissdebatt, men det har ju varit val i andra länder, och resultatet från dem kan man ju alltid tala om. Herr Holmberg ville betona, att resultatet i Norge kunde vara något som svenska regeringen borde lägga på minnet, nämligen att en enig borgerlighet kan föranleda ett regimskifte. Herr Lundström kompletterade detta genom att säga, att det norska valet egentligen är ett memento i diskussionen beträffande en eller två kamrar. Vårt tvåkammerssystem skulle inte med ett resultat i ett andrakammarval av samma slag som det man noterat i Norge behöva föranleda ett regimskifte, ehuru väl folket i val uttalat sig för ett sådant.

Jag vet inte hur stort värde de borgerliga partierna själva lägger på möjligheterna att rent ideologiskt komma varandra närmare och på det sättet åstadkomma ett samarbete, i förhållande till det faktum som enligt min uppfattning ligger bakom det norska valet, nämligen att önskemålet om ett regimskifte har utnyttjats i rent taktiskt syfte för att ernå ett sådant mål.

Det har sagts att det är splittringen inom arbetarrörelsen i Norge som orsakat valresultatet. Delvis är väl detta riktigt, men inte helt, ty det förekom ett rent valtekniskt samarbete på den borgerliga sidan vilket naturligtvis också spelade sin roll.

Herr Adolfsson har här sagt att han — eller rättare sagt kommunistiska partiet — inte har någon önskan om ett norgeval i Sverige, och det kan jag förstå. Det kommunistiska partiet i Norge förlorade nämligen i det närmaste hälften av sitt röstetal. Det hade inga mandat i stortinget före valet och inga efter, och därför spelar röstförlusten ju ingen roll ur dessa synpunkter. Socialistisk folkeparti hade två mandat i stortinget efter att ha deltagit i ett föregående val i vissa valkretsar. I septembervalet i år deltog SF i *samtliga* valkretsar utan att kunna öka sitt mandatanal i stortinget trots att dess röstetal mer än tredubblades. I de nya valkretsar, där partiet nu ansåg sig böra delta, gav röstökningen inga mandat.

Jag befann mig i Norge under den natt, då de preliminära resultaten räknades fram, och man kunde lätt konstatera hur noga de borgerliga partierna hade penetrerat de tidigare resultaten i de olika kretsarna. Där det var risk för en borgerlig förlust hade man tydligen lyckats åstadkomma en överenskommelse på så sätt att det parti, som hade det lägsta röstetalet och små utsikter att vinna något, avstod från att ställa upp. I sådana kretsar där ett borgerligt parti hade det sista mandatet i kretsen kan man av valresultaten se att partiet konsekvent fick stöd för att kunna hålla mandatet. Överallt där det var det socialdemokratiska arbetarpartiet, som hade det sista mandatet, koncentrerade man sig på att stödja det parti bland de borgerliga som hade de största utsikterna att erövra mandatet.

Allt detta gav en god utdelning. Den totala röstökningen var inte särskilt stor och skulle alltså i och för sig inte ha givit en utdelning av sex nya mandat,

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

d. v. s. 80 mandat av 150, eftersom det sammanlagda röstresultatet låg under 50 procent av det totala röstetalet.

Det är alltså valtekniken som har möjliggjort regimskiftet i Norge. Hur långt samarbetssträvandena i övrigt beträffande det rent politiska skall nå, det vet man ingenting om i dag. Det blir väl problem som norrmännen får brottas med under de kommande fyra åren. Men det är ju deras problem, som vi inte behöver lägga oss i.

Här har nämnts koalitionen mellan socialdemokraterna och bondeförbundet på sin tid, där man kom överens om ett regeringsprogram som innebar respekt för vissa politiska ideologier, som inte skulle sättas i brännpunkten, och den överenskommen höll väl båda parter, intill dess tilläggs pensioneringen kom på programmet. Men i Norge är det ju fyra borgerliga partier som skall diskutera en gemensam linje, och det blir kanske något svårare.

Herr Holmberg berörde den förda utrikespolitiken. Jag tolkade honom så att han hade den meningen att man kunde utläsa en bristande fasthet i de olika ställningstagandena. Han hade dessutom fått ett intryck av att utrikespolitiken var påverkad av krafter som i varje fall står klart till vänster om regeringen.

Jag förmodar att han därmed åsyftar vad som förekommit dels i fråga om Sydafrika, dels i fråga om Vietnam. Det finns starka oppositionella krafter över hela världen, som beträffande Sydafrika påyrkar ekonomiska sanktioner för att försöka komma till rätta med eller förhindra apartheidpolitiken och som beträffande Vietnam syftar till att förmana USA att dra tillbaka sina styrkor där, eller i varje fall upphöra med bombningarna.

Jag vet dock inte om man behöver tolka det så, att denna opinion ligger till vänster om regeringens politik när det gäller ställningstagandet till andra länder. Det är inte i någotdera fallet en särpräglad vänsteropinion som kommit

till uttryck. Jag tror att det bland de oppositionella finns representanter för samtliga partier, som vänder sig emot Sydafrikas politik gentemot den svarta befolkningen och emot USA:s militära angrepp i Vietnam. Det är en folkopinion som kanske är mera förståelig och mera lättfattlig när det gäller förhållandena i Sydafrika än när det gäller USA:s politik i Asien. Det är ofta på det sättet, att man reagerar när en överlägsen motståndare tillgriper åtgärder mot ett mindre land som inte kan svara med samma mynt. Jag tror inte att herr Adolfssons redogörelse för föreliggande fakta i fråga om tvistigheterna i det gamla Indokina är fullt auktoritativ — något av sanning innehåller den väl, men inte hela sanningen.

Sedan kom herr Holmberg över på den ekonomiska utvecklingen i vårt land. Man skulle närmast kunna få den uppfattningen, att denna fråga över huvud taget aldrig varit diskuterad — i varje fall allvarligt diskuterad — i något sammanhang som gäller inflationen och dess inverkan på företagarnas bedömning av sina åtgärder och löntagarnas krav på kompensation både för pristegringar och för eventuella skattehöjningar. Jag tror dock inte att herr Holmberg har syftat till att säga, att det skulle vara något alldeles säreget att ta upp dessa frågor till diskussion, ty de har diskuterats vid upprepade tillfällen. Det gäller både frågan om vilka åtgärder som skulle kunna vidtas och frågan huruvida man har lyckats eller misslyckats i sina strävanden — inte att hindra inflationen, men att om möjligt söka kontrollera den. De starkaste inflations-tendenserna gjorde sig märkbara efter koreakrisen, och det är möjligt att de är starkare i dag än för några år sedan, vilket väl får tolkas så, att det är svårt att i ett fullsysselsättningsamhälle komma till rätta med det som väl egentligen alla vill, nämligen att hålla en full sysselsättning men samtidigt ha ett stabilt penningvärde och en stabil ekonomisk politik.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Statsministern sade i sitt anförande att han fått en skrivelse från Sveriges industriförbund, i vilken man preciserar vad man förmenar skulle vara nödvändigt för att trygga genomförandet av sådana reformer som redan är beslutade. Jag tror att den skrivelsen har distribuerats till riksdagens alla ledamöter och att de har läst den.

Jag har fäst mig vid att det i och för sig inte är någonting att erinra mot de synpunkter, som Sveriges industriförbund framför, om man uteslutande har att ta hänsyn till vad som skall vara nyttigt och lämpligt för industrien. Men det är ju så många andra faktorer som kommer in i bilden, när vi diskuterar ekonomisk politik. Diskussionen kan inte begränsas enbart till vare sig industriens, jordbrukets eller det offentliga livets behov. Allt är ju sammanvävt.

Jag har fäst mig vid att Industriförbundet räknat med att man under tio år framåt behöver ytterligare 120 000 nya arbetare inom industrien. Skall man då inom det offentliga ta ytterligare 40 000 i anspråk för sin verksamhet, blir problemen ännu större för industrien. Jag är alldeles övertygad om att Sveriges industriförbund inte har förbisett att den starkt expanderande industrien fordrar vissa kompletteringar även inom det allmänna — man berör ju bl. a. utbildnings- och omskolningsfrågor — och i detta avseende kommer det att fordras stora resurser under kommande år för att kunna fullfölja det program, som är upplagt för att möta alla de anspråk som kommer att ställas på en bättre utbildad arbetskraft, både tekniskt och vetenskapligt. Jag tror alltså inte att man klarar problemet ens om man skulle börja att mera allvarligt syna herr Holmbergs sju punkter — antagligen finns det sju punkter till, och kanske ytterligare sju, som skulle aktualiseras i en sådan debatt, och samtliga skulle vara värda att tas upp till ett allvarligt övervägande.

Fullsysselsättningsrådet marke-

rar väl i stor utsträckning på praktiskt taget alla områden en säljarens marknad. Detta gäller både företagarnas produktion och den arbetskraft, som arbetarna har att erbjuda. Det räcker inte med avtalsförhandlingar och att räkna med att vad man därvid kommer överens om kommer att gälla för ett eller för två år, d. v. s. den avtalsperiod, som man kommit överens om. Om det råder stor knapphet på arbetskraft och om en arbetsgivare vet med sig, att det skulle betala sig att söka förvärva ytterligare arbetskraft, även om den måste köpas till ett högre pris och köpas från någon som — låt oss gärna säga det — bättre skulle behöva den, så gör han detta. Det är detta som ligger bakom det vi i dagligt tal kallar för löneglidning, som ofta är lika stor som de löneförhöjningar man kommit överens om vid avtalsförhandlingarna.

Kalkylerar de olika löntagarorganisationerna med både inflationen, alltså prisstegringens inverkan på lönerna, och med skatternas inverkan, är jag alldeles övertygad om att också företagen gör precis detsamma. När de kalkylerar med sina investeringar, så kalkylerar de helt naturligt med den kostnad som det drar att förverkliga dem. Och i kalkylen räknar de också in vad värdet av detta blir med t. ex. en fem-årig eller tioårig fortgående inflation. De räknar inte bara med nuvärdet, utan också med det värde som investeringen har om fem eller tio år, beroende på vilken varaktighet investeringen har. Och på längre sikt blir de flesta investeringar räntabla, även om de kan vara tveksamma när de görs.

Det finns mycket i herr Holmbergs anförande som jag liksom statsministern inte har någonting att erinra mot. Herr Holmberg säger, att den tekniska och vetenskapliga utvecklingen utan tvekel förändrat inte bara standarden utan också den miljö vi lever i. Men han lade inte till, att det gått så snabbt att människorna många gånger inte hunnit följa med i utvecklingen och

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

anpassa sig till den miljö, som standarden i och för sig för med sig. Man annonserar i olika sammanhang om varor efter mottot »Köp och släng». Om man i annonser säger: »Köp pilsner i engångsförpackningar och släng glaset!», så kan det hända att detta påverkar människorna till att slänga dessa förpackningar i den natur, som vi egentligen skulle vilja ha fredad från allt sådant. Det är den tekniska utvecklingen inom förpackningsindustrien, som har åstadkommit ganska stora problem för alla dem som är intresserade av naturvård. Det är inte bara ansjovisburkar och äggskal som nu ligger ute i skogsbackarna, utan det är både läskedrycksflaskor, ölflaskor och annat förpackningsmaterial, och tyvärr nöjer man sig alltför ofta inte med att kasta glaset utan slår också sönder det, till förtret för många och till skada för de vilda djur som finns ute i markerna.

Det är inte bara omsorgen om våra vattendrag och den luft, som vi skall andas, som har blivit försummad, utan det har också försumrats en hel del som skulle kunna medverka till att nedsmutsningen i övrigt inom naturen skulle ha kunnat vara mindre än vad den nu är.

Det föreligger faktiskt oroande tendenser på samtliga dessa områden. Jag har tolkat det på det sättet, att det är den höga standarden under de senaste åren som medfört möjligheter för människorna att leva i en annan miljö, d. v. s. att leva friluftsliv i större utsträckning, men att de liksom inte hunnit lära sig att vara lika omtänksamma när det gäller att upprätthålla trevna den och trivsamenheten ute i naturen som de lärt sig att vara hemma i bostaden — för att inte säga på den båt, som de möjligen disponerar, ty vi har i allmänhet kunnat konstatera att den som äger en snygg båt håller den minst lika fin som det bästa rummet i bostaden.

Herr Torsten Andersson förde låglöneproblemet på tal och vände sig närmast emot uttalanden, som gjorts från

fackföreningshåll, om att det var bättre att göra pinan kort och ta steget fullt ut och lägga ned sådana företag, som inte hade möjlighet att betala marknadsmässiga löner. Han nämnde sådana orter, som uteslutande eller till huvudsaklig del hade textilindustrier, vilka ju tillhör låglöneindustrierna.

Jag tror egentligen inte att det är detta som fackföreningsmännen syftar till, när de talar om önskvärdheten av att gå rationellt fram. Talet om låglönegrupper kan gälla vissa grupper inom praktiskt taget alla områden — eftersom allting är relativt, så tillhör de som har den lägsta lönen inom en viss bransch låglönegruppen inom branschen.

Det finns ju också hela industrier och branscher, som representerar låglönegrupper. Det gör fortfarande textilindustrien och det gör väl också de handelsanställda. Det är emellertid inte hela problemet, utan när man talar om låglönegrupperna håller man sig till sådana områden, där problemen skulle kunna klaras genom låt oss säga rent förhandlingstekniska överenskommelser, där man höll tillbaka lönen för de bäst betalda och gav litet mera till de lågt avlönade. Det systemet skulle kunna tillämpas på sådana områden, där själva låglönegruppen bara utgör en del av det totala antalet anställda.

Jag tror dock inte att man kan sätta i gång en undersökning av låglönegruppernas problem. Den undersökningen måste man alldeles säkert utvidga till att avse låginkomstgruppernas problem, och de är ofantligt mycket större än om man bara talar om låglönegrupperna bland de anställda. För låginkomstgrupperna är säkert i många fall problemen mycket mer svårlösta än de är för låglönegrupperna.

Jag tror, herr talman, att det är värdefulla ting som har sagts i debatten i dag, även om mycket är sådant som har diskuterats tidigare och som kommer att aktualiseras i den remissdebatt, som följer efter det att statsverkspropo-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

sitionen har avlämnats. Då föreligger mera konkreta förslag från regeringen om de åtgärder, som skall vidtagas under det efterföljande budgetåret för att komma till rätta med problem, av vilka somliga kan finnas bland dem som vi här diskuterar. Det är klart att många ting alltid är aktuella, men det är svårt att få ett fylligt program för en remissdebatt på hösten när vårens remissdebatt, som skall vara den låt oss säga tongivande i politiskt avseende, så snart följer. Då måste man naturligtvis fylla ut remissdebatten på hösten med sådant som alltid är aktuellt och alltid måste hållas levande.

Jag tror, herr Holmberg, att det blir tillfälle att återkomma i januari med en hel del av de problem som hör samman med inflationstendenserna i syfte att rätta till dem eller i varje fall att begränsa dem. Jag tror också att vi får tillfälle att diskutera de krav, som från olika parter kommer att ställas inför den avtalsomgång, som följer till våren, innan resultatet av dessa förhandlingar kan föreligga. Jag har därmed inte sagt att jag tycker att denna debatt har varit betydelslös. Det är tvärtom alltid nyttigt att vädra de problem som man går och bär på och bekymrar sig för.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag tar till orda därför att några talare i debatten har varit inne på de europeiska marknadsfrågorna. Jag tror emellertid att jag kan göra att hela ganska kort denna gång.

Herr Holmberg har beklagat att inga informationer kunnat lämnas om den senaste tidens utveckling på detta område, och i viss mån vill jag ge högerledaren rätt. Vi undersökte faktiskt om det fanns några praktiska möjligheter att åtminstone ordna ett utrikesnämnds-sammanträde, men det visade sig, av skäl som jag kanske inte här behöver redovisa, att något sådant inte gick att ordna före köpenhamnsmötet, som gick av stapeln förra veckan.

Å andra sidan har ju — det vill jag redan här säga, och jag skall återkomma till det inom kort — en mera utförlig kommuniké utsänts från det mötet än från något tidigare EFTA-möte, såvitt jag erinrar mig. Herr Lundström har också varit inne på marknadsfrågorna och tydligen läst kommunikén, men fått det intrycket att när det gällde att stärka EFTA så var det mera fråga om ord än handling. Herr Hernelius, slutligen, efterlyste vad som gjorts för att understryka vår oro för och vårt missnöje med den engelska importavgiften.

Låt mig bara först fastslå, herr talman, att köpenhamnsmötet fick ett ganska tillfredsställande förlopp, vilket jag tror alla deltagare var överens om. Två huvudfrågor var uppe till behandling. Den första gällde det beslut som tagits redan vid föregående ministermöte i Wien om att EFTA borde nal-kas EEC för att åvägabringa kontakter mellan organisationerna — man beto-nade just *organisationerna*, denna gång liksom vid ett tidigare tillfälle strax efter EFTA:s tillkomst. Vad man hade i åtanke var att få i gång diskussioner, där det kunde visa sig vara till fördel för *båda* organisationerna att man kom till ett närmande. Dessa kontakter för-utsattes skulle kunna äga rum på mi-nisterplanet, men också på sekreta-riatplanet eller ämbetsmannaplanet.

I den frågan rådde en fullständigt enig mening vid köpenhamnsmötet, att initiativet som var taget i Wien skulle uppföljas. Om den saken förekom knappast någon diskussion eller något in-lägg, där man ville återkalla det beslut som fattats i Wien och som ju ledde sitt ursprung till ett dessförinnan hål-let möte i Chequers, som vi vet. Alla var överens på den punkten.

Med hänsyn till den kris som in-träffat i EEC under sommaren var man däremot mera tveksam om tidpunkten var den lämpliga att direkt i brev be-gära, att en dialog mellan EFTA och EEC kom till stånd. Det kunde anföras

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

— och det anfördes — flera skäl för att man även i det avseendet borde fullfölja wieninitiativet. Jag skall inte gå in på det, eftersom jag lovat att fatta mig kort vid detta tillfälle. Jag vill bara säga, att jag tyckte de skäl, som kunde anföras emot, vara klart övervägande. Det främsta var, att om vi nu som organisation riktade en skrivelse till EEC, där vi begärde förhandlingar, skulle vi därmed för en tid framöver riskera att förlora initiativet. Vi vill inte utsluta — i varje fall vill inte jag det — att vi kanske redan under första halvåret 1966 kan komma i ett läge, då vi måste vända oss på ett mera ostentativt sätt till Gemenskapen och begära att vi får i gång en dialog för att utvärdera vilka förutsättningarna kan vara för ett närmande i olika hänseenden mellan de båda organisationerna.

Hur mörka utsikterna än kan te sig för Kennedyrundan, har vi ett betydande ansvar att göra vad vi kan för att verkligen några framsteg skall nås. Tiden börjar bli knapp. Den amerikanske presidentens fullmakter utlöper den 1 juli 1967. Vill den amerikanska administrationen gå till kongressen och få fullmakterna förlängda, är tiden inte alltför väl tilltagen. Därjämte befarar man ju, att om inte den amerikanska administrationen kan visa på bestämda framsteg, så kan det uppstå stora svårigheter att få kongressen att gå med på en förlängning av lagstiftningen och fullmakterna. Det är en uppenbar fara här, och det är en sak som angår såväl EFTA som EEC. Som jag ser det kan vi därför redan under 1966 komma i ett läge, där vi inte längre kan skjuta på ett utspel från EFTA:s sida gentemot EEC.

Var och en inser väl, att om vi redan nu hade skickat brevet, hade möjligheterna kanske varit obefintliga att på nytt komma med ett brev om några månader. Man får ju först vänta på svar på det brev man redan ingivit. Det var därför vi valde den egendomliga formen att genom vår ordförande i ministerrådet, den danske utrikesminis-

tern, kalla upp de olika EEC-ambassadörerna i Köpenhamn, informera dem om de beslut som fattats av EFTA:s ministerråd på denna punkt och be dem underrätta sina respektive regeringar om beslutets innebörd.

Med ledning av det förberedelsearbete som skett i EFTA:s sekretariat kunde detta beslut ges en konkretare utformning. Det innebar inte bara en upprepning av de ordalag som användes i beslutet i Wien. Det kan, såvitt jag kan förstå, med rätta betecknas som ett steg vidare mot att komma i kontakt med EEC. Jag skall inte spekulera — utöver vad jag redan sagt — om tidpunkten när det kan bli aktuellt.

Den andra huvudfrågan gällde, som herr Lundström hade observerat, frågan om att vidga samarbetet i EFTA. Ingen föreställde sig i Wien att förberedelsearbetet i den delen skulle vara avslutat i så god tid, att frågan i hela dess vidd skulle kunna slutbehandlas vid det därpå följande ministermötet i Köpenhamn. Här var det fråga om en redogörelse egentligen för den verksamhet, som bedrivits, hur långt man hade kommit och möjligen med avgivande av förslag och rekommendationer om beslut på en och annan punkt. Det var vad vi såg fram emot när utredningsmandatet gavs till EFTA:s permanenta råd i Genève. På den punkten har vi också kunnat konstatera att ett omfattande arbete, som spänner över ett vitt fält, som är i gång och på några få punkter kunnat föras till slut. Jag vill med utgångspunkt från kommunikén bara peka på tullrestitutionsfrågan, där ett beslut fattats om att exportindustrierna i frihandelsområdet i fortsättningen efter den 1 januari 1967 inte skall kunna påräkna någon restitution av tullarna. Sakfrågan är jag beredd att diskutera, men det skulle kanske leda oss in i en alltför teknisk debatt för att riktigt höra hemma i en allmän remissdebatt av den karaktär vi haft i dag.

En annan fråga, som också var föremål för behandling vid detta tillfälle

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

men där vi fick återremittera ärendet för fortsatta utredningar och undersökningar, gällde spörsmålet om en utjämning av prisolikheter som sammanhängande med jordbrukspolitiken i de olika länderna. Det är en fråga som bl. a. gäller chokladindustriens exportmöjligheter. Den har åtnjutit — jag tar det som ett exempel — en viss kompensations för det högre sockerpris som den svenska chokladindustrien får erlagga jämfört med andra chokladindustrier på grund av det stöd som vi har för sockerbetsodlingen här i landet.

En tredje fråga, som vi i detta sammanhang också har tagit upp till sakbehandling, var spörsmålet om de engelska exportrabatterna. Vi kunde klart fastslå att de med den utformning de haft hitintills inte överensstämde med frihandelsförbundets bestämmelser i princip eller i anda. Här förelåg ett förslag som skulle möjliggöra för oss att i varje fall i praktiken efter den 1 januari 1967 komma till rätta med detta. Det förelåg emellertid, det kanske också skall sägas för fullständighetens skull, på den punkten tveksamhet från norsk sida. Man förbehöll sig att senare få återkomma och reserverade sig mot beslutet i den delen. Jag tror emellertid att det finns vissa utsikter att den norska regeringen inom kort kan komma att häva sin reservation.

Allra sist, herr talman, vill jag säga vad importavgifterna beträffar, att vi har mycket utförligt behandlat dem, som också framgår av kommunikén. Det kanske kan ha sitt värde om jag till kammarens protokoll läser in de två paragrafer i kommunikén som återger det fattade beslutet.

Där sägs först: »Den brittiska delegationen återupprepade tidigare givna försäkringar att importavgiften var en i grunden temporär åtgärd, som skulle reduceras och borttagas så snart som betalningsbalanssituationen medgav. De påpekade att underskottet för 1964 som ett resultat av de åtgärder som den brit-

tiska regeringen vidtagit skulle under 1965 bli omkring hälften av vad det varit 1964 och skulle elimineras under loppet av 1966. Det skulle vara för tidigt att vid denna tidpunkt ytterligare sänka avgiften. Med bekräftande av tidigare givna försäkringar underströk de den brittiska regeringens fasta beslut att följa sin nuvarande linje tills betalningsbalansen återställts. När detta hade uppnåtts skulle tiden vara kommen för att sänka och borttaga importavgiften och andra restriktiva åtgärder, som de ansett sig tvingade att vidtaga.»

Andra paragrafen behandlar vad övriga EFTA-länder sade i saken och lyder: »De andra EFTA-ländernas delegationer uttryckte beklagande att den brittiska regeringen vid detta möte inte hade varit i stånd att ange några konkreta åtgärder för importavgiftens borttagande. De betonade vikten av dess borttagande för deras ekonomi och deras handel med Storbritannien och för främjandet av integrationen inom EFTA. De pekade på att importavgiften nu varit i kraft under 12 månader och underströk faran för att avgiften skulle bli inbyggd i den brittiska ekonomien. Deras åsikt var att verkningarna av de andra åtgärderna som vidtagits för att förbättra betalningsbalansen skulle ersätta importavgiften. De förväntade att borttagande av avgiften skulle ha högsta prioritet.»

Till detta fogas en sista paragraf om att brittiska ministrarna lovade att noga överväga dessa påpekanden.

Det var inte utan svårighet, det vill jag gärna erkänna, som vi kom fram till ett beslut av den art som kommunikén här är ett uttryck för. I själva verket var det ingen som inte starkt underströk, att ju längre den här avgiften varar, dess större blir dess skadeverkningar. Sverige hör ju, som vi vet, inte till de länder som har drabbats hårdast av den, men jag tillät mig i alla fall med utgångspunkt från ett material som den svenska pappersindustrien ställt

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

till mitt förfogande att belysa de skadeverkningar som åstadkommits endast på en industrisektor hos oss.

Jag betraktar utgången av denna frågas behandling som ett klart tillmötesgående från engelsk sida. Om utvecklingen går i den riktning, som den engelska regering anser sig ha goda grunder att tro, är det väl ingen som räknar med att inte de engelska importavgifterna kommer att avskaffas under nästkommande år.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket tacksam för att handelsministern har lämnat denna översikt över vad som tilldrog sig vid köpenhamnsmötet. Den har säkert varit av stort värde.

När jag uttalade tveksamhet, huruvida arbetet för att internt stärka EFTA var så framgångsrikt som man hade önskat och ifrågasatte om det inte var ett arbete mer i ord än i handling, illustrerade jag detta just med svårigheten att komma till rätta med de engelska importavgifterna och åtskilligt annat som rör den engelska handelspolitiken. Det var ytterligt intressant att höra uppläsningen av dessa protokollparagrafer, som jag inte tidigare haft möjlighet att ta del av.

Sedan ganska lång tid tillbaka har EFTA bedrivit en mängd olika aktiviteter och undersökningar om statlig upphandling, restriktiva arbetsmetoder, etableringsfrågor, jordbruksfrågor och en hel del annat. De undersökningarna har hittills inte resulterat i någonting. Det var därför jag fann anledning att ställa denna lilla fråga.

Sedan vill jag tillfoga ett spørsmål därutöver. Om jag inte är felunderrättad har det visat sig föreligga vissa svårigheter i samband med tullavvecklingen inom EFTA, eftersom man i olika länder har olika uppfattningar om vad fiskala tullar är, alltså sådana tullar som inte skulle drabbas av avveckling-

en. Jag undrar om handelsministern är i tillfälle att säga, huruvida man haft eller har någon framgång med att lösa det problemet.

Herr HERNELIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! I likhet med herr Lundström vill jag tacka handelsministern för hans översikt. Jag noterar att han inte försökte förklara eller överbrygga den motsättning som fanns mellan entusiasmen på Chequers och de faktiska resultaten i Wien respektive Köpenhamn.

I övrigt sade handelsministern det själv: tiden är knapp. Det är denna knapphet på tid som vållar oro på många håll, särskilt med tanke på att nya restriktioner mot EFTA-staterna kan komma relativt snart och ävenledes med tanke på de diskussionsinlägg som tidigare i dag har gjorts i denna kammare om den framtida utvecklingen av vår handelsbalans.

Det är samma skäl som gör att man med bekymmer ser på att den engelska extratullen håller på att bli en så långvarig institution, att det finns risk för permanentning. Dess syfte att hjälpa den brittiska betalningsbalansen minskar i effekt för varje dag som går, då den brittiska industrien blir mer inriktad på hemmamarknaden än på export samtidigt som konkurrenterna — eller kollegerna — i EFTA möter svårigheter på den engelska marknaden.

Nu ställde handelsministern i utsikt att importavgiften skulle avvecklas under nästa år. Om han därmed menar nyårsaftonen, skulle jag vilja säga att det bara fattas annat — då vore importavgiften nästan det enda som vore kvar av alla restriktioner inom EFTA!

Jag vill fråga handelsministern, om inte i alla fall tiden är inne för att man försöker sig på ett nytänkande i dessa frågor just nu, en omprövning av positioner i syfte att få fram beredskapsplaner för framtida alternativ, och att man samtidigt söker hålla bästa

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

möjliga kontakt icke bara med EFTA-länderna — det sker ju naturligt — utan också med EEC:s huvudstäder.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! På herr Lundströms fråga beträffande behandlingen av fiskala tullar vill jag svara, att jag för ögonblicket bara erinrar mig en sådan fråga — det gäller en fråga mellan Norge och Sverige. Jag har själv tagit upp den med den nye norske handelsministern, men jag har förståelse för att han inte är beredd att efter mindre än en månad i regeringen seriöst diskutera det spörsmålet med mig. Den följs emellertid i EFTA.

I Finland fanns en fiskal tull på bilar när Finland associerades. Vi lyckades emellertid övertala Finland att ta bort den del av tullen, som betraktades såsom icke av fiskal natur, och lät sedan denna tulldel följa schemat för tullavtrappning i EFTA. Om jag minns rätt, är frågan alltjämt föremål för utredningar inom ramen för det andra mandatet, som gavs vårt sekretariat i Wien. Vi återkommer sålunda till den.

Vad importavgiften beträffar kan jag lika litet som någon annan ange en exakt tidpunkt under 1966, när den försvinner. Jag vill erinra herr Hernelius om att vår uppfattning har varit att det är av vikt att den engelska ekonomin kommer stadigvarande på fötter, då vi själva har att se fram emot en expanderande marknad i England. Vi vill inte att den expansionen skall hämmas av betalningssvårigheter. Detta är skälet till att vi gått en smula försiktigt fram i vår kritik, även om vi från början varit på det klara med att införandet av importavgiften inte tillhört den typ av åtgärder som är legala ur EFTA-synpunkt.

Jag vet inte riktigt vad herr Hernelius åsyftade när han efterlyste olika alternativ i förhållandet med EEC. Det är klart att vi har haft all anledning här hemma, liksom jag föreställer mig att

andra medlemsländer i EFTA har haft hos sig, att tänka över vilken situation vi kommer att stå inför om inga framsteg skulle nås i Kennedyrundan. Jag tycker emellertid det är för tidigt — och det tror jag också att herr Hernelius inser — att här presentera de olika alternativ som vi i ett sådant läge skulle få överväga.

Jag vet annars inte att det finns några större möjligheter för oss att komma till tals med EEC om dessa problem. Vi kan emellertid tala med en del av medlemsländerna, och under den tid som förflutit sedan wienmötet har också åtskilliga samtal förts, även från svensk sida, med representanter för enskilda EEC-länder.

I dagens läge är vi liksom andra intresserade av att EEC övervinner sin kris snarast möjligt, eftersom integrationsprocessen i EEC eljest delvis hämmas och går långsammare, vilket i sin tur kan i för oss icke önskvärd riktning påverka utvecklingen inom EEC och göra våra möjligheter att upprätthålla exporten till den gemensamma marknaden mindre än de ter sig i dag. Vi vet att EEC inte kan handla så länge ett av medlemsländerna inte sitter med vid bordet. Därför hoppas vi uppriktigt — och jag tror det finns viss grund för den förhoppningen — att det inte skall dröja alltför länge innan den nuvarande krisen övervunnits.

Herr HERNELIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad beträffar beredskapen inför Kennedyrundans eventuella fortsättning är vi alla fullt nöjda med om en sådan finns — sedan kan ju alternativen presenteras inför annat forum.

Vad beträffar EEC syftade jag närmast på en kontakt med olika EEC-länder, såsom handelsministern mycket riktigt tolkade mitt uttalande. Jag skulle vilja tillägga, att det vore tacknämligt om den kontakten skedde på allra högsta nivå, d. v. s. handelsministerns egen.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Herr statsrådet LANGE:

Jag vill, herr talman, bara säga ett par ord i anledning av herr Hernelius' senaste anförande.

Viktigare än på vilken nivå en kontakt tas är för mig, att det blir en kontakt i så stor utsträckning som möjligt mellan EFTA som organisation och EEC. Om den saken tror jag vi är helt överens inom EFTA.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag hade egentligen begärt ordet för en alldeles speciell sak, men innan jag går in på den tar jag mig friheten att göra några funderingar.

Herr statsministern visade stort intresse för det samarbete som kan komma till stånd mellan de borgerliga partierna. Herr Torsten Andersson påpekade, enligt min mening mycket riktigt, att när det var möjligt för socialdemokraterna en gång i världen att ingå en koalition med det då rätt konservativa bondeförbundet, så borde det finnas rätt goda möjligheter för de borgerliga partierna att komma sams nu. I det sammanhanget påpekade emellertid statsministern att man i samarbetet inte sköt några ärenden åt sidan och att båda parter fick igenom sina väsentliga frågor.

Jag lade märke till att statsrådet Palme under debatten satt bakom statsministern och vid kanonaderna tjänstgjorde — såsom jag tror det heter på artillerifackspråk — som viskare. När det gällde denna speciella fråga hade han emellertid ingenting att säga.

Jag har kanske tidigare nämnt det här i kammaren, men jag vill påminna igen om att statsrådet Palme i en debatt i fjol påstod att det utomordentligt goda samarbetet i koalitionsregeringen mellan socialdemokrater och bondeförbundare berodde på att bondeförbundarna egentligen inte hade någonting att säga till om, eftersom statsminister Erlander såg till att de höll sig ordentligt i skinnet och inte hoppade av spåret. Jag tycker att excellensens uttalan-

de och statsrådets uttalande inte går riktigt ihop.

Vi lade väl alla märke till att statsministern förklarade att misslyckandet i Norge berodde på splittringen mellan de s. k. arbetarpartierna där. När sedan herr vice talmannen Strand för en stund sedan var uppe här sade han att statsministern bara till dels hade rätt — valnederlaget berodde visserligen till en del på splittringen, men det berodde i minst lika hög grad på att de samarbetande borgerliga partierna hade begagnat sig av valtaktik. Han redogjorde närmare för hur man på olika håll hade gått till väga.

Det ger mig anledning att ställa den frågan om inte partierna har rätt att vara taktiska i samband med ett val. Vid ett val avser man väl dels att vinna röster och dels att vinna mandat. Man bör väl då ta till vara de möjligheter som finns inom vallagens gränser för att nå fram till det bästa resultatet. Jag fick nästan det intrycket att herr Strand förebrädde de borgerliga partierna för att de hade vidtagit de här åtgärderna. Man hade en känsla av att valtaktik naturligtvis aldrig förekommer inom socialdemokratien.

Efter dessa utläggningar kanske jag, herr talman, skall övergå till den fråga som jag sade att jag egentligen hade begärt ordet för.

Den som har haft förmånen, och man måste väl också säga bekymret, att arbeta i den svenska pressen i mer än 45 år, därav ett 40-tal år som redaktionschef, borde väl egentligen vara så pass härdad att han inte längre över huvud taget skulle förvåna sig över någonting. Han borde ju ha varit med om det allra mesta, och han borde, om han som jag har lämnat den aktiva tjänsten och har haft ett halvt år på sig att se tillbaka på sin tidningsmannatid, också ha gjort klart för sig att s. k. sanningar och s. k. sensationer är begrepp som ter sig mycket olika beroende på vem som ser på dem och inte minst från vilket håll man vill betrakta dem.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Trots dessa erfarenheter måste jag erkänna min yrvakna förvåning över den s. k. lögn och sensation som under de senaste dagarna har kostat så mycken trycksvärta och så många feta rubriker i vissa tidningar och som också har kostat så mycket utrymme i radio och TV. Med bästa vilja i världen kan jag inte förstå hur en stor och lång och slagkraftig herre som vår statsminister plötsligt kan förvandlas till en liten känslig prinsessa som ropar och klagar i högan sky därför att han har råkat ut för en »ärta». Den våldsamma indignationen, de häftiga känsloutbrotten och det uppjagade tonläget, som ju var mycket aktuellt i dagens debatt, kan för den oinvigde tyda på att den krutbrännande statsministern varit utsatt för en lömskhet utan motstycke i den svenska pressens historia. En del av pressens män har hojtat med, precis som om de aldrig upplevt något liknande, precis som om just i deras alster aldrig den minsta lilla ansats till sammanblandning av referat och politiska kommentarer förekommit, precis som om deras oskyldiga ögon för första gången hade skådat den journalistiska synden i all dess nakenhet.

Det må, herr talman, förlatas mig att jag finner hela den indignationskarusell som snurrat den sista veckan närmast skrattretande. Inte därför att jag tycker att tidningsfolk är skojare i största allmänhet; tvärtom tror jag att den svenska pressmoralen är minst lika god som någon annan i världen. Men ingen är fullkomlig, ingen kan — allra minst i ett så hetsigt och pressande yrke som tidningsmannens — undgå ett missstag eller ett missöde. Det är inte bara tryckfelsnisse och ombrytarnisse som härjar i tidningarnas spalter. De egna misstagen, den egna viljan att ge sina känslor utlopp och en överladdad ambition kan också sätta sina spår i spalterna. Det är därför som jag är i det närmaste road av detta enligt min mening fantastiska försök att göra en stor skräckinjagande rovfågel av ett litet

dun. En forskare som gick till verket för att spåra upp de fall i svensk press då man brustit mot den onekligen goda regeln att skilja på referat och kommentar, på nyheter och på propaganda, skulle inte behöva anstränga sig över hövan för att finna så många dun av den här typen att han skulle få fyllnad till en riktigt präktig dunkudde, om inte rentav ett så mjukt och behagligt bolster att inte ens en prinsessa skulle känna ärten som låg inunder. Min långa erfarenhet säger mig dessutom att jag inte behöver bli förvånad om denne forskare hittar lika många dun i den socialdemokratiska pressen som i den borgerliga.

Det kanske har varit ännu fler syndare tidigare än vad det är nu, men låt mig anföra ett mycket aktuellt exempel. Så sent som i fredags, alltså för fyra dagar sedan, avlyssnade jag en skatte- och skoldebatt. Jag var naturligtvis intresserad av att på lördagen läsa vad tidningarna hade att säga om debatten.

Utan att på något sätt överdriva vågar jag påstå att den socialdemokratiska tidningens återgivande på nyhetssidan inte hade mycket med ett referats sakliga redogörelse för verkligheten att skaffa, utan desto mer var ett uttryck för en trogen själs politiska trosbekännelse. Det överraskade mig inte det minsta — jag tror också att alla tidningsmän med några års erfarenhet i yrket mycket väl känner igen företeelsen.

Man blir också förvånad att inte statsministern, som under årens lopp haft ett så slitigt umgänge med pressen, lagt märke till denna företeelse och därmed kunnat bespara sig de senaste dagarnas sinnesrörelse.

Jag måste verkligen fråga mig, varför man försöker blåsa upp en tidningsskandal av något som så ofta förekommit och alltjämt förekommer i svensk press. Vi måste, som det heter hos deckarförfattarna, söka finna ett motiv. Och det är ju i detta fall inte så svårt utan ger sig tvärtom självt, eller

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

rättare sagt: statsministern ger gratis och omgående motivet. Om vi fick ett tidningsmonopol, om pressen blev likriktad och alla blad levererade samma skära fjun skulle det fria ordet förstumas och de arma medborgarna matas med vilseledande uppgifter — det är, kort uttryckt, statsministerns tankegång. Och därmed är man framme vid slutledningen: alltså är statligt pressstöd till medborgarnas skydd och till den ovanskliga sanningens försvar en nödvändighet!

Jag tror att statsministern är övertygad om att varje folk, det svenska folket inte undantaget, har den statsminister det behöver och helst vill ha. Ibland blir det ju inte så som i Norge. Där försvann herr Gerhardsen, och talmanen kanske förlåter mig om jag på norrländska säger att »man tog b(B)ort'en». Men det folk helst vill ha gäller inte bara statsministrar utan kanske i ännu högre grad andra ting, exempelvis tidningar. Man prenumererar på den tidning som man helst vill läsa — och märkligt nog tycks det inte generera folk att ur bladen faller ett eller annat fjun, eller skall vi säga som statsministern tydligen i det här fallet menar: ett och annat hår av den politiske hin. Folk tycks inte upptäcka att det finns rena, goda, välkammade och slätslickade blad, som aldrig faller någonting annat än dystra tårar över sin egen oförmåga. Kanske beror detta till en liten del på att folket, liksom den gamle munken i Skara, tycker att den gode inte är så god som själv han tror i sitt övermod, utan att det finns syndare på olika håll; kanske har man sett både hår och dun och fjädrar falla.

Bakom den otroliga lidelsen i de senaste dagarnas debatt ligger alltså, såvitt jag förstår, med till visshet gränssande sannolikhet en önskan att övertyga sig själv och i all synnerhet det svenska folket om att ett statligt pressstöd är av högsta nöden om inte sanningen skall förkvävas. Metoden vittnar om att det är en skral sak man

kämpar för. Den kan helt enkelt inte försvaras. Uppriktigt sagt tror jag inte heller att medicinen skulle göra någon mer allmän nytta — vi saknar ju ingalunda exempel på hur årligen många miljoner pumpas in i tidningsföretag utan annat märkbart resultat än att upplagan ytterligare krymper. Pengar verkar det förvisso inte. Naturligtvis kan inte en tidning leva utan inkomster. Men att den lever av sig själv, så att den får inkomster, har helt andra orsaker.

En är alldeles uppenbar, men jag avstår från att i detta sammanhang avslöja den och nöjer mig med att konstatera, att den inte har med statligt pressstöd att göra.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Har man nyligen besökt några av utvecklingsländerna och där konfronterats med problem, som för oss hör en svunnen epok till, måste man för det första konstatera att vi bor i ett fritt land där demokratien fått utvecklas till gagn för alla, för det andra ge ett erkännande åt och uttrycka en spontan beundran för de människor, som vikt sitt liv till det godas tjänst, och för det tredje uttrycka en ännu mera grundmurad uppfattning om att vi har råd att ge mer åt utvecklingsländerna utan att kalla det för offer; anledning torde finnas att nästa år motionsvägen återkomma med förslag syftande till ytterligare hjälp åt behövande människor. Skulle man våga sig på en värdering av hur vi bäst använder samhälleliga och andra medel för detta syfte, måste missionen få en prioriterad ställning.

Herr talman! Mot den gjorda inledningen kan våra egna inrikespolitiska problem te sig mindre betydelsefulla. För att kunna göra en mera helhjärtad insats måste vi dock även själva vidareutveckla. I fråga om vårt eget land är nog verkligheten sådan, att såväl det allmänna s. k. väståndet som fördel-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

ningen av produktionsresultatet människor och grupper emellan inte på något sätt kan betraktas som en färdig produkt. Ibland får man den känslan att vi är övermodets vikingar. Vid högtidliga tillfällen, och dit får man väl även räkna en valrörelse, skryter man över välfärdsstaten. Socialdemokraterna försöker inbilla människorna, att vårt välstånd uteslutande beror på regeringens handlande. Verkligheten är ju den att arbetare, tekniker och ingenjörer i samverkan med ansvariga inom näringslivet har givit samhället en ekonomisk grund. I fråga om fördelningen är verkligheten den att man inte har lyckats förverkliga innebörden i orden solidaritet och samverkan.

Till leda har de flesta av oss hört statsministern beskriva välståndets Sverige med sin redogörelse för det ökade innehavet av bil, TV och sommarstuga. Varför detta glitter på fasaden? Innanför fasaden finns avbetalningskontraktet på bilen och TV-apparaten. Skuldsedeln på sommarstugan innebär ett lån, och den dag som låntagaren inte kan infria sina skyldigheter, står herr Erlander sig rätt slätt med sina välståndsrättigheter. När man vet att konsumtionskrediterna år 1961 — det är den senaste siffran man har — uppgick till 1 680 miljoner kronor — härav kommer 1 100 miljoner kronor på avbetalningsköp — och dessutom kan konstateras att den summan årligen ökar med mellan 100 och 150 miljoner kronor, måste det, såsom jag ser det, vara ett svagt argument från statsministern att taga nämnda förebild som intäkt för ett ökat välstånd i vårt samhälle.

De lägre inkomstagarnas svårigheter har under den senaste tiden blivit alldeles speciellt utsatta för intresse. Vem har aktualiserat denna fråga just nu? Jo, företrädare som tidigare i handling inte har visat något över hövan stort intresse. Centerpartiet har tidigare såväl i motioner som i interpellationer tagit upp dessa människors svårigheter. Vid dessa tillfällen tycks den stora upp-

giften för vederbörande statsråd ha varit att försvara den procentlönepolitik som har ägt rum och som har inneburit att — låt mig kalla dem så — B-lönelistarna hela tiden har erhållit en större andel av solidariteten.

Den allmänna löne marknaden regleras medelst avtal. Avtal är ju heliga och bör därför hållas. Även den årligen förekommande dolda löneglidningen, som i och för sig är av ondo, har favoriserat det högre inkomstskiktet. Man är från fackligt håll — hoppas jag — medveten om den ogynnsamma utveckling som har ägt rum. Men vill man på ett realistiskt sätt angripa problemen?

Ett sätt att finna en lösning har förts fram. Lösningen skulle vara att med storföretag skapa möjligheter för en annan lönepolitik. Det finns väl ingen — allra minst bland företagarna själva — som motsätter sig en nödvändig och vetlig rationalisering. Att tro att denna lösning skulle vara något av ett »Sesam, öppna dig» torde dock få anses överdrivet och utgör nog snarare ett exempel på de obotfärdigas förhinder. Det finns andra vägar att beträda för att göra de mindre företagen lönemässigt bärkraftiga. Det är så mycket mera nödvändigt om man tror, att vi i ett utvecklingssamhälle såsom vårt är beroende av alla typer av företag. De andra vägar som jag här talar om bör vara: för det första en företagsvänlig skattepolitik, för det andra en annan ränte- och finanspolitik och för det tredje en ekonomisk politik, som tar hänsyn till ett bevarat penningvärde.

Ett realistiskt första steg mot en löneutjämning via lagstiftningen skulle ju vara att effektuera centerpartiets krav på avskaffande av lönedyrortsgrupperingen. På skatteområdet har vi tagit bort ortsgrupeeringsorättvisan. Det är hög tid, som vi ser det, att man även tänker rätt och fort i fråga om löneortsgrupperingen. Låt mig sedan få hoppas att staten, landstingen och kommunerna vid kommande löneförhandlingar visar vägen och tar nödig hän-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

syn till de lågavlönade grupperna. Den service som samhället i tjänande syfte ger skall betalas i förhållande till de krav som folk ställer. Räkningen utgöres av direkta och indirekta skatter. Att kräva reformer, eller att som skett i dag modifiera kraven något, och samtidigt lova skattesänkning är en omöjlig och orealistisk akrobatik. Vad man än köper — det må röra sig om varor eller tjänster — har man betalnings-skyldighet. Den avvägning som måste göras är hur stor del av totalbudgeten som skall skattefinansieras och hur stor del som vid ett givet tillfälle anses böra lånefinansieras.

Centerpartiet har hävdad och hävdar fortfarande statsbudgetens betydelse som konjunkturpolitiskt instrument. Även om man kan konstatera att en ekonomisk bedömning och vidtagande av åtgärder är betydligt lättare att göra i en lågkonjunktur, kan man inte undgå att vara kritisk mot finansministerns ekonomiska politik under de senaste åren, nämligen att underbalansera budgeten i ett överhettat klimat och överbalansera den i ett svalare. Dessa motsärförhållanden har inte ingett och inger inte det förtroende som säkrar en önskvärd ekonomisk utveckling. Ibland tror man att regeringen Erlander bedriver sin ekonomiska politik i spekulativt syfte. Man lurar arbetare och löntagare nettolönemässigt, och även spararna blir lurade. Regeringen kan på så sätt lättare, om än måhända inte lika redbart, genomföra olika reformer. Det vore förunderligt om svenska folket i fortsättningen skulle finna sig i en sådan behandling.

Sedan, herr talman, vill jag säga några ord om det ränteläge som vi har för närvarande. Över diskontots förändringar sägs det — och det bör vara så — att riksbanken är enväldig. Även om riksbanken skall vara en från regeringen fristående institution, så kvarstår det faktum att Kungl. Maj:t tillsätter ordförande. Med den intensiva ambition som finansministern har kan man taga

för givet att den indirekta påverkan som kanske göres har en avgörande betydelse för ränteläget.

Dagens ränteläge kan betecknas som katastrofartat. Man får gå tillbaka mer än 30 år för att finna samma ränteläge. Är denna utveckling riktig? Jag vill personligen svara ett obetingat nej. Den tvångsmässiga förändringen i fråga om den totala kreditgivningen har helt förändrat dagens kapitalsituation. Detta innebär att en diskontoförändring inverkar bara på cirka 50 procent av kreditvolymen. Detta för med sig att en förskjutning av räntan uppåt slår hårt på fåtalet. Även härvidlag är det de låga inkomsttagarna som drabbas hårdast. Vi har från centerpartiet gång efter annan påtalat dessa missförhållanden. Finansministern är passiv och ingenting händer.

Sedan vill jag, herr talman, även om vi inte står inför ett nytt budgetår, säga några ord om skatterna, alltså de finansieringsmedel som vi har att använda oss av. Vi har i vårt samhälle accepterat en långt gående samhällsservice. Om de stora huvudtitlarna — försvars-, social-, ecklesiastik- och kommunikationshuvudtitlarna m. fl. — råder i stort sett enighet. Utgifterna skall täckas med motsvarande inkomster. Låt mig mycket komprimerat presentera centerpartiets inställning till utvecklingstakten och betalningsskyldigheten.

För det första en saklig politisk bedömning av den service som samhället skall sköta.

För det andra skatt efter bärkraft. I detta stycke återkommer jag till de låga inkomsttagarnas skatteförmåga. Även om vi är medvetna om det beslut som värriksdagen fattade — jag tänker på det kommunala schablonmässiga skatteavdraget — finns det här fortfarande mycket att göra.

För det tredje bör lika tjänster i görigaste mån betalas lika, oavsett var individen är bosatt i vårt samhälle. I det sammanhanget ingår den kommunala skatteutjämningen. Jag vill uttala den

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

förhoppningen att det system, som vårriksdagen har beslutat, skall utbyggas, så att den målsättning jag här talat om skall bli verklighet.

För det fjärde skall det ske en avvägning mellan direkt och indirekt skatt. I och med den justering av skatteskalorna som gjorts och förskjutningen mot indirekt skatt kan man väl säga att riksdagens samtliga partier har accepterat en linje som innebär ökat skatteuttag i form av indirekt skatt.

För det femte en företagsbeskattning — detta har jag delvis berört inledningsvis — som ger möjlighet för företagen att utvecklas.

För det sjätte måste — detta är det kanske inte minst viktiga — det skattemässiga utbytet av produktionsökningen följas upp bättre än tidigare.

Om vi frånser vårt politiska hemvist och studerar alla de åtaganden som vi gjort under de senaste åren och den automatiska kostnadsökning som dessa åtaganden för med sig, måste vi hoppas att den produktionsökning som vi nu har inte bara skall fortsätta utan till och med stegras. Vad som i den kommande statsverkspropositionen kommer att återfinnas av centerpartiets tidigare förslag och som sammanfaller med det som vi framfört i dag vet vi inte just nu. Vi kommer att noga pröva de olika regeringsförslagen och efter gjord bedömning framföra våra förslag. För att kunna förverkliga den politik jag förordat måste det till en större enighet på den borgerliga sidan. Det behövs större enighet för att få större sammanlagd styrka hos de partier som skall överta makten från socialdemokratien. Jag skall därför, herr talman, ägna mig något åt hur vi skall kunna stärka partierna. För att hålla ett starkt oppositionsparti i funktion fordras det i dag oändligt mycket pengar.

I debatten om stöd till partierna har man från många håll och kanske allra hårdast från vårt håll poängterat vikten av att det i en demokrati finns fria och oberoende partier. Genom det kans-

listöd och det partistöd som jag hoppas vi nu snart skall besluta om kan vi få möjligheter att göra partierna till de fristående instanser som de bör vara. I mitt eget parti har finansieringen skett genom höga medlemsavgifter. Man skall inte behöva gå vare sig till storfinansen eller till andra penningstarka mecenater. Ryggraden i vår demokrati måste vara de fria partierna. Inte minst ur den synvinkeln är det i ett demokratiskt samhälle en skyldighet att ge partierna goda arbetsvillkor.

Den demokratiska tradition och den demokratiska teknik som våra partier representerar tillhör det finaste och mest värdefulla i vårt demokratiska samhälle. Därför finns det anledning att uppmärksamma de olika dilettantmässiga aktioner som på olika håll sätts i gång för att påverka utvecklingen inom svensk politik. Jag syftar på de mer eller mindre privata samlingsjippon som frodas. Det står givetvis var och en fritt att arbeta för den partistruktur som han eller hon anser vara lämplig. Det är däremot helt i strid med de principer, som gjort vårt partisystem så fruktbärande ur demokratisk synpunkt, när dessa aktioner övergår till att bli valorganisationer eller något slag av parodi på politiska partier.

Ett politiskt parti har en demokratisk uppbyggd organisation med medlemsinflytande. Detta kommer till uttryck genom alla de kanaler som leder från den enskilde medlemmen till det högsta organet. De aktioner som nu florerar går utanför partierna. Medlemsinflytandet är inte garanterat. De som uttalar sig representerar kanske ingen mer än sig själva eller möjligen sig själva, ytterligare några personer och en tidningskoncern. Dessa i luften fritt svävande organisationer är en fara både för det demokratiska partiväsendet och för hela det samarbete som bedrivs på den icke-socialistiska sidan inom svensk politik.

Skall partier samarbeta, beslutar partiet och dess medlemmar genom sina

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

beslutande organ om detta. Inga andra organ kan göra det. Vill partierna inte samarbeta, så vill de inte, och därmed är den saken ur världen. Vill de samarbeta, beslutar stämmor och kongresser om det. Nu finns det emellertid god grund för samarbete på den borgerliga sidan. Det finns grund för ett realistiskt alternativ till den socialdemokratiska politik som jag tidigare kritiserat. Alternativet finns i centrum av det politiska fältet. Ett djupt gående samarbete mellan centerpartiet och folkpartiet har sedan länge bedrivits. Detta samarbete bedrivs *inom* partierna. De samarbetsorgan som finns är utsedda efter beslut av respektive organ inom partierna. För centerpartiets del är det den högsta instansen, partistämman, som beslutat detta.

Samarbetet mellan mittenpartierna har fått till följd att väljarna på oppositionssidan har upptäckt var alternativet till den socialistiska politiken finns. Samarbetet, som pågått nu i flera år i riksdagen, har lett till att vi här kunnat presentera vissa gemensamma handlingslinjer som ett resultat av de olika samarbetsorgan som tillsatts. I sammanhanget vill jag poängtera att de valtekniska frågorna bara är en liten del av det stora samarbetsproblemet.

Resultatet av samarbetet inom oppositionen får inte bli, att det stora alternativet får drag som innehåller högerpolitik. Mittenalternativet skall vara vänsterborgerligt, radikalt och med klart progressiv inriktning. Det högerparti vi nu har — det är möjligt att det kommer att ändra sig — kan inte tillfredsställa den moderna människans krav på ett realistiskt framstegsvänligt alternativ till den socialdemokratiska koncentrationspolitiken. Jag förstår att många av dem som tidigare röstat på högern inte längre vågar göra detta.

De stora grupper som är på väg från socialdemokratien till ett borgerligt alternativ vill ha en politik som tar avstånd från den socialistiska dirigerings-

politiken. De vill ha en politik som grundar sig på en modern ideologi med framsteg, socialt ansvar för den enskilde och samhället och med både frihet och trygghet för människorna. Detta kan ett mittenalternativ ge.

Under de överläggningar vi haft har jag kommit till insikt om att det är möjligt att gå mycket långt i fråga om samarbetet. Vi bör göra det, och väljarna kräver det. Då kan vi också förverkliga den politik som vi under de senaste åren gemensamt utformat inom dessa två partier. Vi är beredda att ta ansvaret. Vi vill förverkliga detta, om så påfordras, i regeringsställning — i en center-folkpartiregering.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr DAHLEN (fp):

Herr talman! Först ber jag att få ansluta mig till vad herr Sundin sade beträffande möjligheten att åstadkomma ett realistiskt alternativ till den socialdemokratiska politiken. Det var inte utan att man när man hörde herr Erlander på förmiddagen hade ett intryck av att hela frågan om regeringsinnehavet verkligen för honom är en mycket aktuell fråga, och man kan förstå detta.

Herr talman! Sedan skall jag bara be att mycket kort få beröra ett par andra problem.

Länsdemokratiutredningen har presenterat en del av sitt arbete, avsnittet om det kommunala valsambandet. Jag skall, herr talman, inte diskutera den sidan av saken. Jag vill bara konstatera att den socialdemokratiska pressen har varit anmärkningsvärt tyst när det gällt att kommentera vad dess egen majoritet har åstadkommit i denna utredning, och jag kan i någon mån förstå denna relativt stora tystnad. Man har haft en pliktskyldig ledare, där man ungefär har upprepat den ställning man tidigare gett till känna — antingen negativism

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

till herr Erlanders valsamband, neutralitet eller instämmande i majoritetens tankegångar. Något mer har det inte blivit och jag förstår att splittringen inom socialdemokratiska partiet beträffande valsambandet fortsätter med full styrka. Nu lär det ju komma en skrift från socialdemokratiska partiet eller möjligen från herr Erlander själv påstås det. Vi får väl se vad som då kan hända.

Herr talman! Det är en helt annan sida av de direktiv som vi hade i länsdemokratiutredningen som jag skulle vilja beröra med ett par ord. Det fanns från partiernas sida vid denna tidpunkt förra året ett mycket stort intresse för att det skulle finnas en möjlighet att reformera vårt svenska styrelseskick så att länsorganen skulle få väsentligare uppgifter. Från centerpartihåll väcktes i januari 1964 en för dem som är intresserade av en utveckling av denna karaktär mycket intressant motion, där man t. o. m. talade om en länsparlamentarism. Förra hösten föreföll det som om alla partier skulle vara intresserade härav. Det är mycket glädjande att fortfarande kunna ha hoppet kvar att något skall ske. Jag är en varm anhängare av en utveckling, där t. ex. en del statliga organ på länsplanet kan överföras att bli av landsting eller om vi skall kalla det länsparlament utsedda organ, och att den kommunala självstyrelsen på länsplanet verkligen skall få det erkännandet som den gör skäl för. Där uträttas ett utomordentligt intresserat och kunnigt arbete. Jag tror att det ur demokratiens synpunkt skulle vara värdefullt att de beslutande organ, som nu har statskaraktär på länsplanet, kommer närmare folket i länet genom att bli länsorgan och att landstingen får utse dem.

Men, herr talman, det finns här en viss kollision mellan två olika utredningar. Det visste man när man tillsatte länsdemokratiutredningen. Då fanns redan en annan utredning, som hette länsförvaltningsutredningen. Men sedan man nu har fått reda på hur långt läns-

förvaltningsutredningen kommit i sina funderingar — den har suttit i fyra år — måste jag säga att det finns en viss risk för att arbetet på en utvidgad länsdemokrati skall stoppas upp just genom att två olika kommittéer sysslar med dessa frågor. Jag hoppas att ingen skall ha intresse av att arbetet stoppas upp. Enligt den redogörelse som vi fått har länsförvaltningsutredningen kommit mycket långt i sina överväganden, och detta är naturligt eftersom den har hållit på så pass länge. Då uppkommer frågan: Hur skall man se till att arbetet inte skall stoppas upp på grund av att det är två olika kommittéer som i stort sett har samma uppgifter och samma problem att lösa? Det finns en viss risk, om man inte åstadkommer en samordning. Därför skulle jag vilja fråga justitieministern — jag hoppas frågan skall komma fram till honom — om han inte skulle vilja ta upp en diskussion med inrikesministern på denna punkt. Det är justitieministern som har tillsatt länsdemokratiutredningen och inrikesministern som tillsatt länsförvaltningsutredningen. Hur skall man göra för att detta arbete skall gå framåt på snabbast möjliga sätt? Man kan tänka sig olika vägar. Man kan föreslå att kommittéerna helt enkelt slås ihop. Man kan också tänka sig — liksom när det gäller utredningarna om socialstyrelsens och medicinalstyrelsens framtida gestaltning — att dessa två kommittéer får arbeta gemensamt under vissa förutsättningar och att det kommer ett gemensamt förslag därom. Man kan också avskaffa den senast tillsatta kommittén, alltså länsdemokratiutredningen, eventuellt i samband med att länsförvaltningsutredningen får något vidgade direktiv, om det skulle visa sig vara nödvändigt. Jag har själv ingen möjlighet att ha en alldeles bestämd mening om vilken av dessa utvägar som bör beträddas, men jag föreställer mig att man inom regeringen borde vara intresserad av att undersöka hur man skall gå till väga.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Det måste vara orimligt att två kommittéer har två så likartade uppdrag. Man visste en del om detta redan när länsdemokratiutredningen tillsattes förra hösten. Men denna utredning tillkom ju under alldeles speciella förhållanden. Partierna hoppades att länsdemokratiutredningen skulle bringa författningsfrågan i dess helhet ut på något sätt börja rulla igen. Det hade nämligen onekligen inträtt ett stillestånd. Genom det splittrade resultat länsdemokratiutredningen kommit med har frågan dock inte rullat vidare, utan stilleståndet kanske är ännu mera markant. Det är en sida av saken som jag inte skall gå in på nu. Det blir andra tillfällen att diskutera den.

Jag skulle alltså vilja uppmana justitieministern att verkligen ta upp ett resonemang med inrikesministern om den av mig berörda problematiken. Jag fortsätter nämligen att hoppas att det finns ett positivt intresse för att snabbt lösa länsdemokratifrågan.

Förenta Nationerna och den utrikespolitiska situationen har här berörts i en rad anföranden, och det är mycket glädjande. Läget i svensk utrikespolitisk debatt var ju under några år det att Förenta Nationerna inte diskuteras så mycket. Det är klart att organisationen har många fel och brister och har kommit till korta oändligt ofta. Ändå är FN, om man nu skall bedöma situationen realistiskt, den enda fredsorganisation som man kan ha någon förhoppning om skall kunna verka i besvärliga lägen — och sådana har vi ju gott om.

Om Förenta Nationerna skall ha möjlighet att även i framtiden spela en roll, och helst en större roll, måste människorna i de olika nationerna verkligen uppleva organisationen som någonting nödvändigt. Det räcker inte med att de som sysslar med dessa frågor försöker göra det mesta möjliga av Förenta Nationerna. Regeringarna måste verkligen ha folken bakom sig. Det är därför absolut nödvändigt att största

möjliga kunskap om denna internationella organisation förs vidare.

Det måste sägas att den svenska pressen, radio och TV verkligen ägnar sig åt denna upplysningsverksamhet, ofta med stor energi och mycken skicklighet. Det är emellertid klart, herr talmän, att så sker framför allt i de stora krissituationerna. Det är då det kan bli stora rubriker i tidningarna eller huvudnyheter i Dagens eko eller Aktuellt. Jag vet också att man inom föreningar och inom skolvärlden sysslar mycket med dessa frågor.

Det utförs emellertid också vid sidan av det som ger de stora rubrikerna inom Förenta Nationerna och alla dess underorgan, ett arbete som är av utomordentligt stor betydelse. Inte minst inom u-landsarbetet försiggår ett intensivt arbete för att praktiskt och konkret, visserligen med små steg men ändock steg, föra de underutvecklade länderna framåt. Jag kan som exempel nämna det handelspolitiska arbetet som tagit ny fart. Jag tror det är önskvärt att det här finns möjlighet att sprida ytterligare kunskap. Det finns en utredning, som tyvärr inte alls har uppmärksamrats i detta sammanhang. Utrikesministern tillsatte en utredning med uppgift att undersöka och komma med förslag om sättet att sprida kunskap om Förenta Nationerna. Den utredningen publicerades för någon månad sedan. Jag skall inte gå in på förslagens detaljer, men jag konstaterar att det är angeläget att utrikesministern lägger fram förslag till nästa års riksdag om ökade möjligheter att sprida kunskap om det arbete som utföres i Förenta Nationerna.

Vi kan ha aldrig så mycket kritik att framföra mot denna organisations arbete, men jag upprepar att vi inte har någon annan möjlighet att under något så när ordnade förhållanden försöka skapa det som alla människor innerst ändå hoppas: en värld — jag vågar kanske inte säga i fred — som har fredligare förhållanden än den nuva-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

rande. Ordet fred är ju, herr talman, ett så stort ord att man på något sätt inte vill ta det i sin mun. Det förefaller ju som om det skulle vara mycket avlägset att komma fram till ett sådant läge.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga ett uppskattande ord om en sak som har utträttats från utrikesdepartementets sida. I vårens utrikesdebatt föreslog jag att man skulle göra en faktsammanställning om förhållandena i Sydvästafrika. Jag föreslog detta just för att försöka exemplifiera att det verkligen behövs ökad kunskap om utrikespolitiska förhållanden, inte minst i samband med Förenta Nationernas arbete. Sydafrika och dess annektering av Sydvästafrika är ju en lika gammal som farlig tvistefråga, men något pacificerad just för ögonblicket, därför att den nu ligger inför Internationella domstolen för avgörande. Den dom som där kommer att avkunnas, kommer relativt snabbt skulle jag förmoda, och därefter kan hela frågan om Sydvästafrika blossa upp. Vi har alltså inte bara problemen i Syd-Rhodesia, utan på andra sidan av Afrika finns också problemet Sydvästafrika. Vad som kommer att hända, vågar jag verkligen inte ha någon mening om. Det enda man med säkerhet kan säga är, att det område där det för närvarande föreligger utomordentligt stora risker för världsfreden är just den delen av vår värld. Det är därför glädjande att denna faktsammanställning angående sydvästafrikafrågans behandling i Förenta Nationerna har gjorts. Enligt vad jag hört kommer utrikesdepartementet inom kort också att publicera en liknande aktsammanställning beträffande Sydafrika. Jag ber att få uttala min tillfredsställelse häröver.

Herr Sundin var i sitt anförande inne på en rad olika saker som jag har mycket lätt att instämma i. Han yttrade sig bl. a. om u-landsarbetet. Jag hade förmänen att tillsammans med en rad andra av riksdagens ledamöter besöka

Östafrika, och det var en mycket intressant resa. Jag fick samma intryck som herr Sundin, att det verkligen går att satsa mer från svensk sida på u-landsarbetet, inte minst på de frivilliga organisationerna — missionernas verksamhet och föreningen Rädda barnen och andra som verkar därnere. De har haft en stor förmåga att för mycket låga kostnader uträtta utomordentliga saker. Men även det arbete, som bedrivs i statlig regi, måste väcka vårt intresse i större utsträckning än som hittills varit fallet. Liksom herr Sundin hoppas jag att det nästa år skall bli möjligt att mera konkret framlägga en plan för hur den svenska u-landshjälpen bör utformas under de närmaste åren.

I detta sammanhang skulle jag gärna vilja rikta en fråga till finansministern. Under de senaste timmarna i dag har ju statsrådsbänkarna stått tomma, men det kan trots detta vara lämpligt att rikta en del frågor — den debatt vi i dag för är ju i första hand en diskussion mellan regering och opposition. Denna debatt blir nu i vissa fall något ensidig, men det bör inte hindra att frågorna ställs.

Det har från näringslivets sida vid upprepade tillfällen uttryckts en förhoppning om att det skulle kunna åstadkommas en garanti för de investeringar, som näringslivet gör i u-länderna, alltså en investeringsgaranti. Senast i våras skrev Sveriges industriförbund till statsministern om detta. U-länderna begär mycket ofta att olika länders industrier, bl. a. svenska industrier, skall investera i u-länderna — det är det bästa sätt man kan tänka sig att få användning för sina råvaror och att få producera det som man behöver i det egna landet. Det är mycket glädjande att även svensk industri är intresserad av detta och gör stora insatser i många fall, men det är klart att svenskt näringsliv då tar stora risker. Nu har riksdagen vid ett par tillfällen uttalat, att näringslivets krav på vissa garantier, ett slags försäkringssystem, verk-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

ligen borde tillgodoses. Enligt vad som stod i tidningarna för någon tid sedan var finansminister Sträng i Washington och diskuterade dessa frågor. Jag hoppas att det intresse som jag förmodar att herr Sträng visat för saken — jag utgår ifrån att han inte bara åhört vad som sagts — skall resultera i ett förslag till nästa års riksdag. Om det dröjer med en lösning av frågan om garantier för u-landsinvesteringar på internationell grund, kan jag inte förstå, varför vi i Sverige inte själva skulle kunna vidta sådana åtgärder — andra länder har redan gjort det.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Jag har ett enda ärende i denna debatt, och det gäller den grupp löntagare som inte hinner med i vår överhettade högkonjunktur. Det är många som talar om de lågavlönades problem, och de som talar tillhör i de flesta fall de högavlönade. Samvetet blir kanske litet lättat, om de talar om problemet, men det de berör hoppas nog fortfarande på litet mera av handling.

Upprinnelsen till vad som i denna fråga här förekommit är det socialdemokratiska motionspar, som väcktes den 12 januari och som så småningom efterföljdes av andra partimotioner. Jag medger att problemet är stort och att det har många aspekter och att vi kan närma oss problemet på många sätt. Det ligger därför nära till hands att från början ta in hela komplexet i den av riksdagen begärda utredningen, och vi får räkna med att den blir både omfattande och tidsödande.

Det talas nu så mycket om inflationen och småspararna, och det talas om stimulerande lönesättning. Det har i dag talats om sambandet mellan inflation, skatt och löner. Vissa intresseorganisationers representanter talar om att standardrelationerna har försämrats under de senaste åren o. s. v. Jag utgår i mitt

resonemang från det enkla faktum, att om vi har en produktionsökning på ca 4 procent varje år, är det ju endast ett teoretiskt resonemang att alla kan få en fyraprocentig standardökning. Det är helt omöjligt att alla kan få mer än det finns utrymme till — mer eller mindre höga nominella löneökningar ändrar ju ingenting i detta resonemang. Jag utgår också ifrån att om de sämst avlönade skall ha en större standardlyftning relativt sett, måste andra få mindre relativt sett. Någon annan utväg lär inte finnas.

Jag kommer då till frågan hur vi skall angripa problemet. En utredning är beställd av riksdagen, och vi vet att det tar lång tid innan några resultat kan redovisas. Vad vi däremot redan nu kan göra, och till och med är skyldiga att göra, är att ge de löneskapande organisationerna det statistiska instrument som erfordras för att få en samlad överblick över hela lönefältet. Redan i allmänna beredningsutskottets utlåtande, som antogs av vårriksdagen, talades om behovet av en enhetlig och jämförbar statistik. Vi vet att alla diskussioner om avtal till stor del är relationsdiskussioner. När vi då inte ens har en jämförbar lönestatistik vet vi också att det inte kan bli några helt sakliga diskussioner löntagargrupper emellan. Vi har ju en byrå, som sysslar med statistik, och jag tror att en del av de publikationer vi får därifrån är mindre nödvändiga än den statistik jag här talar om.

Herr talman! Jag hemställer allvarligt till de ansvariga om gehör för dessa synpunkter, nämligen att så fort som möjligt få en samlad enhetlig och fullt jämförbar statistik. Den kan göras snabbt utan att man behöver avvakta resultatet av den beställda utredningen. Problemet är ju inte löst med den statistik jag här efterlyser, men ett genomförande av mitt förslag kunde kanske hjälpa till att få hjul på den gamla låg-lönekarren.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! I likhet med flertalet föregående talare på oppositionssidan skall jag något uppehålla mig vid frågan om den fortgående penningvärdeförsämringen. Jag delar åsikten att inflationsbekämpandet är det centrala problemet i svensk politik av i dag. Inga ansträngningar, inga vägar får här lämnas oprovade.

Först vill jag med all vördnad för hans höga ämbete med några ord vända mig emot hans excellens statsministern och något syna hans ekonomiska förkunnselse i sömmarna.

Statsministern medgav självfallet — han kunde inte göra annat — att inflationen är ett bekymmersamt problem som kräver uppmärksamhet. Men han bagatelliserade å andra sidan problemet med argument som jag tyckte gick stick i stäv mot varandra.

För det första menade statsministern att inflationen egentligen inte är så värst stor. Han godtog visserligen att försämringen innevarande år prisstatistiskt sett utgjorde 6 procent men gjorde å andra sidan gällande att denna siffra icke gav ett rättvisande uttryck för den reella försämringen. Till en början var 2,6 procent att hänföra till höjningen av omsättningsskatten och 1 procent utgjorde offentliga taxehöjningar. Statsministern trollade alltså redan i första omgången bort 3,6 procent såsom inte hörande hit. Sedan trollade han bort ytterligare 0,5 procent såsom hänförligt till utifrån kommande pristegringsimpulser, för vilka den svenska regeringspolitiken inte kunde göras ansvarig. Kvar stod då, om jag fattade statsministern rätt, en penningvärdeförsämring av cirka 1,8 procent, och det tyckte han av allt att döma inte var något nämnvärt att anklaga regeringen för. Det var ingenting att gruffa om över huvud taget. Härefter hänvisade statsministern ytterligare till att flertalet utländska länder hade en större penningvärdeförsämring än vi. Han menade tydligen att om de andra också

försyndade sig så var vi i ganska gott sällskap.

Jag tror inte att man kan jonglera med procentsiffrorna på det sätt som statsministern här gjorde. Det avgörande måste vara med vilken procent den allmänna prisnivån faktiskt stiger. Det är det som den enskilda människan känner i plånboken. Endast i den mån stegringen av den allmänna varuskatten motsvaras av en direkt sänkning av den direkta skatten kan man här göra en motsvarande nedjustering av de 6 procenten. Denna sänkning av den direkta skatten kan på sin höjd röra sig om 0,5 procent — jag tror knappt att det rör sig om så mycket. I övrigt är prishöjningarna ett uttryck för den utveckling som i realiteten har ägt rum. Vad de offentliga taxorna angår så måste väl deras stegring om något vara ett uttryck för inflationen.

När det gäller utlandet måste jag hänvisa till att man i flertalet västeuropeiska länder satt in en målmedveten stabiliseringspolitik. Medan vi i Sverige för en restriktiv penningpolitik och en expansiv finanspolitik så söker man i utlandet att koordinera den ekonomiska politiken.

Statsministern återkom sedan till det sedvanliga argumentet att penningvärdeförsämringen är det pris som vi måste betala för den fulla sysselsättningen. Argumentet är felaktigt, vilket har påpekats många gånger. Det är ingenting som säger att i ett samhälle med brist på arbetskraft den fulla sysselsättningen måste betalas med inflation. Det är ännu mindre något som säger att den fulla sysselsättningen måste betalas med inflation av exakt 5 å 6 procent. Denna inflationsfilosofi är ihållig och falsk. Det är en deflation som vållar arbetslöshet. Inflationen kan också skapa en sådan. Området mellan 5 å 6 procent inflation och deflation är stort.

Var ligger då ansvaret för inflationen? Jo, det ligger uppenbarligen framför allt i den starka expansionen av den offentliga sektorn hos stat och kom-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

mun, där man envist har vägrat att rätta munnen efter matsäcken, d. v. s. efter tillgången på arbetskraft och kapital. Jag medger gärna att det är svårt att göra detta i ett dynamiskt samhälle. Utbyggnaden av samhällsinstitutionerna måste ske i någorlunda takt med den ekonomiska utvecklingen på andra områden. Det är emellertid de alltför vitt utsvävande ambitionernas politik, som har gjort att expansionen inte hållit sig inom ramen för de tillgängliga resurserna.

Jag hyser för min del den uppfattningen att behovet av en utbyggnad av vad nationalekonomerna med en modern term kallar samhällets infrastruktur, d. v. s. byggandet av gator och vägar, offentliga kommunikationsmedel, kraftverk, utbildningsanstalter och sjukhus såväl för stat som kommun, under de närmaste åren kommer att växa. Detta måste emellertid ske under oupphörligt hänsynstagande till de begränsade resurserna och under iakttagande av erforderlig sparsamhet med allmänna medel och under rationalisering av samhällsapparaten. Det finns dock till sist vissa gränser för vad skattebetalarna kan avstå till det allmänna.

Även när det gäller området för den medborgerliga tryggheten och säkerheten, socialpolitiken, måste en motsvarande återhållsamhet iakttagas, om penningvärdet skall kunna bevaras och den yttre och inre balansen i vår samhälls ekonomi upprätthållas. Inflationens baksida är kostnadsstegringarna, vilka äventyrar balansen. Näringslivets konkurrenskraft har till följd av dessa kostnadsstegringar tyvärr på vissa områden redan allvarligt försvagats, och detta måste man ha i tankarna. Risken är att vi kan komma i samma ekonomiska situation som England.

Det är med stor spänning som statsverkspropositionen i januari emötes. Stabiliseringen vinnes inte med skattehöjningar, så länge den offentliga sektorns expansion fortsätter som den gör.

Till sist vill även jag i fråga om han-

delspolitiken uttrycka mitt beklagande över att den fördragsvidriga engelska importavgiften alltför kvarstår samt att brobyggnaden mellan EFTA och EEC inte kommit närmare målet.

Med intresse vill jag konstatera att regeringen här synes ha fått en mera positiv inställning till europapolitiken än tidigare, möjligen sammanhängande med att de politiska inslagen i EEC synes komma att försvagas. Det var ett svalg befäst mellan statsministerns s. k. Metall-tal för några år sedan och hans tal på Gumaelius-träffen i Malmö för någon månad sedan. Regeringens nuvarande avvaktande hållning i fråga om EEC tycker jag nog är riktig, och man får väl se fram emot det utspel frampå vårsidan som handelsministern affischerat om.

Till handelsministern skulle jag slutligen vilja rikta ett par frågor rörande EFTA och EEC. Den ena frågan gäller 18-månadersregeln i artikel 19 i EFTA-konventionen, som innebär att man med majoritetsbeslut kan sätta ur spel av enskild stat vidtagna importreglerande åtgärder. 18-månadersperioden för den engelska importavgiften — som visserligen icke formellt men reellt kan hänföras till åtgärder av importreglerande karaktär — utgår den 27 mars 1966. Vad kommer då att hända? Kommer det att hända någonting alls? Troligen inte. Det är illavarslande att nästa möte, i Bergen i Norge, är utsatt att äga rum först i maj dvs. efter utgången av perioden.

Den andra frågan är följande: I Lisabon 1963 tillsattes en kommitté för att behandla den s. k. etableringsrätten inom EFTA. Har den kommitténs tillsättande lett till några konkreta resultat?

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Under förmiddagen var det i denna kammare en stor debatt mellan partiledare och gruppledare om ekonomi och inflation. Liksom herr

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Jacobsson vill jag säga ett par ord om detta.

Vid många tillfällen tidigare under låt oss säga de senaste 15 åren har man såsom i dag debatterat riskerna av den inflation, den mycket allvarliga försämring av penningvärdet, som fortgått år efter år. Nu går den i hastigare takt än tidigare. Vid alla dessa tillfällen har vi, som i dag, från regering och regeringsparti fått höra, att det inte är någon fara. Vad regeringen utträttat och tänker utträtta är som vanligt det bästa tänkbara. Även när det sker en så allvarlig penningvärdeförsämring som det blir under innevarande år, är den nödvändig och har inte kunnat undvikas. Många gånger förr har vi också fått höra från regeringen, att den har situationen i sin hand. Hur inflationsproblemet skall lösas får vi reda på i januari månad — det har vi fått löfte om i dag.

Ofta har vi under årens lopp fått höra, att vad som händer i vårt land är beroende av händelser på världsmarknaden. Många åtgärder har under årens lopp fått skylta som medel mot inflation, även om de verkat i motsatt riktning.

Man kan inte annat än dra slutsatsen, att vad som här händer sker med regeringens goda vilja. Men i vilken takt detta skall fortgå, om vi skall finna oss i fem, sex eller åtta procent i försämrat penningvärde under ett enda år och i fortsättningen — det är den stora frågan, som inte blivit besvarad i dagens debatt.

Även om jag inte har för avsikt att närmare gå in på de ekonomiska frågor, som redan ingående behandlats av partiledare och gruppledare i denna kammare, vill jag ändå ha sagt, att det nu är fråga om en inflation och ett allvarligt försämrat penningvärde som de flesta medborgare i landet känner en djup och allvarlig oro inför. De allra flesta medborgare i landet frågar: Vart skall denna utveckling leda hän? De frågar vidare: Vad tjänar det till med betydande löneökningar och ökade in-

komster när de ändå bara äts upp av en våldsam inflation? Det är beklagligt att det inte kan bli ett stort och allmänt intresse för att hejda inflationen.

Hans excellens herr statsministern hade i sitt stora inledningstal ett litet avsnitt, som jag tyckte var av särskilt intresse med hänsyn till de tankar jag fört fram vid olika tillfällen med avsikt att få ett minskat antal trafikolyckor, och därmed mindre antal offrade människoliv och mindre mänskligt lidande.

Statsministern gav, tyckte jag, ett litet löfte, som jag hälsar med tillfredsställelse, om att det skall bli mer polis för trafikkontroll, men statsministern drog enligt min mening en felaktig slutsats då han talade om att vi visserligen kan ordna en mera omfattande trafikkontroll men att detta kommer att kosta pengar som skattebetalarna kommer att få betala. Statsministern glömde bort att trafikolyckorna inte bara kostar mänskliga lidanden utan också stora materiella förluster. Hur många dyrbara dagar och hur mycket sjukhusvard blir det inte, och hur många förlorade arbetsdagar blir det inte på grund av dessa olyckor! Mig förefaller det att en starkare och bättre trafikkontroll inte leder till ökade kostnader för det allmänna, utan i stället till besparingar.

Den långvariga socialistiska maktutövning vi fått uppleva har pressat fram dessa så hårda och tunga skatter som vi alla får vidkännas — det gäller inte minst den kommunala skattebördan. Jag tror att finansminister Sträng någon gång — kanske vid flera tillfällen — har uttalat att gränsen för kommunalskatten nog är 20 kronor per skattekrona; mer orkar vi inte bära. Det skatteuttag som beslutades förra året i kommunerna var i medeltal kronor 17:25. Landstingen har i år beslutat om en höjning med i medeltal cirka 50 öre. Skatteuttaget i primärkommunerna är ännu inte så klart, att det finns någon sammanfattning för hela landet, men trots det så avsevärt större skatteunderlaget — 6 786 miljoner i hela landet

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

— blir det säkert en i genomsnitt betydande skatthöjning även på det primärkommunala planet.

Inte dröjer det på detta sätt så länge — bara något år — innan kommunerna i allmänhet har pressats upp till detta gränsmärke på 20 kronor i kommunal-skatt; och skall denna takt fortsätta pekar det mot en kommunal-skatt om tio år på minst 30 kronor per skattekrona.

Nog är situationen allvarlig med stigande och ständigt höjda skatter till stat och kommun. Det måste finnas en gräns — var den än går — för vad enskilda och företag och samhället i sin helhet kan orka med av allmänna utgifter.

En annan fråga, som kanske den breda allmänheten inte har det intresse för som den borde ha men som här i riksdagen under de senaste 10—15 åren varit av stort intresse är författningsfrågan. Hur många riksdagsbeslut har inte påverkats av författningsutredningens arbete och förslag, men vad kommer att bli det framtida resultatet av utredningens stora och mångåriga arbete?

Helt nyligen har, vilket herr Dahlén snuddade vid, länsdemokratiutredningen avlämnat ett betänkande på inte mindre än ca 600 sidor. I denna utredning hävdar en enig socialdemokratisk majoritet nödvändigheten av ett samband mellan kommunalval och val till riksdagen. Om ett sådant samband inte finns, menar man, äventyras den kommunala självstyrelsen och den kommunala demokratin.

Man hävdar vidare att om det inte upprätthålles ett samband så att vissa riksdagsmandat görs beroende av de kommunala valen, så minskar intresset för kommunalvalen, och lokala småpartier uppstår. Det görs även gällande att det valtekniska sambandet mellan riksdagen och kommunerna är så betydelsefullt att det bör inskrivas i grundlagen.

Som avgörande skäl för denna ståndpunkt säger man att man vill slå vakt om den kommunala självstyrelsen, vil-

ken utgör basen för vårt demokratiska samhällsskick.

Visst har den kommunala självstyrelsen ett stort värde, trots att ingen kan säga vad detta uttryck egentligen innehåller, men samtidigt är den uppfattningen berättigad, att den kommunala självstyrelsen varit av större värde tidigare, då kommunerna numera har att handla efter långt gående statliga direktiv. Utredningen har också uttalat att gränserna mellan statligt och kommunalt förlorar i betydelse. Den uppfattningen är berättigad, att ett långvarigt socialdemokratiskt maktinnehav inte har främjat den kommunala självstyrelsen.

Nog måste man tycka att uttrycket kommunal självstyrelse brukas och missbrukas till leda. I alla sammanhang inför uppgifter som något gränsar till kommunalt arbete och när man söker efter ett bra uttryck till stöd griper man till orden kommunal självstyrelse, eftersom man tror att de väger tungt.

För min del har jag konstaterat under årens lopp att detta uttryck används i de mest skilda sammanhang och situationer. Vid många tillfällen är det så, att vad den ene anser främja den kommunala självstyrelsen, det anser den andra göra rena motsatsen. Personligen har jag den uppfattningen, att det vore bättre att tillämpa kommunal självstyrelse i praktisk handling än att bara tala så mycket om den. Det finns ingen som kan eller vill avskaffa sambandet mellan stat och kommun, så beroende som kommunerna blivit av alla statliga beslut. Man kan lika väl fråga om det är någon som föreslagit att riksdagen skall skiljas från rätten att lagstifta om kommunala angelägenheter. Däremot är ett valtekniskt samband inte behövligt.

Säkert är det många som har en annan uppfattning än majoriteten i denna utredning hävdar, att det ovillkorligen måste vara ett valtekniskt kommunalt samband och att man annars tar stora och väsentliga risker.

Jag kan inte få annan uppfattning än

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

att regeringen och regeringspartiet till varje pris vill krängla till författningsfrågan. Man vill inte vara med om ett enkammersystem, där hela kammaren väljes vid samma tillfälle direkt av väljarna. I stället har man säkert den uppfattningen att det nuvarande kammar-systemet är bäst att bevara och att det inte blir någon författningsreform av betydelse. Säkert är det så — och kommer att så förbli — att det är svårt för väljarna och allmänheten att dela uppfattningen att det är nödvändigt eller lämpligt med ett samröre och ett direkt samband mellan de kommunala valen och riksdagsvalen.

Det kan också finnas ett annat skäl till den uppfattning som majoriteten i länsdemokratiutredningen redovisar. Allt pekar emot att regering och regeringsparti har den uppfattningen att vi på både det statliga och det kommunala området bör ha ett väl genomsocialiserat samhälle och att även det är ett stöd för ett kommunalt samband. Men skall det allmänna — stat och kommun — sköta en större del av de enskilda människornas angelägenheter, får vi även vara beredda på vad vi länge har fått uppleva: ett år från år ständigt stigande skatteuttag.

Till sist, herr talman, vill jag även ta upp en annan sak. Tio år har gått med den fria spriten. Det har för ett väsentligt antal oskyldiga människor varit en olycklig tid på grund av vad denna frihet medfört. Under dessa tio år har det vid många tillfällen här i riksdagen framförts allvarliga bekymmer för resultatet av den fria spriten.

Efter en begäran härom vid värriksdagen har en ny nykterhetsutredning blivit tillsatt. Det skall bli, som det så ofta heter, en allsidig och förutsättningslös utredning. Men finansministern gör den reservationen i direktiven, att någon återgång till motboken eller därmed jämförligt restriktionssystem får det inte bli. Reformarbetet skall vila på de principer som var vägledande 1954. Men ändå är det de olyckor 1954

års reform medförde som är orsaken till att utredningen blivit tillsatt.

Här kan den förhoppningen uttalas att den nya nykterhetsutredningen inte skall ta lika lång tid som den utredning tog som kom fram med förslaget om den fria spriten. Tar det även denna gång tio år mellan tillsättningen av utredningen och ett riksdagsbeslut som man åtminstone tror skall leda till ett bättre nykterhetstillstånd, kommer oändligt många olyckor att inträffa under den tiden.

Jag tycker att man gärna kan låta motboken ligga begravd men hitta på något annat sätt att hålla spriten borta från barn och ungdomar och andra missbrukare som inte har någon inköpsrätt. Man kan sedan använda vilken metod som helst, bara man försöker så långt som möjligt skydda och rädda dem som missbrukar dessa starka drycker och för vilka livet därigenom blivit förfelat.

För min del tror jag allttjämt att det finns möjligheter att utan motbok införa ett enkelt kontrollsystem som väsentligen minskar inköpsmöjligheterna för alla dem som inte bör ha tillgång till spritdrycker.

Jag vill gärna ha sagt att tidningen Aftonbladet ofta fört fram synpunkter i nykterhetsfrågan som är bra och värdefulla. I en ledare den 20 oktober uttalade tidningen med anledning av tillsättandet av nykterhetsutredningen något som ur min synpunkt var så bra att jag gärna vill föra det till kammarens protokoll.

Aftonbladet gillar inte i denna ledare finansministerns direktiv, att framtida förslag och reformer ovillkorligen skall vila på 1954 års reform. Tidningen säger bl. a.: »Låt oss koncentrera alkoholfrågan på dem som lider under bruket, som av olika skäl drivs till överdrift och missbruk. Vi tror att det var ett enormt misstag att avskaffa Brattsystemet och motboken. Vad som för tio år sedan hade varit en förnuftig reform hade varit att se över motbokssystemet

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

och lätta på spärrarna, där de var onödigt hårda, samt att satsa målmedvetet på forskning och vård inom alkoholismområdet. I stället drev man igenom en 'frihetsreform' som gjorde spriten dyrare för de sansade och måttliga, men samtidigt gav en frihet åt missbrukarna och åt ungdomar, som inte var önskvärd.» Efter en viss kritik mot nykterhetsorganisationerna uttalar man vidare: »Kanske är det nu omöjligt att gå tillbaka till ett restriktionssystem av Bratts typ — hur klokt detta system än var. Men vi tycker att den nu tilltagna utredningen borde fördomsfritt få pröva också en sådan tanke.»

För min del biträder jag, herr talman, helt den uppfattning som Aftonbladet givit uttryck för i sin ledare.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 344, till Konungen angående utseende av ett ombud i Europarådets rådgivande församling jämte suppleant;

dels ock riksdagens förordnanden:

nr 345, för herr Bo Gösta Bohman att vara ombud i Europarådets rådgivande församling; och

nr 346, för herr Gösta Jacobsson att vara suppleant för ett ombud i Europarådets rådgivande församling.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 147, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret;

nr 148, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 150, med förslag till förordning

om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623), m. m.;

nr 153, med förslag till lag om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.;

nr 156, angående vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen; och

nr 159, med förslag till lag om ändring i brottsbalken m. m.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 771, av herr *Hedström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m.;

nr 772, av herr *Pettersson, Georg*, och herr *Ahlsten*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m.;

nr 773, av herr *Schött m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m.;

nr 774, av herr *Pettersson, Georg, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 143, angående eftergift av den rätt staten kan ha på grund av s. k. garantiförbindelser som avgetts i ärenden om visering;

nr 775, av herr *Risberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående tomträttslån till kommuner;

nr 776, av herr *Skärman m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående tomträttslån till kommuner; och

nr 777, av herr *Sundin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående tomträttslån till kommuner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.01.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 2 november eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 145, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391), m. m.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Under dagens debatt har samtliga talare försökt att fånga in sommarens och höstens olika händelser och kommentera dem. Jag har precis samma motiv för att jag har begärt ordet.

Man skulle ju kunna ställa frågan: Vilka händelser har varit värda att ta upp i detta sammanhang? Om man skulle döma efter det intresse som exempelvis TV visat inför de olika händelserna, skulle införandet av mellanölet ha varit den allra viktigaste företeelsen under denna period. Det lyckades nämligen för televisionen och radion att medelst en mycket skicklig och påpasslig nyhetsinformation skapa en sådan dramatik och spänning kring de olika faserna i nedräkningen av startögonblicket att stora delar av svenska folket formligen höll andan inför vad som komma skulle. Bättre reklam kan varan knappast ha fått än vad som på detta sätt skedde. Jag vill därför erinra om vad bevillningsutskottet skrev i sitt betänkande nr 32, vilket också blev antaget av riksdagen: »Utskottet förutsätter emellertid att inte endast de inhemska och utländska ölproducenterna

utan även producenter av andra alkoholhaltiga drycker iakttagit tillbörlig återhållsamhet i sin reklamverksamhet vid introduktionen av mellanölet.» Detta går väl knappast i stil med den reklam jag tidigare nämnde om.

När det däremot gäller nykterhetsinformation och de ökade alkoholskadorna och därmed sammanhängande kriminalitet är radio och TV synnerligen sparsamma. Det skulle säkert vara av allra största värde om det svenska folket på ett mer ingående sätt finge klarhet just om de tilltagande alkoholskadorna.

Jag begärde emellertid inte ordet för att säga detta utan för att något vidröra ett annat mycket aktuellt problem, nämligen importen och behandlingen här i Sverige av den utländska arbetskraften. Under de senaste dagarna har denna fråga påkallat det allra största intresse. Den snabbt tilltagande invandringen från Jugoslavien synes förmodligen ha tagit myndigheterna på sängen. Den långsamma och omständliga proceduren för erhållande av arbetstillstånd kunde ju inte fungera i detta sammanhang, vilket man kanske borde ha känt till i förväg. Det har ju varit något ytterst onormalt att friska människor, som har kommit hit till Sverige, har fått gå sysslolösa långa tider, samtidigt som industrien har ropat efter arbetskraft. Det var därför ingen överraskning att det på detta område skapades misär när invandringsströmmen ökade. De beslutade åtgärder som nu har vidtagits är säkert både riktiga och nödvändiga, men de synes huvudsakligen ha en provisorisk karaktär. Därför behöver man, menar jag, en planmässig invandringspolitik av mera långsiktig karaktär. Vi måste nämligen bereda oss för en situation, där

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

arbetskraften allt friare rör sig över gränserna. Den utländska arbetskraften tillför oss ju betydande värden och blir väl under de närmaste åren alltmer nödvändig för att vi skall kunna hålla vår produktion i gång. Inför detta faktum måste vi göra oss beredda att betala priset för den välståndökning som dessa invandrare tillför oss. Våra åtgärder får inte stanna vid att importera människorna, utan minst lika viktigt är att sörja för invandrarnas sociala och kulturella behov vid sidan av de materiella. Det svenska samhället måste ta ansvaret för deras inpassning i vårt samhällsliv. Det får inte bli så som någon pessimistiskt uttryckte det häromdagen, nämligen att vi långsamt lägger grunden till ett framtida rasproblem inom våra gränser.

De åtgärder som under de senaste dagarna har vidtagits för att få en ordnad och kontrollerad invandring från Jugoslavien är, synes det, riktiga och välbefogade men bör utsträckas till att även omfatta andra länder. Vi får väl räkna med att trycket från flera syd-europeiska länder kanske kommer att öka ganska snart och då bör inte den situation upprepas som inträffade när jugoslaverna kom i sådan stor massa.

Vad vi behöver är en utredning av alla de sociala problem, framför allt långsiktiga sådana, som hör samman med en årlig nettoinvandring av den storleksordning som vi synes få räkna med under de närmaste åren — cirka 20 000 årligen. Det är troligt att en sådan utredning med sikte på framtiden rymmer problem som man mycket litet har tänkt på. De arbetsmarknadsmässiga och sociala synpunkterna måste harmoniera med varandra. Jag tänker kanske i första hand på en sådan fråga som invandrarnas bostadsfråga. Vi får inte skapa några slumkvarter för att hysa dessa människor, och det går inte att ta emot dem med modellen 225 kronor i månaden för sex kvadratmeter i gamla Kronohäktet i Stockholm och inte heller att, vilket jag såg i en tid-

ningsuppgift häromdagen, inhysa 18 utlänningar på 58 kvadratmeter.

Mest besvärligt synes det bli i storstäderna, där formliga ghettobildningar uppstår. Det har ibland anvisats barrackförläggningar, men det är ju en metod som man inte kan godkänna som permanent, ty vi måste erbjuda dessa utlänningar samma möjligheter till familjebildning och familjebostad som vi erbjuder vårt eget folk. Vi kan inte rimligen begära att de för alltid skall leva ogifta eller att bara familjefadern skall vara här och familjen i ett annat land. Situationen synes komma att förvärras. Bara inom verkstadsindustrien har man rapporterat att man behöver nyanställda 15 000 man, och de flesta av dessa arbetare behövs i Stockholm, Göteborg och Malmö, där bostadskrisen är som värst och köerna bara växer och växer. Den nuvarande bostadspolitiken är synbarligen av ringa tröst för dessa människor, och därför bör detta problem påskynda en omprövning av stora delar av den nuvarande bostadspolitiken.

Herr talman! Jag begagnar tillfället att i samband därmed efterlysa friskare tag och djärvare satsning i ett par sammanhang som det ofta talas om, nämligen hyresregleringens avskaffande och dyrortsgrupperingens avskaffande. Dessa företeelser konserverar var och en på sitt sätt bostadsbristen i storstäderna. Dyrortsgrupperingen har ingen annan uppgift än att locka människor att bosätta sig där bostadsbristen är värst och där det förut är trångt om utrymme. Det skulle vara av värde om det i samband med invandrarnas bostadsproblem kunde ges förnyad aktualitet åt dessa frågor.

En annan fråga som jag tog upp i våras är lokaliseringen av den statliga verksamheten utanför Stockholm. Jag efterlyste då om det blir någonting av den utredning som företagits.

Jag kan i detta sammanhang inte annat än vidröra Industriförbundets uttalande som publicerades i går. Där kräver man ju ökad invandring av ut-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

ländska arbetare och samtidigt minskat bostadsbyggande. Det är ett par företeelser som ingalunda går ihop, och jag tycker att det är något ansvarslöst att från detta håll kräva ökad invandring utan att också vara med om att vidta åtgärder för att bereda bostäder åt invandrarna.

Vad beträffar sådana saker som språkundervisningen, samhällelig information om hur vi har det här i Sverige och barnens skolgång så synes mycket vara utlämnat åt rena tillfälligheter. Emellertid har frivilliga krafter, organisationer och en del kommuner tagit upp denna fråga och gjort beundransvärda insatser, men det synes behövas en fastare ordning med i första hand en klar ansvarsfördelning mellan olika myndigheter. Beträffande kostnaderna synes det mig vara självklart att huvudparten skall bäras av staten. Kostnaderna skulle annars falla alltför ojämnt på kommunerna, eftersom somliga kommuner får en mycket stor invandring och andra en obetydlig. Likaså skulle det vara av stort värde med en fortlöpande rapportering från myndigheterna — det blir väl i första hand från arbetsmarknadsstyrelsen — om hur vår invandringspolitik fungerar, vilka erfarenheter man har vunnit och vilka brister som bör avhjälpas. Jag tror, herr talman, att en sådan regelbunden rapportering skulle vara av allra största värde inte minst för riksdagen.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Rätt stor uppmärksamhet har press, radio och TV ägnat samarbetsförhandlingarna i Malmö mellan de demokratiska oppositionspartierna, och som jag varit med där vill jag ta tillfället i akt att säga någonting om samarbetsfrågan som sådan och någonting om de lokala förhållandena.

Det har väl redan sagts, skrivits och förhandlats mycket om samarbete, men tills vidare har föga konkret kommit

ut av allt detta, det skall uppriktigt erkännas. I varje fall har det icke blivit något resultat på riksplplanet hittills. Man skulle ju då kunna befara att vi som för ett antal år sedan försökte börja arbeta i denna riktning numera skulle ha tröttnat i brist på uppmuntrande framgångar, men så är trots allt inte fallet, ty tron på den här tankens riktighet är stark och tål många törnar. Nu kan man redovisa flera positiva händelser som visar att det rör sig i de svenska bygderna och då särskilt i storstadsregionerna. Den till åldern yngsta av dessa samarbetsorganisationer — Samling för framsteg, med ledningen lokaliserad till Stockholm — är den tredje i ordningen efter Medborgerlig Samling i Malmö och Samling 66 i Göteborg. Samling för framsteg rapporterar efter en månads verksamhet mellan 18 000 och 20 000 anslutna, och man strävar efter och räknar med att trots den lilla organisationsapparaten och de små resurserna komma upp till 50 000 anslutna och då bli en så pass tung faktor, att samtliga tre partiledningar inom oppositionen kanske lyssnar till de åsikter som framförs genom denna organisation.

Ett glädjande tecken är att folk på ett hundratal orter har bett att få ordna lokala samarbetsgrupper. Ett annat glädjande tecken är att många tidigare icke partipolitiskt verksamma nu vill komma med och arbeta. Det svar som initiativtagarna fick på sitt upprop överträffade deras djärvaste förväntningar och speglar utan minsta tvekan en bland gemene man vitt spridd åsikt att den demokratiska oppositionen har en skyldighet att skapa en borgfred inbördes och en uppriktig samarbetsatmosfär, så att väljaren vet att en arbetsduglig regering kan formeras av den nuvarande oppositionen efter ett socialdemokratiskt valnederlag. Det var därför så uppfriskande att bevittna hur Torsten Andersson i dag tveklöst tog Yngve Holmbergs framsträckta hand.

En annan positiv händelse är att vi i

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Malmö fått en trepartilista i valet nästa år. Vi träffar nu ett avtal med folkpartiet och med Malmö centerpartiavdelning, en till sitt parti ansluten lokalavdelning som står öppen för meningsfränder som stöder en trepartisamverkan. Jag vill i det sammanhanget citera en mening ur den pressinformation som Samling för framsteg genom centerpartisten Hagman lämnade vid dess start den 17 september: »Vi vill en islossning för samlade konstruktiva idéer i stället för småsint taktiskt spel partierna emellan.» I den andan har överenskommelsen tillkommit.

Nu är jag fullständigt på det klara med att det som passar i Malmö inte passar oförändrat överallt. Den demokratiska oppositionen i Malmö kommer att gå fram med en gemensam valsedel och driva en valrörelse och därmed åstadkomma den nödvändiga kraftsamlingen mot våra politiska meningsmotståndare — socialdemokraterna.

Jag hoppas att man — även om samarbetsformerna kommer att växla — på många orter kommer att arbeta i samma anda redan 1966, så att vi år 1968 får uppleva den situation som i dag existerar i Norge. Den betydelsefulla politiska debatt som i förmiddags fördes här i denna kammare bådär gott för det fortsatta samarbetet inom oppositionen. *En*, säger *en*, talare anslog helt andra tongångar. Jag tror inte att ett anförande av den arten tjänar något som helst konstruktivt ändamål.

Ja, herr talman, detta var något om samarbetsfrågan, och nu tänkte jag ett par minuter få beröra en viktig ekonomisk och politisk fråga — arbetskraftssituationen. I den avslutande ekonomiska debatten i våras i anslutning till finansplanen tog jag upp långtidsbudgetens prognoser beträffande arbetskraften, som jag betecknade som finansdepartementets röda stopplykta för nya arbetskrävande reformer och även som departementets nödsignalering till oppositionen att hjälpa till att klara av redan beslutade reformer i den revide-

rade takt som den verkliga tillgången på arbetskraft tillåter.

Under sommaren har det i olika sammanhang förekommit en rätt livlig debatt i ärendet, och nu kommer samtidigt konjunkturinstitutets rapport och Industriförbundets höstuttalande. Av konjunkturrapporten framgår hur arbetskraftsläget skärpts. Arbetsförmedlingsstatistiken visar att under 1963 kunde 60,8 platser tillsättas av 100 lediga. Under de åtta första månaderna under 1964 var talet 58,1 och under samma åttamånadersperiod i år så lågt som 55,0.

Industriförbundet säger i sin rapport: »Det allvarligaste hindret för en fortsatt industriexpansion är bristen på arbetskraft. Om industriens nuvarande produktionsplaner skall kunna fullföljas, måste den fram till 1970 öka sin sysselsättning med mer än 100 000 personer, vilket innebär en stegring i ungefär samma takt som under första hälften av 60-talet.» Man önskar sedan bland annat en liberal inställning till import av arbetskraft. Nu har immigrationen ökat betydligt, och andra talare har tidigare berört detta. 1964 gav som bekant 22 600 i nettotillskott, och första halvåret i år har gett 11 200, vilket är 40 procent mer än under motsvarande tid förra året. I prognoserna räknade man ju bara med 10 000 årligen fram till 1970.

Om tillgången alltså blir något bättre på grund av invandringen, tenderar efterfrågan bara att stiga. Det är en ganska meningslös sysselsättning att addera önskemålen från de olika sektorerna, när man omgående ser att den siffran blir mer än dubbelt så stor som den högsta tänkbara tillgångssiffran för arbetskraften med den större immigrationen inräknad. Det är bara att konstatera att det blir mycket ont om arbetskraft under överskådlig tid framåt, varför — som Industriförbundet skriver i en rubrik — »alla tillgängliga arbetskraftsresurser måste tillvaratas». Nu har jag förstått att min kollega Wall-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

mark har för avsikt att ta upp dessa problem, och därför frågar jag bara: Ger vi tillräcklig prioritet åt arbetskraftsbesparande investeringar inom den statliga förvaltningen och inom affärsverken? Posten är t. ex. det affärsdrivande verk som enligt prognoserna behöver öka sin arbetsstyrka lika mycket som andra verk tillsammans måste minska sin arbetsstyrka. Görs det tillräckligt för att hjälpa posten ur personalkrisen? Jag såg i somras i München på världstrafikutställningen en del saker från det belgiska och det tyska postverket, och jag blev vederbörligen imponerad av den mekanisering och automatisering som vidtagits i de två länderna. Jag tror att vi har all anledning att vara lyhörda för propäer från postverket. De kommer säkert — säkert som ett brev på posten borde göra — annars kanske denna viktiga service brakar samman.

Detta var ett detaljexempel. I stort blir självfallet frågeställningen: Är den socialdemokratiska politiken på det hela taget stimulerande för ökade arbetsinsatser? Det klara nej-svaret har redan tidigare i dag givits och utförligt motiverats bl. a. i de inledande anförandena.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag vill först begagna tillfället att framföra ett tack till talmanskonferensen för att jag fått möjlighet att studera forskningsorganisationen i Västtyskland. Det innebar i och för sig ganska många timmars förberedelsearbete, men det utbyte jag fick var utomordentligt givande och berikande. Det finns inga rapporter som kan ersätta möjligheten att personligen få diskutera den aktuella situationen och de framtidsvyer efter vilka man arbetar.

Skall riksdagens ledamöter inte bilda ett transportkompani som endast har att vidarebefordra förslag som är utarbetade av departementen och deras ex-

perter, utan ha möjligheter till självständiga ställningstaganden, byggda också på internationella jämförelser, är det nödvändigt att det ges möjlighet till sådana jämförelser. Jag är fullt medveten om att det har varit kritik mot studieresorna, man har kallat dem för semesterresor. Jag är också medveten om att en av våra mera kända tidningar i ett kommande nummer kommer att ha en stor artikel om dessa saker. Trots detta är jag av den bestämda uppfattningen att denna utbyggnad av riksdagsledamöternas möjligheter att skaffa informationer har kommit för att stanna. Förutsättningen är givetvis att talmanskonferensen granskar dessa resor på ett sakligt sätt så att de blir till gagn för respektive ledamöter i det arbete de har att utföra här i riksdagen.

Jag vill gärna ha sagt detta och jag är alltså mycket glad över det tillfälle att studera som jag har fått. Jag kommer att ha stor glädje av det i mitt arbete.

Sedan skall jag be att få överlämna en ros till finansministern. Den får bli litet långskaftad, eftersom han inte är här. Anledningen till att jag lämnar en ros är att han i anslutning till kompletteringspropositionen i våras delgav riksdagen och sina kolleger i regeringens sitt försök till helhetssyn på arbetskraftsfrågan här i landet. Vi kommer förmodligen att få en mera djuplodande analys när långtidsturedningen är klar någon gång vid årsskiftet, men redan den analys som vi fick i våras är tillräcklig för att belysa lägets allvar. Finansministern har alltså haft det modet att vid ett flertal offentliga framträdanden påpeka och framhålla detta. De fakta som redovisas i långtidsbudgeten visar ju att hela det arbetskraftstillskott som vi har att räkna med till de expanderande sektorerna under återstoden av 1960-talet endast kommer att utgöras av de personer som skulle kunna friställas, främst då från skogsbruk och jordbruk. Då har man ändå tagit hänsyn till en ökning av de gifta

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

kvinnornas yrkesarbetsinsats och till att vi netto importerar ungefär 10 000 människor från utlandet. Skulle det dessutom bli tal om en generell arbetstidsförkortning, kommer detta land att för första gången i modern tid bli utsatt för det fenomenet att antalet arbetade timmar sjunker. Resultatet av det kan vi alla förstå. Det innebär att vi måste koncentrera våra arbetskraftsresurser till de mest produktiva sektorerna och att största sparsamhet med dessa resurser är av nöden. Det betyder i sin tur att kapitalet får koncentreras på produktionsbefrämjande och personalbesparande investeringar, och personalkrävande reformer och arbeten måste anstå.

Näringslivet har för sin del redovisat att det behöver, förutom en ökad andel av kapitalet för investeringar, all den arbetskraft som kan komma att finnas tillgänglig och mer därtill för att vi skall kunna få samma standardökning som vi hittills har fått. Det finns emellertid ytterligare en part som gör anspråk på mer arbetskraft, och det är den offentliga sektorn. Långtidsbudgeten visar ju att om de beslut skall kunna fullföljas som riksdagen i huvudsak redan har fattat, behöver den offentliga sektorn — och då räknar jag in kommuner och landsting i detta — själva ta hand om all den friställda arbetskraften. Det kommer ju i princip att innebära att varje friställd person har två arbetstillfällen att välja på eller att vartannat nytt arbete kommer att stå utan arbetskraft.

Praktiskt är det naturligtvis inte möjligt att låta produktionen ensam få ta hand om hela detta tillskott. Det skulle innebära ett totalstopp för den offentliga sektorn och att många av de beslutade reformerna måste rivs upp. Man kan inte heller låta den offentliga sektorn få helt vad den begär. Den direkt produktiva sektorn skulle då inte få något tillskott alls, och resultatet därav skulle bli ett stopp i standardstegringen, ett stopp för löneförhöj-

ningar med allt vad detta innebär, och det torde väl inte vara någon som på allvar vill räkna med det alternativet.

Vad jag nu sagt innebär alltså att vi måste välja ett handlingsalternativ mellan dessa två ytterligheter. Finansministern har för sin del vid sin bedömning skurit ned verkschefernas anspråk till hälften och menat att det är den största personalökning på den statliga och statsunderstödda sektorn som han kan tänka sig. Han hoppas att kommuner och landsting skall göra likadant. Jag kan som exempel på denna nedskärning nämna — han har ju gjort försök till en viss prioritering — att man exempelvis inom polisväsendet inte skall kunna räkna med en enda person som tillskott. Skulle finansministern lyckas att genomföra dessa intentioner, betyder det emellertid att näringslivet endast kan räkna med att få ungefär en tredjedel av sitt beräknade arbetskraftsbehov tillgodosett, med en åtföljande minskning av den standardökning som man annars skulle få möjlighet till. Men det betyder naturligtvis också — det måste vi ha klart för oss — att en del av de beslutade reformerna inte kan komma att fullföljas. Som jag ser det blir arbetskraftsfrågan det mest brännande problemet under de närmaste åren, och riksdag och regering måste ta ställning till vilka sektorer som skall prioriteras. Jag skulle vilja vända på ett av herr Strängs gamla uttryck och säga, att var och en — och det gäller både regeringen och varje enskild riksdagsman — som föreslår en arbetskraftskrävande reform också skall tala om varifrån arbetskraften skall tas.

Vad gör nu regeringen, när finansministern har slagit larm? Såvitt jag vet har den inte gjort något annat än att den lagt fram en ny mycket personalkrävande proposition, nämligen upprustningen av universitet och högskolor. Vi skall inte diskutera det i dag — det ges ju tillfälle därtill längre fram i höst — men några uppgifter

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

om varifrån personalen till denna reform skall tas lämnas inte. Inte heller säges något om den offentliga sektorns ställning i landets samlade personalbudget. Det sägs inte heller någonting om utbildningsväsendets prioriterade ställning inom den offentliga sektorn.

Som jag ser det, är detta samordningsfrågor på högsta nivå, och de åvilar sålunda som sådana regeringens ledare, statsministern. Finansministerns analys är redan ett halvt år gammal, och något initiativ eller konkret uttalande från statsminister Erlander har jag ännu inte märkt. Frågan har väl dock större betydelse än käbblet med Expressen, eller ligger det till så att det finns anledning att ställa en liknande fråga till herr Erlander som Calle Schröder på sin tid ställde till gamle kungen, när han bad om hjälp med uppskov av militärtjänstgöringen och fick ett undvikande svar. Han sade då: »Men något har väl i alla fall Ers Majestät att säga till om?» Man skulle kunna ställa samma fråga till herr Erlander när det gäller regeringen. I dag har vi blivit informerade om att vi skall vänta till i januari. Då kommer alla recept att ges — det är alltså tre kvarts år efter det att statsministerns egen finansminister har släkt larm. Jag skulle vilja säga att de törnen, som följer med den ros jag överlämnade till herr Sträng, bör han överlämna till statsministern — denne tycks ha gjort sig förtjänt av dem.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! I varas och under en del av sommaren fördes en mycket intensiv debatt i vårt land om folkmoraliska frågor. De har också berörts i debatten i dag, bl. a. av herrar Holmberg och Hernelius, och här på borden har vi fått en skrivelse från »Svenska kvinnor», som berör dessa frågor. Om skrivelsen kan man ha olika meningar, men uppenbart är att de folkmoraliska frågorna är angelägna för vårt folk.

Jag skall emellertid helt och hållet lämna den debatten åsido.

Jag vill något betrakta en annan fråga, som i eminent grad vilar på moraliska grundvalar och beror av medmänskliga värderingar och som berör folken i vår värld. Det gäller frågan om Sveriges ställning och ansvar gentemot folken eller kanske hellre Sveriges delaktighet i mänsklighetens öde.

Vi är alla medvetna om snabbheten och kraften i de förändringar som för närvarande äger rum. Vi ser och vi brottas med den snabba utvecklingens dynamik inom vårt eget land. Frågan är om vi ser och tillräckligt allvarligt brottas med dynamiken i utvecklingen i olika avseenden i relationen mellan världens nationer. Vad jag syftar på är om vi, det svenska folket, verkligen har väckts inför vad det i dag gäller. Vi har vårt u-landsarbete, vi talar om en procent av nationalinkomsten, vi rekonstruerar vårt biståndsarbete och skapar SIDA, styrelsen för internationell utveckling. Allt detta är gott och väl, bra och riktigt. Men frågan är denna: Springer kanske utvecklingen trots allt ifrån oss? Vi samtalar om hur våra blygsamma insatser skall organiseras. Samtidigt är risken stor att vi i vårt agerande bestäms av en föräldrad världsbild, att vi inte klart insett hela vidden och kraften i den problematik som rullas upp för våra ögon. Det är inte svårt att ge exempel.

Vi kan ett ögonblick dröja vid den politiska situationen. Man talar i debatten om den tredje världen. Den tredje världens språkrör i dag är inte som för ett tjugotal år sedan Indien. Då lyssnade världen, när Gandhi och Nehru talade. I dag är det Kinas röst som världen lyssnar till. Men Kina står fortfarande utanför FN. Och vi kan tänka på den västerländska provinsialismen. Vi tror, eller många tror åtminstone, att det västerländska kulturmönstret och den västerländska utformningen av demokratin har ett slags egenvärde, en slags självklar överlägsenhet. Vi menar

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

att det är vår livsform som skall transplanteras i den övriga delen av världen. Men de kulturella, sociala och politiska förutsättningarna i de fattiga länderna är ju helt annorlunda än hos oss. Tag t. ex. barnbegränsningsfrågan. Den beror i hög grad av kulturella, sociala och psykologiska värderingar om vilkas makt och innehåll vi ofta vet generande litet och alls inte har så stor makt över som vi ibland tror.

När det gäller världsnöden börjar vi bli vana vid siffrorna, ty de kommer till oss både från TV, radio och press. Dessa siffror har en tendens att förlama. Så kommer de personliga försvarsmekanismerna i funktion, och vi flyr i förskräckelse eller i vanmakt till mer närliggande problem, t. ex. de om lönelyften under år 1966. Så låter vi världens hunger och längtan ha sin gång. Exemplet på disproportionerna mellan de rika och fattiga nationerna är många, och vi känner dem alla. Det kan vara värt att här besinna, att tre fjärdedelar av jordens befolkning är fattigare än vad den svenska arbetarklassen var för hundra år sedan. Vi vet också att klyftan mellan rika och fattiga har en tendens att vidgas.

I den situationen, synes det, måste vi på allvar fråga oss: Vad vill vi egentligen? Vad vill vi egentligen i Sveriges riksdag? Hur upplever vi — inte experterna, u-landsarbetarna, utredarna och den relativt lilla vakna delen av vårt folk, idealisterna, utan folket i stort — vår situation och vårt ansvar? Vilken är vår målsättning? Det kan vara nyttigt med realistiska och hårdhänta räkneexempel.

Amerika, Europa och Sovjet — det är väl världens vita herrar — använder för sitt försvar mot varandra och mot presumtiva fiender mellan 700 000 och 900 000 miljoner kronor per år, d. v. s. lika mycket som u-ländernas samlade nationalinkomster. Den summan svarar mot vad två tredjedelar av världens befolkning har att leva av under motsvarande tid.

I debatten under den gångna sommaren har aktuarie Stig Karlander framhållit att en fördelning av jordens befolkning på rika och fattiga ger vid handen att det går två u-ländare på var och en av oss i den rika delen av världen. Det betyder att vi i Sverige borde bära ansvar för 15-miljoner u-ländare — med tanke på vår höga standard kanske t. o. m. 20 eller 25 miljoner. Behoven visar att bidraget per u-ländare borde vara cirka 1 000 kronor per år. Sverige ger ungefär 250 miljoner kronor per år, d. v. s. 10 till 12 kronor per u-ländare — om den antydda fördelningen av vårt ansvar är rimlig. Vi borde ge uppåt 1 000 kronor per u-ländare. Vi är ganska långt från ett sant ansvar och en sann medmänsklighet.

Frågan är nu: Är sådana här sifferövningar bara prat i det blå, sentimentalitet, försök att på ett billigt sätt fånga in applåder, eller finns det någon politisk realism i ett sådant här tal och de tankar som ligger bakom?

Jag vill odelat instämma i några ord i en artikel av Björn Håkansson i en av stockholmstidningarna i somras. Han säger: »Det finns inte någon anledning att höja vårt eget välstånd mer, förrän resten av jordens befolkning fått det åtminstone hälften så bra som vi. Kan vi inte ens enas om detta är vi som nation en av dessa reaktionära institutioner, som självupptaget värnar om det bestående.»

Är det rimligt att tänka sig en kraftigt återhållen, kanske utebliven standardstegring hos vårt folk under en viss period, att allt tal om den och den förbättringen i löneavseende skall bytas i en attityd av verklig medmänsklighet, att inte ställa krav för mig själv och min grupp utan att uppleva vad det vill säga att nationellt skapa ett liv av ansvar och gemenskap? Jag vet inte om det är rimligt, men jag vet att det är nödvändigt, att denna attityd kommer, och att vi alla — press, radio, TV, riksdag, folkrörelser och kristna samfund — är med i detta medmänskliggö-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

rande av vårt folk. En sak är i varje fall klar: Skall vi alls räkna med att som svenskar vinna någon respekt i den nya värld som håller på att ta gestalt, skall vi alls ha något utrymme i den världen, då måste vi uppleva vårt sociala ansvar inte bara inför vår inomnationella situation, vi måste se och uppleva oss som en del av den världsorganism, som konvulsiviskt söker en nya livsform. Vi måste ta vårt ansvar i ett positivt bejakande av att det också kostar och svider en aning.

Är det psykologiskt och politiskt möjligt att tänka sig en u-landsskatt på låt oss säga 1 000 kronor per invånare och år, d. v. s. en samlad utgift på mer än 7 miljarder, mer än Sveriges inhemska socialkostnader? Jag tror inte att det är det nu. Men, Wolfgang Sonntag har rätt: »Kravet att ta från de väl-situerade hälften av deras inkomster och ge till de fattiga, d. v. s. samhället, skulle i seklets början ha avvisats som en oresonlig, löjlig begäran. Den som spätt att detta 50 år senare skulle vara det normala, nämligen skatteprocenten för höga inkomsttagare, skulle ha utskrattats och utfrusits som utopist. I dag vet vi det förunderliga: inte bara de fattiga har vunnit på det.» I dag behövs tror jag en ny målsättning, det som Sonntag kallar »det oresonliga». Vi ägnar oss nu åt finslipning av våra sociala välfärdsanordningar. Det skall vi självfallet fortsätta med, men nu väntar, tror jag, det svenska folket en väldigare uppgift än den vi hittills någorlunda väl löst: Vårt konstruktiva bidrag till lösning av den sociala frågan i världsförmat.

Än en gång säger jag: Det är en fråga om väckta samveten, om emotionell generositet, om sann medmänsklighet. Det är inte fråga om uppoffring, om »en samvetesskuld att sona med litet avlat», som en tidning uttryckte saken. Här är det inte fråga om allmosor — som vi nu ger — utan om ett sant medmänskligt ansvar, om sann delaktighet i en skapande världsgemenskap.

Hur skall det ske? Ja, det är självfallet en fråga om kollektivt ansvar. Här har vi i riksdagen att å folkets vägnar ta ett — om också hos många — impopulärt ekonomiskt ansvar.

Två notiser i detta sammanhang skulle jag vilja anföra. Den ena är: Ge utrymme för frivilligheten! Jag rör mig i kretsar, där jag vet vad personlig idealitet betyder för individerna, vad personlig uppoffring kan skapa — det gäller i mitt fall de kristna församlingarna.

Röster höjs för att radio och TV och andra organ inte skall stå i humanitetens tjänst. Det vore ytterst olyckligt om vi toge bort kanalerna för den personliga insatsen. Postgirokontot 191950 har förlöst många människor i vårt folk till en medmänsklig gärning. TV-insamlingen till FN:s flyktingarbete var en fantastisk emotionell upplevelse för många svenskar, »Röda fjädern» och mycket annat inte att förglömma. Naturligtvis är detta bara en spottstyver i sammanhanget och räcker inte på något sätt till det jag här talat om. Det enda jag med dessa saker velat säga är att jag tror att det finns i vårt folk mycken oförlöst gemenskapskänsla och, vågar jag säga, offervilja. Det gäller att på något sätt kalla fram detta, och då måste den personliga och frivilliga faktorn aktiveras.

Den andra notisen gäller en fråga som jag egentligen inte är kompetent att tala om men som jag inte kan underlåta att tala om, nämligen frågan om världssvälten. Jag skall inte gå in på den problematik som ryms inom denna ram, men en sak tycks experterna vara ense om, nämligen att ett oavlatligt deltagande i kampen mot världshungern måste vara för handen tillsammans med andra insatser. Man kan inte utbilda folk som svälter, och folk som svälter kan inte arbeta, bl. a. med jordbruksproduktion som är så väsentlig. Vi skär ned det svenska jordbruket, och målsättningen tycks vara en ytterligare nedskärning. Det gör vi därför att

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

det för Sverige är rationellt att handla på det sättet. Men medan jag håller mitt lilla anförande får världen ytterligare cirka 1 500 munnar att mätta, och vi vet att det inte finns tillräckligt med mat för dem. Naturligtvis betyder hela Sveriges överskottsproduktion inte särskilt mycket, men vi har en gemensam delaktighet, och med världssvälten som bakgrund tycker jag att det är ytterst svårt att förstå tanken på det svenska jordbrukets krympning. Låt oss producera mer och ställa mer till svältbekämpningens föfogande! Naturligtvis kostar det, och den kostnaden borde varje svensk med glädje vara villig att betala som äter väl och äter sig mer än mätt.

Herr talman, jag är helt medveten om att vad jag här sagt delvis låter utopiskt, och jag vet att det är politiskt riskabelt att tala om ökade ekonomiska åtaganden av oss som skattebetalare. Jag talar här icke som representant för det parti, till vilket jag hör, utan som enskild riksdagsman. Men det här kan ske bara om vi lämnar vår provinsialism och upptäcker människoslummen utanför våra landamären, upptäcker den inte bara som ett tekniskt och ekonomiskt problem, utan som ett socialt och medmänskligt problem. Vårt folk har tidigare mäktat utopien om avhjälpande av akut nöd och skapande av någorlunda stabil ekonomi för den enskilde. Vi borde nu, om vi verkligen ville och menade allvar med vårt ansvar i världen, kunna mäktat utopien att ta ett meningsfullt ansvar för säg 20 miljoner människor i världen, som hör till de fattiga och de undernärda.

Jag har, hoppas jag, gjort klart att jag är fullt medveten om att denna fråga inte bara är en fråga för vår regering och partiet där bakom. Vi står alla ansvariga. Med det vill jag säga: Nu förväntar vi ett radikalt och modigt, också politiskt riskabelt grepp av regeringen. Jag hör i varje fall till dem som skall stödja ett långtgående förslag om en skapande biståndsinsats, även om den

kommer att kännas ordentligt i vår portmonnä.

Herr talman, jag förordar remiss.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Det ämne jag under några minuter vill beröra har redan tidigare i dag behandlats av bland andra herr Sveningsson. Jag hade inte tillfälle att höra herr Sveningsson, och det är möjligt att jag kommer att upprepa vad herr Sveningsson sade. Vi brukar ha ungefär samma uppfattning i den fråga det gäller. Men det är kanske ändå berättigat att jag framför min uppfattning. Finansministern har en gång sagt mig att jag med min uppfattning är en ensam ropande röst. Det blir i alla fall två röster som ropar om både herr Sveningsson och jag får tillfälle att säga vad vi har på hjärtat.

Det gäller nykterhetsfrågan. Närmaste anledningen till mitt inlägg är den av finansministern nyligen tillsatta utredningen om en översyn av alkohol- och nykterhetspolitiken. När finansministern tillsatte den utredningen gjorde han det inte spontant, det skedde inte på hans eget initiativ. Han har bara enligt gällande praxis tillmötesgått riksdagens uttalade begäran om en sådan utredning. Om finansministern hade varit mycket angelägen, hade han mycket väl kunnat tillsätta den utredningen mycket tidigare. Det har många gånger under de senare åren framförts önskemål om den saken här i riksdagen, även om något formligt beslut att begära en utredning inte tidigare fattats. Men tidigare har det inte intresserat. Man kan kanske säga att det är bättre att göra utredningen nu. Det har gått 10 år sedan den s. k. nykterhetsreformen realiserades. Man har en längre tids erfarenhet att blicka tillbaka på, och man kan få en säkrare grund att stå på när det gäller att bedöma den nuvarande situationen och när det gäller att söka sig nya vägar för att förbättra tillståndet.

Men man kan också säga att det länge

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

varit hög tid att starta utredningen. Den s. k. reformen har många spillda liv och många tragedier på sitt minuskonto. Även om den höga nivå som missbruksföljderna nådde under åren närmast efter tillkomsten av den nya lagstiftningen har sjunkit något under de senaste åren, är situationen i fråga om missbruket alltjämt sämre än den var före 1955. Så långt tror jag man kan lita på statistiken. Jag delar nämligen helt finansministerns uppfattning att statistiken måste bedömas med viss försiktighet, men som sagt, åtminstone så långt menar jag att man kan lita på den.

De av finansministern angivna direktiven för utredningen är i stort sett enligt min uppfattning riktiga. Utredningen bör givetvis behandla de spørsmål som är av betydelse för alkohol- och nykterhetspolitiken, står det i direktiven. Prispolitikens samband med alkoholkonsumtionen bör belysas, och prissättningens relation till alkoholstyrkan bör övervägas. Jag tycker också det är angeläget att studera prispolitikens betydelse. Prispolitiken har ju varit en av de kontroversiella frågorna där åsikt stått emot åsikt. Kan man få en säkrare grund att stå på när det gäller att bedöma den frågan vore det bra. Hittills bygger åsikterna på ömse sidor mest på tro, och i detta avseende är tron en ganska svag grund att stå på.

Prispolitiken är emellertid inte det viktigaste. Den kan inte vara det viktigaste, även om man skulle kunna tro att finansministern menar det, eftersom det är den sektor i utredningens arbete som nämns först i direktiven. Det viktigaste av allt är hur man kan komma till rätta med missbruket. Därom torde inte någon oenighet råda, ty det är inte det mätliga och sansade bruket av alkohol som bereder bekymmer och utgör ett samhällsont. Visserligen brukar det sägas — kanske i någon mån med rätta — att det är bruket som föder missbruket och att det enda säkra och radikala sättet att komma åt missbruket följaktligen vore att förhindra bruket av alko-

hol. Den vägen har emellertid visat sig inte framkomlig. Det finns tydliga erfarenheter av den saken både i öst och i väst, och det har man insett också i de kretsar som tidigare hade en strängt dogmatisk syn i detta avseende.

En kartläggning av olika samhällsgruppers alkoholvanor, som finansministern begär av utredningen, är ur den här aktuella synpunkten av allra största betydelse. Den skulle vara mycket lättare att göra om man hade någon form av inköpsregistrering och genom den kunde följa åtminstone det första steget av spritens väg ut från utminuteringslokalerna.

Men även om man inte direkt kan få den vägledningen, och även om man har avhänt sig den utgångspunkten, så bör det finnas möjligheter för utredningen att få någon uppfattning om vart spriten tar vägen, var missbruket finns och hur spriten når missbrukarna. Som finansministern påpekar i direktiven förekommer ju alkoholmissbruket till mycket stor del hos personer som redan med nuvarande inköpsregler saknar inköpsrätt. »Det förefaller därför mindre troligt att missbruket kan hindras genom ett utbyggt system av restriktioner», fortsätter finansministern. På den punkten är jag inte säker på att han har rätt, men i denna hans uppfattning ligger naturligtvis grunden till den enda sakliga begränsning av utredningens förutsättningslöshet och allsidighet som finansministern har föreskrivit i direktiven. Han säger att ett fortsatt reformarbete bör vila på de principer som var vägledande år 1954 och att en återgång till det tidigare restriktionssystemet därför bör anses utesluten.

Jag tycker att det är synd att den begränsningen är föreskriven. Jag menar inte att man bör återgå till samma restriktionssystem som fanns tidigare, men jag tycker att utredningen borde ha fått möjlighet att försöka utfundera något system som vore bättre. De nuvarande förhållandena är nämligen inte

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

tillfredsställande. Visserligen ligger konsumtionen av renat brännvin lägre än den gjorde år 1954, men totalkonsumtionen av spritdrycker — alltså bortsett från vin och öl — är högre än den var 1954, och inte så helt obetydligt högre — närmare 15 procent. Även om man räknar den på antalet vuxna över 15 år, visar den en ganska betydande ökning. Man brukar säga att ökningen sammanhänger med att vi blivit flera, men även om man räknar ökningen på antalet vuxna över 15 år, är den ganska betydande.

Ändå är det ett faktum som inte torde kunna bestridas att den övervägande majoriteten av svenska folket genomsnittligt använder mindre sprit nu än under motboksåren. Det är bara en mindre grupp av svenska folket, framför allt missbrukarna, som har ökat sin förbrukning. Missbruket, som ökade så starkt efter motbokens borttagande, har nämligen inte gått tillbaka till tidigare nivå. Man var uppbragt under motbokstiden över att 75 procent av alla fylleriförseelser begicks av personer som saknade motbok, men man kan också nu konstatera, som jag tidigare nämnde, att en stor del av alkoholmissbruket förekommer hos personer som redan med nuvarande regler saknar inköpsrätt.

Om man får använda siffrorna över det totala antalet anhållanden för fylleri i städerna som utgångspunkt för en bedömning av missbrukets omfattning, så är missbruket nu 2,5 gånger större än det var 1954. Den statistiken är naturligtvis en bräcklig grund att stå på. Städernas folkmängd har ökat, och praxis för omhändertagandet kan växla från år till år liksom från ort till ort. Men beräknat per 1 000 invånare över 15 år har antalet omhändertaganden fördubblats. I fråga om ungdomar i åldern 15—17 år har antalet avdömda förseelser tredubblats och i åldern 18—20 år fördubblats sedan 1954, för att nu bara ta några exempel som belyser situationen.

Det har sagts, och det upprepas alltså, att motboken hade en suggestiv effekt — den suggererade till ökad konsumtion. Det gjorde den i början, därför att systemet sköttes så oklokt av oförståndiga och alltför optimistiska fantasier, men mot slutet av sin existens hade den framför allt en konsumtionsbegränsande effekt. Det kunde man utläsa av det sätt på vilket missbruket utbredde sig bland konsumenterna efter motbokssystemets upphävande. Det är rätt intressant att fylleriförseelsernas antal, beräknat per 1 000 invånare över hela riket, nu har nått samma nivå som det hade 1913 efter att under mellantiden, hela motbokstiden, ha legat på praktiskt taget halva den höjden.

Man trodde att langningen skulle upphöra när motboken togs bort. Det visade sig bli motsatsen. Skillnaden blev att langarna fick lättare att skaffa sig sprit — det blev ju inget lagbrott för dem att skaffa langningssprit, vilket det varit förut. Den enda period då langningen begränsades och då fylleriförseelsernas antal påtagligt minskade var under den s. k. spritstrejken 1963, då langarna liksom alla andra hade svårt att få tag i sprit.

Det visar, såvitt jag kan förstå, att restriktiva åtgärder har en vida mer direkt verkande effekt än aldrig så många och aldrig så välmenande s. k. positiva åtgärder.

Med det här har jag inte direkt pläderat för att vi nu skall införa ett restriktionssystem igen, nu och i ett sammanhang, men jag beklagar att den tillsatta utredningen inte skall få beakta också det problemet. Ett smidigt utformat restriktionssystem vars huvudsyfte är att nå missbrukarna — naturligtvis kombinerat med alla de positiva åtgärder i fråga om upplysning, propaganda, försök att ändra vanor och att ändra attityd som kommer till användning nu — tror jag är den metod som bäst skulle kunna bekämpa missbruket, vilket ju är huvudsyftet med alla våra åtgärder

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition inom detta område. Också den saken borde den tillsatta utredningen ha fått begrunda.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till bevillningsutskottet.

Avlämnades följande motioner, vilka nu anmäldes och lades på bordet:

nr 778, av herr *Kaijser m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m.;

---

nr 779, av herr *Stefanson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m.; samt

nr 780, av herr *Sundin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m.

Justerades ett ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 20.40.

In fidem

Fritz af Petersens